

HUMANETTEN

Nummer 46 Våren 2021:
Språk och rätt i teori och praktik

INNEHÅLL:

Redaktören har ordet	3
Sofia Ask & Gunilla Byrman , Förord	4
Stefan Holgersson , Yta och innehåll i Polisens informationskampanjer*	7
Ulla Tiilikä , Texter och offentlig makt – språk och språkvetenskap i samhället*	32
Marcel Danesi, Laura Ervo, Lukas Kindberg & Kerstin Nordlöf , The #MeeToo Movement as an e-Discourse: Social and Legal Effects*	56
Beate Schirmacher & Corina Löwe , Hur rapporteras från en rättegång och varför?*	75
Aud Anna Senje , Arbeid med klart språk i norske lover*	90
Cecilia Wadensjö, Hanna Sofia Rehnberg & Zoe Nikolaidou , Från tolkad interaktion till enspråkig text – om en asylberättelses framväxt*	100

Asterisk (*) markerar refereegranskat bidrag

Om HumaNetten

HumaNetten tillkom hösten 1997 för att förverkliga ett av målen i den dåvarande humanistiska institutionen vid Högskolan i Växjö's "Verksamhetsplan och kvalitetsprogram för läsåret 1997/98", nämligen att göra texter producerade vid institutionen tillgängliga för en större läsekrets. Redan från början bestämdes att detta skulle bli en helt och hållet elektronisk tidskrift, med utgivning vår och höst, vilket idag betyder att HumaNetten är universitetssveriges äldsta elektroniska tidskrift! Alltsedan starten har HumaNetten, förutom artiklar i skilda ämnen, innehållit recensioner av nyutkommen litteratur en debattavdelning.

Från och med vårnumret 2013, utges HumaNetten av Fakulteten för konst och humaniora vid Linnéuniversitetet.

HumaNetten tar emot såväl populärvetenskapliga bidrag som refereegranskade forskningsartiklar. Bidragsgivare bör ange till vilken kategori deras bidrag syftar. Forskningsartiklar anonymiseras och skickas till två anonyma granskare. Inskickade artiklar bör vara högst 12 000 ord och använda Harvardsystemet för referenser.

Bidrag till *HumaNetten* skickas som Word- eller RTF-dokument till redaktionen. Redaktionen förbehåller sig rätten att kvalitetsgranska och refusera insänt material.

© respektive författare. Det är tillåtet att kopiera och använda material ur *HumaNetten* för forskningsändamål om källan anges. För övriga ändamål kontakta respektive artikelförfattare.

HumaNettens redaktion utgörs för närvarande av: professor Hans Hägerdal, professor Gunilla Byrman, docent Karin Larsson Eriksson, docent Per Sivefors och universitetslektor Gunilla Söderberg.

Webb: <https://open.lnu.se/index.php/hn>

Kontakt med *HumaNetten*: Hans Hägerdal (hans.hagerdal@lnu.se).

Postadress och telefon: *HumaNetten*, c/o Hans Hägerdal, Fakulteten för konst och humaniora, Linnéuniversitetet, 351 95 VÄXJÖ

Tel 0772-28 80 00 (vx)

ISSN: 1403-2279

Redaktören har ordet

Artiklar och reportage om rättegångar och polisarbete sköljer över oss på en daglig basis. Men vad är det egentligen vi läser? Vi kanske tar del av media-texterna på ett oreflekterat sätt, som summeringar av en ofta bister verklighet. Interaktionen mellan språk och rätt är emellertid betydligt mer komplicerad än så. Hur det som händer vid en rättegång återspeglas i mediala berättelser om dem är en betydelsefull och angelägen fråga, inte minst i moderna mångkulturella samhällen. Detsamma gäller hur asylsökandes berättelser dokumenteras. Likaså intressant att studera är den information som går ut till allmänheten från rättsvärdande instanser som polisen och, i den andra riktningen, den input som rättsystemet får från sociala rörelser som MeToo.

Om det mångtydiga förhållandet mellan språk och rätt i teori och praktik handlar vårnumret av *HumaNetten* som utgår från en konferens som hölls vid Linnéuniversitetet 2019. De frågor som tas upp i de sex artiklarna – skrivna av sammanlagt tolv författare – bekräftar på ett slående sätt den relevanta roll som humaniora spelar i aktuella samhällsfrågor. Universitetets mångåriga medarbetare Sofia Ask och Gunilla Byrman har lagt ner ett imponerande arbete för att samla och redigera bidragen. I ett separat förord redogör de för vikten av denna forskning och presenterar de enskilda bidragen. Nästa nummer av *HumaNetten* beräknas komma ut under tidig höst och har ett tema som är såväl internationellt som historiskt.

För redaktionens räkning

Hans Hägerdal

Förord

Institutionen för svenska språket vid Linnéuniversitetet har genom åren anordnat konferenser och workshoppar i rättslingvistik. Den 16–17 oktober 2019 anordnades en konferens med ett bredare tema som riktade sig till både teoretiker och praktiker inom forskning som berör språk och rätt. Det var glädjande att 60 deltagare från alla de skandinaviska länderna anmälde sig till konferensen, och vi välkomnade alla med intresse för språk och rätt inom akademi, utbildning och praktik. Delegationerna var forskare och utbildare, rådmän från tingsrätter, rättstolkar, poliser, språkvårdare och andra med intresse för rättslingvistik. Vi har valt att kalla detta nummer av *HumaNetten* för Språk och rätt i teori och praktik.

Fyra inbjudna plenartalare deltog i konferensen. Tanya Karoli Christensen från Köpenhamns universitet som talade över temat Sproget som bevismateriale; Jon Christian F. Nordrum, Universitetet i Oslo, som ställde frågan: Hvordan kan vi teste om lovspråket er godt?; Ulla Tiirilä, Institutet för de inhemska språken, Helsingfors universitet talade om ämnet Texter och offentlig makt, och Stefan Holgersson, Linköpings universitet och Politihøjskolen i Oslo, talade om Kommunikation – När en tilltalande yta är viktigare än verksamhetens innehåll. Konferensen avslutades med en paneldebatt mellan Fredrik Bohlin, rådmann, verksam på Ystad tingsrätt, Monica Burman, professor i rättsvetenskap och tidigare hovrättsassessor, knuten till polisutbildningen i Umeå, Sofia Karlsson, kammaråklagare i Skövde och tidigare på polisutbildningen i Växjö, Pär Stihl, verksam vid polisutbildningen i Växjö och Karin Påle-Barthes, rådmann, verksam på Södertörns tingsrätt.

Utöver plenarföredragen hölls 16 sektionsföredrag på danska, norska och svenska, och en workshop om polisens skrivande leddes av Sofia Ask, Per Esbjörnsson och Carina Hansson med ett 10-tal deltagare, varav de flesta var polisutbildare. Under konferensen hölls också uppskattade posterpresentationer om olika aspekter av språk och rätt.

En inbjudan om skriftliga bidrag gick ut till alla plenar- och sektionsföredragshållare efter konferensen, vilket resulterade i sex skriftliga bidrag, skrivna på engelska eller svenska, som ingår i denna volym. De är ordnade i bokstavsordning efter författarnamn, med plenarföredrag först och sektionsföredrag därefter.

Stefan Holgersson ger i sitt bidrag en inblick i hur Polismyndigheten kommunicerar. Det finns ett komplicerat samband mellan allmänhetens förtroende, myndighetens varumärkesbyggande och mediepresentationer av information som diskuteras och ifrågasätts i artikeln. Hans metastudie visar att Polismyndighetens kommunikation med allmänheten visserligen varit gynnsam för tilliten till organisationen. Emellertid anser han att olika förhållanden inte presenterats på ett rättvisande sätt utan framställts positivare än det i verkligheten är.

Ulla Tiiriläs artikel berör texter, offentlig makt i samhället. Hon visar hur den offentliga makten, förvaltningen och den offentliga servicen grundar sig på språkanvändning, men därtill också är textualiserad, det vill säga att den i allt högre grad baserar sig på skrivna texter. Hon talar om textualiseringen som en megatrend och visar att språk och texter spelar en betydande roll i hur delaktighet, jämlikhet och likvärdighet realiserar i våra samhällen och hur *New public management* påverkar samhällsförvaltningen.

I ett bidrag från sektionsföredragen diskuterar Laura Ervo, Lukas Kindberg, Marcel Danesi och Kerstin Nordlöf hur MeToo-rörelsen, som en socio-politisk form av e-diskurs på sociala medieplattformar och andra typer av onlinekanaler, fungerar i termer av effektivitet och diskursiva former. De skriver om välkända svenska och amerikanska mediepersoner, vars fall diskuteras inom en bred diskurs och med en juridisk inramning. De drar slutsatsen att även om rörelsen har haft en djupgående inverkan på det allmänna sociala medvetandet, har den hittills inte påverkat rättssystemet som sådant, varken i Sverige eller USA.

Corina Löwe och Beate Schirmmacher skriver om hur journalister rapporterar från rättegångar. Studien är en jämförelse mellan rättegångsrapportering i tyskspråkiga och svenska tidningar och hur journalister löser den komplexa uppgiften att rapportera om rättsfall. Analysen visar hur journalister hanterar och kommunicerar komplexiteten i omtvistade berättelser. Tyska och österrikiska rättegångsreportage fokuserar på konflikten mellan motstridiga berättelser, medan svensk rättegångsrapportering skildrar hur den juridiska processen hanterar själva konflikten. Resultaten återspeglar skillnader i rättssystemen, skilda journalistiska konventioner och förutsättningar för rapportering.

Aud Anna Senjes artikel berör klarspråksarbete i norska lagar. Hon redogör för hur det norska klarspråksprojektet "Klart lovspråk" granskade utvalda lagtexter för att förstå revideringar av språk och struktur med målet att göra dem lättare att förstå för flera läsargrupper. Projektet som genomfördes i samarbete med det norska Språkrådet blev framgångsrikt och ledde till att fler lagar blivit föremål för klarspråksarbete. I artikeln beskriver Anna Senje hur arbetet gått till och vilken roll Språkrådet spelat i den processen.

Cecilia Wadensjö, Hanna Sofia Rehnberg och Zoe Nikolaidou studerar hur en asylsökande i en tolkad asylintervju möter en obegriplig mening som den asylsökande inte känner igen. Med samtalsanalys som teoretisk och metodisk ansats går de igenom en 3,5 minuter lång sekvens hämtad från den ljudinspelade, tolkade asylintervjun, där den obegripliga meningen också fördes till protokollet. Artikeln visar de svårigheter som kan uppstå när en institutionell berättelse samkonstrueras samtidigt som den dokumenteras i ett protokoll. Kunskap om detta kan bli avgörande för såväl praktiker inom asylprocessen som för vidare studier av tolkning i offentlig sektor.

Sist men inte minst riktar vi ett tack till Svenska Akademien för generöst bidrag. Institutionen för svenska språket och Centrum för polisforskning och

utveckling, båda vid Linnéuniversitetet, tackar vi för strategiska medel. De tre finansiärerna och alla engagerade deltagare som kom till Växjö möjliggjorde en framgångsrik konferens med goda samtal om språk och rätt under två dagar. Tack också till alla anonyma granskare av de skriftliga bidragen och till våra kolleger som arbetade i organisationskommittén för konferensen: Cecilia Jonsson, Joacim Lindh och Mattias Örnerheim.

Växjö den 15 juni 2021

Sofia Ask & Gunilla Byrman

Yta och innehåll i Polisens informationskampanjer

Stefan Holgersson

Inledning och bakgrund

Brottsförebyggande rådet, SOM-institutet och Mediaakademin har upprepade gånger visat att förtroendet för Polisen ökar (Martinsson & Andersson 2017; Brå 2018; 2019a; 2020; Mediaakademin 2020; 2019). Polismyndigheten har refererat till dessa undersökningar och bland annat framfört följande: ”Polisen är den samhällsinstitution som befolkningen har högst förtroende för enligt 2019 års förtroendebarmeter” (Polismyndigheten 2019a), ”Allmänhetens förtroende har stigit till den högsta nivån sedan mitten av 1990-talet” (Polismyndigheten 2019b) och ”Förtroendet för polisen har aldrig varit högre” (Polismyndigheten 2020a). Också i media har information om ett ökat förtroende för Polisen fått stort utrymme (TT 2019a). Samtidigt har upprepade reportage pekat på en Polis i kris, till exempel: ”Rapport: Lokalpoliser klarar inte av sitt uppdrag” (Pirttialo Sallinen 2019), ”Gränspolisen slår larm till regeringen” (Myhrén 2019a), ”Över 2000 olösta brott ligger på hög i Örebro” (Lybeck 2019) och ”Polisen klarar inte ens morderna i huvudstaden” (Dahlberg 2017). Det har varit mycket fokus på gängkriminalitet, och Polisens misslyckanden med att komma tillrätta med gängskjutningar (t.ex. Gagliano 2018; Lindroos 2017). Vidare har det framkommit att nästan varannan ung kvinna uppger att de tagit en annan väg på grund av oro för brott (Brå 2019a). Trots att det finns en mängd indikationer på att Polisens verksamhet inte fungerar och utvecklas på ett sätt som vore önskvärt ökar alltså förtroendet för Polisen. En förklaring kan vara Polisens sätt att kommunicera med allmänheten. Det övergripande målet för Polisens kommunikationsverksamhet är att stärka anseendet och förtroendet för Polisen (Polismyndigheten 2015; 2019e). I det följande diskuterar jag hur denna ambition tar sig uttryck och vad ett sådant förhållningssätt kan få för konsekvenser.

Teoretisk ram

Teorier om varumärkesbyggande (*branding*) kan användas för att förklara bevekelsegrunderna bakom många organisationers strävan att presentera en tilltalande bild av verksamheten. De senaste decennierna har organisationsforskning visat att legitimitetsbyggande är en fundamental aktivitet i både offentliga och privata organisationer (se t.ex. Alvesson 2013b; DiMaggio & Powell 1983; Meyer & Rowan 1977). En effekt av detta är det ökade antalet kommunikatörer i offentliga organisationer. Polisen utgör ett tydligt exempel på detta (Forsell & Ivarsson Westerberg 2014). En organisations identitet

utgör ett nyckelbegrepp när man förklarar organisatoriskt beteende, och image är centralt för hur organisationen uppfattas av allmänheten och medlemmarna i organisationen (Gioia, Schultz & Corley 2000). Imagen är föränderlig och kan skifta beroende på hur människor beskriver organisationen, och hur organisationen eller dess medlemmar skildrar sig själva. Organisatorisk image och identitet hänger ihop och är därmed föremål för både intern och extern kommunikation (Gioia, Schultz & Corley 2000).

Kommunikationsstrategier används av organisationer för att kunna upprätthålla och reparera relationer med sina intressenter (Coombs 2006), och det finns en mängd rekommenderade tillvägagångssätt för att skydda och stärka en organisations rykte. Coombs (2015) kategoriserar olika tillvägagångssätt för en organisation att hantera en kris: att ta fullt ansvar och be om förlåtelse, att hävda att man vidtagit åtgärder som gör att man kommer tillrätta med ett uppmärksammat problem, att försöka rättfärdiga sitt handlande och minimera allvaret i det uppmärksamade problemet, att tona ned sitt ansvar för problemet, att angripa budbäraren, att utse en syndabock eller påminna om tidigare goda handlingar från organisationens sida. I Holgersson (2014) återspeglas olika generella krishanteringsstrategier genom olika exempel på hur Polisen agerar för att hantera kritik:

- tystnad – invänta och se om kritik i media lägger sig,
- bagatellisera och tona ned ett misstag eller felaktighet som media belyser,
- bara svara på valda delar av ställda frågor i kontakt med att media,
- se till att Polisens bild får stort utrymme i olika kanaler i media, vilket kan marginalisera framförd kritik,
- försvåra en granskning genom att hänvisa till rikets säkerhet eller sekretess som gör det svårt att kontrollera Polisens påståenden,
- kort efter kritik sprida information om att Polisen är bra, eller på gång att förbättras inom det verksamhetsområde kritiken gäller. I detta kan det ingå att berätta om en insats, utredning eller annan aktivitet som ger en positiv bild av Polisens förmåga.
- initiera en insats, nytt arbetssätt eller nytt projekt för att visa att Polismyndigheten vidtagit åtgärder för att komma tillrätta med det problem kritiken gäller,
- hänvisa kritiska frågor till kommunikatörer eller till personer så långt ner i hierarkin som möjligt,
- sprida information och nyheter för att få en fokusförflyttning, till exempel att organisationen ska ta hjälp av ny teknik eller tillämpa nya arbetsmetoder, att man hoppas göra ett genombrott i en uppmärksam utredning eller annan typ av information som väcker medias intresse.

Mycket av organisationsforskningen har handlat om hur varumärkesbyggande leder till positiva värden för en organisation (Rennstam 2013), men

forskare har påtalat att det också finns ett behov av att belysa de negativa effekterna av organisationers imagebyggande, vilket exempelvis indikeras av att ett tema på den stora internationella organisationsforsknings-konferensen EGOS år 2017 var "Being good or looking good" (Egos 2017; se även Holgersson & Wieslander 2017). Forskare har kritiserat att ett fokus på att skapa tilltalande bilder av en organisation riskerar att sänka dess faktiska förmåga (Alvesson 2013a; 2013b). En stark strävan att stärka och försvara sitt varumärke kan göra att anställda uppfattar att det mest centrala är att skydda organisationens rykte genom att dölja problem (Goffman 1956), men för att en organisation ska utvecklas på ett önskvärt sätt måste den identifiera och beskriva just problemen (Miceli, Near & Schwenk 1991). Det finns indikationer på att den svenska Polisen prioriterar att skapa ett gott rykte, snarare än rikta in sig på att komma tillrätta med hinder och problem (Rennstam 2013; Holgersson 2014; 2015). Detta fenomen har också iakttagits i andra polisorganisationer, till exempel i den danska polisen (Holmberg 2015) och New York-polisen (Eterno & Silverman 2012).

Det finns flera exempel på att svensk Polis har undertryckt negativa resultat (se t.ex. RRV, 2016; Holgersson, 2020). Genom missvisande och ibland direkt felaktig information har den svenska polisen förespeglat att verksamheten har fungerat bättre än den i realiteten har gjort (Rostami, Melde & Holgersson, 2014; Holgersson, 2013; 2020). Tillgång till information och kontroll över hur information distribueras är en maktfaktor (Yukl & Falbe 1991; Pettigrew 1972). Forskare har funnit att i de flesta fall när Polisen nämns i media handlar det om reportage som stärker Polisens varumärke. Det beror på att Polisen har ett gott utgångsläge att skapa en tilltalande bild av hur polisorganisationen fungerar, eftersom de både är leverantör av och uttolkare av den information de förmedlar (Palm & Skogersson 2008).

Metod

För att svara på forskningsfrågan hur det övergripande målet för Polisens kommunikationsverksamhet – att stärka anseendet och förtroendet för Polisen – tar sig uttryck och vad det kan få för konsekvenser används data från tidigare genomförda studier som till stora delar har fokuserat på någon viss verksamhetsgren inom Polisen. I dessa studier har data samlats in på olika sätt (s.k. "mixed methods", se Bryman & Bell 2015), där oftast både kvantitativa och kvalitativa data har använts. Jämförelser har gjorts med hur Polisen har presenterat ett visst förhållande i årsredovisningar, pressmeddelanden och olika yttranden. I denna artikel när en hänvisning sker till mina tidigare studier, kommer de forskningsmetoder som använts i respektive studie enbart att beröras kort. Utöver en sammanställning av vad som framgått i tidigare studier gjorda av artikelförfattaren har viss datainsamling skett specifikt till denna studie. Det har handlat om sökningar på Internet om hur Polisen presenterat sin verksamhet, bland annat när och hur Polisen beskrivit användning av teknik för automatisk nummeravläsning, arbetet med drönare, hedersbrott och

brott i nära relation. Jag har också genomfört 54 semistrukturerade intervjuer med journalister och sju intervjuer med chefer på strategisk nivå inom Polisen. Urvalet grundade sig på att journalisterna skulle vara verksamma på riksnivå och på lokalnivå och ha erfarenhet av att göra reportage om Polisen. Urvalet av strategiska chefer var en bedömning att de skulle våga berätta öppet om olika förhållanden inom Polisen genom att de hade en tillit till intervjuaren. Huvuddelen av intervjuerna spelades in och transkriberades direkt efter intervjutillfället. Texterna skickades till de intervjuade för synpunkter och de hade möjlighet att ändra, lägga till och ta bort i de utsagor som transkriberats.

I analysen sammanställs information från olika forskningsstudier som jag bedrivit, och annan relevant forskning används som en teoretisk referensram vid analysen av empirin; ett tillvägagångssätt som benämns ”reflexive research approach” (Alvesson & Sköldberg 2010; Bryman & Bell 2015). Framförallt har forskning om legitimitetsbyggande i organisationer (t.ex. Meyer & Rowan 1977; Alvesson 2013b) och forskning om kommunikationsstrategier (t.ex. Coombs 2006; 2015) använts som en teoretisk referensram.

Denna metastudie har begränsad omfattning på empirin, vilket utgör en nackdel för transparens och spårbarheten för hur studiens forskningsfråga behandlas, men återkommande hänvisningar till tidigare studier ger läsaren möjlighet att fördjupa sig i det empiriska materialet.

Polismyndighetens sätt att kommunicera

På Polismyndighetens kommunikationsavdelning arbetar nästan 200 personer. Det betyder att det är fler anställda på denna avdelning än exempelvis på hela Svenska Dagbladet. Det finns olika slags befattningar på kommunikationsavdelningen, och arbetsuppgifterna handlar inte bara om att sprida extern information. En funktion som ofta har kontakt med media är Polisens presstalesmän. Tidigare var det inte sällan poliser som hade dessa funktioner, men numera har de flesta en annan bakgrund. Ofta innebär det därför att en journalist på ett mediaföretag intervjuar en annan person med en liknande bakgrund, men som är anställd av Polismyndigheten. Dessa polisanställda har därmed en stor kunskap om de förutsättningar journalister har och hur nyhetsjournalistik fungerar. Det gör också att de har en god inblick hur man bör agera för att parera kritik, hur man kan stärka Polisens varumärke och att det finns goda kontakter med olika mediareaktioner som underlättar spridning av information.

I en studie (Holgersson 2018c) intervjuades tio personer med lång erfarenhet av att arbeta med kommunikationsarbete inom Polismyndigheten. Ingen intervjumall användes, utan de intervjuade fick fritt reflektera över Polisens kommunikationsverksamhet med anledning av den kritik som förekommit om att Polismyndigheten skönmålar verksamheten. Två av de intervjuade menade att Polismyndigheten inte förskönar sin verksamhet, men en av dem framförde att Polismyndigheten inte alltid för ut hela bilden, och att

myndigheten är ”rätt så tysta när det inte går bra, men kommunicerar ut saker när det går bra”. En tredje informant framförde att hen sällan känner igen de texter hen skrivit efter att de granskats centralt. Hen menade att det ofta har lagts till många fina ord och att andra vägt in hur Polismyndigheten ska uttrycka sig, där ”Allt blir tillrättalagt och likformas”. En fjärde person uttryckte att det kan vara bra att skicka ut positiva signaler för att det kan minska oro, men upplevde ibland det som pinsamt hur Polisen för ut information, t.ex. om antalet inbrott minskar en månad av tolv så går Polisen ut med en nyhet att inbrotten gått ned i antal generellt. En femte av de intervjuade framförde starka farhågor för hur Polismyndighetens kommunikationsverksamhet är på väg att utvecklas och pekade på att massmedia genomgår en stor förändring där länsmedia håller på att försvinna. Hen menar vidare att det finns krafter inom Polisen som ser det som positivt, eftersom Polisen då kan ta över nyhetsskrivandet själva och ”gå ut med vår version av verkligheten”. Ytterligare en intervjuad berättade att det infunnit sig en rädsla att yttra sig för att man direkt får kritik om man inte uttrycker sig på ett sätt som förväntas: ”Ibland känner jag mig som en i Ryssland att man ska säga saker som passar en viss agenda”. En annan informant framförde att stärka varumärket har en högre prioritet än saklighet och objektivitet, och att Polismyndigheten förskönar faktiska förhållanden. Ytterligare en person påtalade att ”Det handlar om att presentera tilltalande bilder av verksamheten och vid kritik mot Polisen är det undanflykter istället för fakta som gäller”. En informant framförde vidare att när det är besvärliga frågor under uppsegling ser man från kommunikationsavdelningens sida till att lyfta upp en annan fråga som ”tar utrymme så att kritiken och de besvärliga frågorna inte får plats”.

Förutom att Polismyndigheten via anställda på kommunikationsavdelning lägger ner omfattande resurser på att stärka Polisens anseende och förtroende har Polismyndigheten köpt in PR-tjänster till miljonbelopp. Till och med PR-branschen har reagerat på att Polisen har lagt ned stora resurser på att köpa in PR-tjänster:

Det är ju inte polisens uppgift att marknadsföra sig själv. Ingen tjänst ska säljas eller levereras till allmänheten. Tvärtom ska polisarbetet utföras UTAN hänsyn till vad de som är föremål för insatserna tycker. Det är inte heller så att det idag saknas kommunikatörer inom myndigheten. Informatörer och kommunikationsstrategier har anställts i en strid ström de senaste åren. Detta samtidigt som rapporter om brister i det grundläggande polisarbetet återkommande presenteras. Att i det läget satsa mer på kommunikation är från etisk synvinkel högst tveksamt. (Claesson & Sandhill 2015)

Polisen lägger också ner omfattande resurser på sociala medier. Man har officiella Youtubekanaler, Twitterkonton och mer än 150 Facebookkonton. Denna informationsspridning sköts till största delen av operativ personal. Det finns intressanta exempel på hur användning av sociala medier och SMS/MMS har bidragit till att gärningsmän har kunnat gripas eller kunnat

bidra till att minska omfattningen på ett problem (se exempelvis Holgersson 2019). Sociala medier ger också goda möjligheter att parera kritik och stärka Polisens varumärke. Polismyndighetens arbete med sociala media har kritiserats (t.ex. Karlsson 2020; 2021). En journalist framförde:

När polisen i Malmö ska sammanfatta sin dag på det offentliga Facebookkontot skriver de om bowlingsturnén som de gjorde med en gymnasieklass. De skriver om hunden Focus, en gullig schäfer som arbetar som polishund och är husses bästa vän. Kistapolisen skriver om hur de informerar nyanlända flyktingar om vårt rättssystem. Det är mysiga inlägg med många delningar, som perfekt passar in i den sociala medialogiken. Men är det så mysigt, egentligen? Många små prickar blir en hel bild. Så beskriver polisen i Stockholm sin sociala mediastrategi. Vid förtroendekriser och uppmärksammade missförhållanden ska myndigheten använda sina kanaler på Twitter, Facebook och Youtube för att påverka och förändra mediabilden. (Vingren 2015)

Journalisten menade att det inte är lyckat att en myndighet parerar kritik på det sätt Polismyndigheten gör. De kvalitativa intervjuer som gjorts med drygt 50 journalister ger en tydlig bild av att Polismyndigheten inte uppfattas som en transparent myndighet och att denna myndighet sticker ut i jämförelse med andra myndigheter. Journalisterna pekar på att det är mycket svårt att granska Polisen, eftersom både tillgången på information och intervjupersoner medvetet försvåras. Däremot framför huvuddelen av de intervjuade att det är mycket lätt att göra reportage när det handlar om en bild som Polismyndigheten önskar föra ut. Vid intervjuer med strategiska chefer berördes Polisens ambition att stärka sitt varumärke och flera pekade på att det finns en risk att bli tillrättavisad om man förmedlat ett budskap som kommunikationsavdelningen inte är nöjd med.

Några exempel på Polismyndighetens sätt att kommunicera

Att Polismyndighetens övergripande mål med sin kommunikationsverksamhet är att stärka anseendet och förtroendet för Polisen blir tydligt om man studerar hur Polismyndighetens sätt att kommunicera tar sig uttryck. Några exempel på detta är en inriktning att upprepa samma nyheter, hur man uttrycker sig för att parera kritik och att information om verksamheten presenteras på ett sätt att det finns förutsättningar att bilden av Polisens verksamhet blir överdrivet positiv.

Att upprepa samma nyhet

För att flytta fokus från kritik eller bara för att föra ut ett positivt budskap är det vanligt att Polismyndigheten beskriver ett arbetssätt eller användande av viss teknik som en nyhet, trots att det inte är något nytt. Ett exempel på detta är ”nyheten” om ny teknik för avläsning av registreringskyltar.

Tabell 1. Exempel på när nyheten om Polisens användning av ny teknik för avläsning av registreringsskyltar förekommit i media.

Tidpunkt	Rubrik	Innehåll
Hösten 2010	Polisen vill läsa av nummerskyltar	”Polisen planerar för ett system där polisbilar utrustas med kameror som läser av bilarnas registreringsskyltar. Blixtnabbt kan polisen sedan avgöra om skylten är stulen, eller om fordonet är trafikfarligt” (TT 2019b)
Hösten 2011	Kameror avslöjar fusket på vägarna	”Polisen är på väg att skaffa kameror som blixtnabbt hittar misstänkta, stulna och obeskattade fordon på vägarna. Tekniken gör det möjligt att läsa miljontals bilar varje dag” (Kleja 2011)
Sommaren 2012	Så fungerar polisens nya superkamera	”Polisen får kamerahjälp för att lättare kontrollera vilka bilar som ska stoppas och kontrolleras” (Adlercreutz 2012)
Hösten 2012	Polisens nya kameror söker själva i registren efter fordon som körs olagligt	I artikeln framställs hur bra den nya tekniken kommer bli för Polisens verksamhet (Dagens juridik 2019)
Våren 2014	Polisens nya vapen: ”Terminator”-teknik	”Polisens nya kamera som kan bli en stor hjälp i jakt på brottslingar” (Sjögren 2014)
Sommaren 2014	Polisbilar utrustas med nya kameror	”Nya kameror som läser av registreringsskyltar ska hjälpa polisen sälla ut de fordon som behöver stoppas. Utrustningen kommer att monteras i ungefär 100 polisbilar över hela landet under hösten” (Lindberg 2014)
Våren 2015	Nu ser polisen dig – hela tiden	I artikeln framställs hur effektiv kameran är för Polisens verksamhet (Rabe 2015a)
Sommaren 2015	Polisens nya system dammsuger vägarna på olagligheter	I artikeln framförs bland annat: ”Det har visat sig vara oerhört effektivt – ingen med oegentligheter slipper undan.” (Rabe 2015b).
Hösten 2016	Polisens nya vapen	”Obetald bilskatt eller obesiktigad bil? Polisens nya vapen avslöjar om du kör olagligt i trafiken”. Av artikeln framgår att systemet dock bara finns i en av polisens bilar i Piteå. (Norin 2016)
Sommaren 2017	Bilar med brister avslöjas blixtnabbt	”Med en specialkamera fångar Uppsala-polisen in bilar som är stulna, har körförbud eller andra brister. Det kan leda till kontroller där efterlysta eller drog-påverkade personer upptäcks.” (Wolters 2017)
Hösten 2017	Poliskameran avslöjar bilars brister blixtnabbt	”Högteknologi. Med en supersnabb specialkamera kan polisen kontrollera tusentals bilar varje dag och fånga upp

		fordon som exempelvis är oskattade eller har körförbud.” Det framgick emellertid att utrustningen endast fanns i ett polisfordon på Gotland. (Bäckström 2017)
Hösten 2018	Nya kamerorna gör jobbet åt polisen	”200 bilar per timme kan en polispatrull kontrollera med det nya ANPR-systemet, som nu finns i flera polisbilar i Norrköping.” (Möller 2018)

Att bemöta framförd kritik

När Polisen har utsatts för kritik som får stort genomslag i media är det vanligt att man i pressmeddelanden eller i artiklar som publiceras på Polisens hemsida uttrycker sig på ett sätt som gör att fakta och relevansen i den framförda kritiken ifrågasätts. Ett sätt är att gå ut med information som antyder att journalisten redovisat förhållanden på ett missvisande sätt genom att använda ord som *tillrättaliggande*, *klargörande* eller *det korrekta* eller på annat sätt uttrycka sig på ett sätt som förespeglar att bilden i media var felaktig eller överdriven. Ett exempel som kan användas för att tydliggöra detta är hämtat från en studie (Holgersson 2018b) som beskriver hur Polismyndigheten agerade med anledning av att de utsattes för kritik för arbetet med de stora migrationsströmmarna. Polismyndigheten publicerade en artikel efter omfattande kritik i media med rubriken: ”Det råder ordning och säkerhet i Sverige” och framförde:

Media förmedlar bilden av att polisens resurser inte räcker till för att, i tillräcklig omfattning, genomföra kontroller av de migranter som kommit till Sverige. Det är riktigt att polisen under en period genomfört färre inre utlänningskontroller än vi haft ambition att göra. (Polismyndigheten 2015e)

Frasen *under en period* ger intrycket av att problemet bara existerade under en begränsad tid, verbet *genomfört* står i perfekt, dvs. avslutad handling i förfluten tid, och indikerar att problemet inte längre existerade. Likaså ger ordet *ambition* snarare intrycket av att problemet handlade om att Polisen har haft en för hög ambition, snarare än att Polisen inte löste den inre utlänningskontrollen på ett acceptabelt sätt.

Ett annat exempel som kan åskådliggöra hur Polisen genom ordval försöker minimera risken för kritik är då en polisbyggnad på grund av en explosion jämnades med marken och fönsterrutor blåstes ut i omkringliggande byggnader. Att bombteknikers arbete resulterade i att en polisbyggnad totalförstördes kommenterade Polisen med att ”Det var inte helt planenligt” (Österman, Jamshidi & Laneby 2019).

Information om verksamheten som ger en positiv bild

Det är vanligt att Polisen presenterar information om sin verksamhet som inte kan anses vara felaktig, men där förhållanden utelämnas eller uttrycks på ett sätt som gör att det blir en överdriven positiv bild som förmedlas. Ett exempel

på detta är då Polisen gick ut med information om en ökad förmåga att arbeta med hedersbrott, vilket uppmärksammades i media: ”Ny rutin ska lyfta polisens arbete mot hedersbrott” (Myhrén 2019b). Det lät bra, och beskrevs som att ”polisen nu ska anteckna om de tror att ett brott kan ha hedersmotiv”. Det framgick inte av den information Polisen gick ut med att myndigheten redan för tolv år sedan fått ett regeringsuppdrag att bli bättre på att upptäcka och utreda hedersbrott och att det därefter ställts nya krav på Polisens förmåga inom detta område. Det hade således tagit 12 år för Polisen att komma på att polispersonal i samband med anmälningsupptagning borde anteckna om de tror att ett brott har hedersmotiv. Den nya rutinen handlade om att skapa en kryssruta i ett dataprogram (polisens anmälningsssystem) där polispersonal har möjlighet att markera om de trodde att det kunde röra sig om ett sådant brott, men det framkom att ”verktyget är inte helt färdigt än” (Myhrén 2019b). Vad Polisen i detta sammanhang åstadkommit under drygt ett decennium kan inte sägas vara speciellt imponerande, men nyheten som fick stort genomslag i media bidrog till att bygga upp en positiv bild av Polisens arbete.

Effekter av Polisens sätt att kommunicera

Polisens sätt att kommunicera ligger i linje med olika krishanteringsstrategier (se t.ex. Coomb 2006; 2015). Att Polisen presenterar tilltalande bilder av sin verksamhet kan vara positivt ur flera aspekter. Ett sådant tillvägagångssätt kan öka förtroendet för Polisen, och för en rättsstat är det betydelsefullt att människor har tillit till rättssystemets organisation. Det kan också öka tryggheten, vilket är eftersträfvansvärt om risken att utsättas för brott upplevs vara större än den i realiteten är. Om Polisens förmåga överskattas kan det få effekten att personer avhåller sig från att begå brott (t.ex. Delhomme, m.fl. 2009; Phillips m.fl. 2009). Andra konsekvenser av att presentera positiva bilder är att det kan vara lättare att locka nya medarbetare till en organisation med gott renommé. Att Polisen varit lyckosamma i att öka tilliten och förtroendet för organisationen visar både undersökningar från SOM-institutet, Brå och Mediaakademin (Martinsson & Andersson 2017; Brå 2018; 2019a; 2020; 2018; 2019; Mediaakademin 2020; 2019). De negativa konsekvenserna av Polisens kommunikationsstrategi har däremot blivit belysta i begränsad utsträckning.

Om den bild Polisen förmedlar ofta är missvisande och inte speglar hur verksamheten i realiteten fungerar kan det medföra problem. Forskare har funnit att en strävan att visa upp tilltalande bilder och undertrycka problem kan få en negativ effekt på organisationers förmåga att leva upp till sitt övergripande uppdrag (Alvesson 2013a). En av de anställda på Polisens kommunikationsavdelning som intervjuades i en annan studie (Holgersson 2018c, sidan 66) framförde följande:

Om man lägger dimridåer kring problem och inte får en öppen diskussion så blir det svårt att utveckla verksamheten. Man får inte en fruktsam diskussion om

faktiska problem när man vill flytta fokus till en annan fråga. Man pustar sedan ut att man lyckats få bort fokus från problemet.

En annan informant framförde en liknande ståndpunkt:

[...] vid kritik mot polisen är det undanflykter istället för fakta som gäller. Genom detta förfaringssätt biter man sig själv i svansen, eftersom man inte kommer tillrätta med problem när man gör så.

Liknande synpunkter har framförts av annan polispersonal i samband med studier av olika verksamhetsområden inom Polisen (se t.ex. Holgerson, 2018a; 2018b; 2018c; 2019; 2020). Nedan ges exempel på tre olika verksamhetsområden vars utveckling påverkats av det sätt som Polisen har kommunicerat.

Polisens arbete mot hatbrott

I en studie (Holgersson 2018a)¹ dras slutsatsen att Polismyndighetens upp-målade bild av sitt arbete mot hatbrott på olika sätt har varit missvisande. Po-lisen har bland annat iscensatt vad som skulle kunna betecknas som sken-aktiviteter för att hantera ett förändringstryck, och detta verkar ha motverkat adekvata förändringsåtgärder. Att Polismyndigheten förespeglade att verk-samheten fungerade bättre än den gjorde och dessutom överdrev förväntade effekter av de åtgärder som vidtogs, minskade behovet av att substantiellt prioritera och utveckla Polisens arbete mot hatbrott.

I studien framkommer att högsta polisledningen har varit inblandad i att ge missvisande bilder av Polisens arbete mot hatbrott. Exempelvis påstod då-varande rikspolischef i samband med bränder på asylboenden att snaran drogs åt kring de misstänkta. Det framfördes bland annat att Polismyndigheten ”plockar in vår bästa expertis”, ”fördjupar underrättelsearbetet”, ”aktiverar källor” och ”ökar vår närvaro på dom här asylboendena”. (Juhlin, 2015). SVT:s program Uppdrag granskning kartläggning av fyra sådana bränder pekade dock på att verkligheten var en annan. Polisen hade bara varit i kontakt med två av tretton grannar och polisanställda uppgav att bränderna inte alls var prioriterade (Josefsson, Sandstig & Johansson 2016).

Ett annat exempel på när polisledningen givit missvisande bilder kopplat till arbetet mot hatbrott är det svar biträdande rikspolischefen lämnade på ett öppet brev där 425 debattörer krävde att Polisen tog krafttag mot hatbrotten. Det svar biträdande rikspolischefen framförde på kritiken gav intrycket av att vara väl underbyggd. Underlag som kunde styrka sju centrala påståenden i

---

1 Texten i detta avsnitt är hämtad från Holgersson, 2018a. Studien består av en kvantitativ del där knappt 800 anmälningar som gjorts under år 2017 har studerats, och tar sin utgångspunkt i statistik och information kopplat till dessa anmälningar, samt mejl-konversationer mellan anmälare och Polismyndigheten. Dessa data har kompletterats med semistrukturerade intervjuer med personer inom Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten samt personer som varit utsatta för kriminellt näthat.

svaret begärdes ut, där ett önskemål framfördes att svaren skulle delas upp och redovisas separat för respektive påstående. Trots att begäran upprepades lyckades inte Polismyndigheten att leverera underlag som kunde styrka de påståenden som biträdande rikspolischefen hade framfört (Holgersson 2018a).

I rapporten om Polisens arbete med hatbrott konstaterades att det finns starka skäl att agera, eftersom dessa brott begränsar det demokratiska samtalet och riskerar att öka polariseringen i samhället. Brotten ökar dessutom otryggheten dramatiskt hos de grupper som är särskilt utsatta och kan i förlängningen förstärka en radikaliseringsprocess hos enskilda individer. Att Polismyndigheten har varit aktiv i sin retorik men passiv i sin praktik inom detta verksamhetsfält konstateras ha fått stora negativa konsekvenser (se Holgersson, 2018a).

Polisens arbete mot gängskjutningar

I en studie (Holgersson, 2020)² påpekas att initiera insatser, starta projekt eller hänvisa till en ny metod har varit ett sätt för Polismyndigheten att skapa tillit och en förhoppning om att Polisen är på rätt väg. Genom olika kommunikationsstrategier har sedan kritik viftats bort och parerats. Det har begränsat förutsättningarna för att Polisen ska kunna minska gängrelaterade brott som skjutningar och sprängningar.

I kommunikationsplanen för en insats med namnet operation Rimfrost framgick att ”Kommunikationsarbetet ska bedrivas offensivt på två fronter” (proaktivt och reaktivt) och att resultat som antal gripna, häktade och beslag etc. ska föras ut – inte bara av presstalespersoner utan av andra chefer (Polismyndigheten 2019c). Redan en vecka efter beskedet om Operation Rimfrost hävdade Polismyndigheten att insatsen rönt framgångar: ”Polisen: Rimfrost ger resultat” (P4 2019), ”Arresten hos polisen i Malmö börjar bli full [...] Operation Rimfrost har börjat märkas i Malmö” (Ölander 2019). När Rimfrost pågått i en månad skickade Polismyndigheten ut ett pressmeddelande om lägesbilden i Malmö som gav en mycket positiv bild av insatsen. Det framgick bland annat att 12 kg narkotika och ett 20-tal vapen hade beslagtagits (Polismyndigheten 2019d). Vidare arrangerade Polismyndigheten ytterligare en pressträff där olika former av produktionsstatistik presenterades och fick stor spridning i media (t.ex. Hansson 2019; Rankinen 2019; Omni 2019), men Polismyndigheten valde att inte presentera information som gjorde att produktionsstatistiken kunde värderas.

---

2 Texten i detta avsnitt är med några få undantag hämtad från Holgersson, 2020. Studien avsnittet refererar till består av empiri i form av intern och extern information om Operation Rimfrost som Polismyndigheten har förmedlat (t.ex. pressmeddelande och artiklar på intranet och internet), olika former av verksamhetsstatistik och en genomgång av hur polisanställda uttryckt sig i media.

När jag skulle försöka få tillgång till vissa underlag som gjorde det möjligt att kontrollera om insatsen var så positiv som påstods var det krångligt. Utan en mycket god inblick i polisens diaries och verksamhet hade det inte gått att specificera efterfrågad information på ett sätt att myndigheten känt sig tvingad att lämna ut denna information för att det var en allmän handling. När det blev klart att efterfrågad information rörde sig om allmänna handlingar tog det dessutom lång tid att få ut informationen. Polisens ovilja att lämna ut information kan bero på att denna visade att Polisens bild av insatsen var missvisande, till exempel stämde inte den positiva beskrivningen av den initiala effekten av insatsen, där en jämförelse med tidigare år visade att insatsen till största delen inte gjort något avtryck i statistiken. I studien konstaterades att när det arbete som poliser utför i den vanliga linjeverksamheten räknas in i en insats och det inte görs några jämförelser med det normala utfallet kan en insats, se väldigt framgångsrik ut. Dessutom, när Polismyndigheten lämnade information om antal beslagtagna vapen var det lätt att uppfatta att dessa hade betydelse för insatsens målsättning att minska gängskjutningarna. Det visade sig emellertid att cirka 40 procent av de beslagtagna vapnen handlade om pepparspraytångspray.

I samband med att den nationella insatsen Rimfrost skulle startas upp var rikspolischefen mån om att uttrycka att ”Det kommer bli otroligt jobbigt att vara kriminell i Sverige” (Ögren 2019). Lokalpolisområdeschefen i Uppsala uttalade exempelvis tidigare med anledning av problemet med gängkriminalitet och skjutningar att ”Vi ska vara som en sovjetisk stridsvagn, bara köra på och inte stanna förrän vi är i Berlin” och att det bara är ”att kriga rakt in i kaklet och inte ge sig förrän vi utplånar gängen” (TT 2017a). I sociala medier publicerade denna lokalpolischef bilder på poliser i militärgröna uniformer med automatvapen, bilder på frihetsberövade personer med handfångsel och bilder på beslagtagna vapen, där uttryck som *bekämpa*, *utplåna*, *neutraliserad* och *anfall* användes (se t.ex. Pohjanen och Olin Persson 2018). Retoriken följde ett tidigare mönster som ansvariga politiker verkade uppskatta. I sitt jultal 2017 hyllade statsminister Stefan Löfvén denna polischef som en fantastisk polis som sätter åt den grova brottsligheten och inte ”viker en tum” (TT 2017b). Regionpolischefen lovordade arbetet som bedrevs med orden ”Det saknar nästan motstycke” (TT 2018). En granskning visade dock att det år statsministern hyllade Uppsalapolisens arbete var antal gripanden på en lägre nivå jämfört med de två föregående åren (Holgersson 2020). Arbetet som statsministern och regionpolischefen lovordade ledde inte till att man kom tillrätta med problematiken med gängkriminalitet och skjutningar, utan de steg till en rekordhög nivå (se t.ex. Sandhammar & Forslund 2019). Någon kritisk reflektion kring det valda arbetssättet skedde inte, och den nationella insatsen Operation Rimfrost följde samma linje som tidigare.

När skjutningar och mord fortsatte började det uppmärksammas i media att Operation Rimfrost inte fått den effekt som eftersträvats. Det konstaterades att ”de fem månaderna före Operation Rimfrost sköts 12 personer till döds –

under operationens fem månader miste 25 personer sina liv” (Randhawa & Hopf Berger 2020). Kritiken mot Operation Rimfrost fick stor spridning i media, men rikspolischefen menade att insatsen varit lyckad och avfärdade kritiken (Sveriges Radio 2020; SvD 2020).

Den uttalade målsättningen var att Operation Rimfrost skulle avslutas när den negativa trenden hade brutits, men projektet avslutades innan detta skedde. Polismyndigheten försökte ändå få projektet att hamna i en positiv dager genom att exempelvis avfärda kritik med hänvisningen till att grova våldsbrott har förebyggts och att det inte gick att veta hur utvecklingen sett ut om Operation Rimfrost inte hade genomförts. I ett yttrande i SVT uttryckte exempelvis kommenderingschefen för Operation Rimfrost följande: ”Jag påstår att vi har reducerat det dödliga våldet – för vi vet inte hur utvecklingen hade kunnat se ut annars”. En fråga som uppstår är om man inte vet hur det hade kunnat se ut annars, hur vet man då att man har reducerat det dödliga våldet? Vidare gick Polismyndigheten ut med informationen att ”Rimfrost har utvecklat Polisens långsiktiga förmåga ytterligare, och effekterna är bestående” (Polismyndigheten 2020d). Två frågor gick att ställa:

- 1) Var fanns denna förbättrade förmåga dokumenterad?
- 2) Hur gör Polismyndigheten när den skådar in i framtiden och säkerställer att *effekterna är bestående*?

Operation Rimfrost hade inte föregåtts av en genomarbetad analys eller utarbetad plan. Utgångspunkten var snarare att Polisen måste *göra något* för att framstå som handlingskraftig och att ha kontroll. Många tror på myten att mer polisresurser är effektivt och därför kan en sådan satsning opinionsmässigt ge en effekt. Särskilt om det – precis som i fallet med Rimfrost – följs av uttalanden om hur effektiv insatsen är.

Sannolikt påverkade Polismyndighetens förmedlade bild av Operation Rimfrost, i kombination med medias återgivning av Polisens budskap och produktionsstatistik, synen på insatsen hos allmänheten och politiker. Justitie-minister Morgan Johansson framhöll i slutet av januari 2020 att Polisens arbete var ”*oerhört imponerande*” (P4 2020), och han hade tidigare twittrat att ”Polisens kraftsamling mot gängkriminalitet, Operation Rimfrost, börjar ge resultat”. Inrikesministern uppgav i februari 2020 att Operation Rimfrost ger effekt i de ”kriminella miljöerna och alla resultat innebär mindre makt för de kriminella gängen” (Socialdemokraterna 2020). Polismyndighetens sätt att kommunicera förespeglade att Operation Rimfrost var lyckad och undertryckte behov av att angripa problematiken på ett mer effektivt sätt. Polismyndigheten fortsatte på samma sätt genom att hänvisa till nya insatser (Holgersson 2020).

Polisens trafiksäkerhetsarbete

En studie (Holgersson, Grahn & Wictorsson 2020)³ visade att Polisens trafiksäkerhetsarbete har varit föremål för upprepande skönmålningar. I den del av trafikrapporten som berörde polisens sätt att presentera sin verksamhet beskrevs först ett helt annat verksamhetsområde. Det rörde Stockholmspolisens påstådda satsning på kontaktpolisverksamhet i skolor. Syftet med att presentera ett annat verksamhetsfält var att skönmålningar kopplat till polisens trafiksäkerhetsarbete inte skulle avfärdas med att det måste bero på misstag eller olyckliga omständigheter. Tillvägagångssättet för att skapa en positiv bild av polisens trafiksäkerhetsarbete följde ett tidigare iakttaget mönster:

Tabell 2. Hur Stockholmspolisens kontaktpolisverksamhet i skolor har presenterats

År	Beskrivning av kontaktpolisverksamheten i skolor
2007	I Stockholmspolisens årsrapport påstås att alla skolor har kontaktpoliser
2008	I Stockholmspolisens årsrapport framfördes att "Under hösten 2007 fick alla Stockholms skolor kontaktpoliser"
2008	I en verksamhetsplan för polismästardistrikt i Stockholm uttrycks att "Organisationen med kontaktpoliser i skolorna skall vara genomförd snarast och fungera fullt ut senast den 31 augusti 2008".
2009	I Stockholmspolisens årsrapport framfördes att "Polismästardistriktet har fortsatt att utvecklat verksamheten med kontaktpoliser i skolorna [...] Nu finns kontaktpoliser för alla skolor".
2010	I regeringsuppdrag som Stockholmspolisens länspolismästare ansvarade för påstods att "Kontaktpolisverksamheten har funnits under flera år och sedan 2008 erbjuds kontaktpoliser för samtliga 1300 grund- och gymnasieskolor i länet"
2012	I en skrift om Stockholmspolisens utvecklingsarbete påstods att kontaktpolisverksamheten infördes i hela Stockholms län hösten 2007.

Vid en rundringning som gjordes i september 2008 till 99 skolor i Stockholm framkom att det var 40 procent av skolorna som enligt skolledningen inte hade någon kontaktpolis. Detta stod i stark kontrast till det budskap som Polisen gått ut med upprepade gånger. Även om skolledningen uppgav att de hade tilldelats en kontaktpolis behövde det inte betyda att man hade kontakt med denna polis. En rektor framförde: "Skolan har pratat med kontaktpolisen en gång, eftersom vi ville ha en träff med henne. Hon svarade att: 'Så jobbar vi

3 Texten i detta avsnitt är hämtad från Holgersson, Grahn & Wictorsson 2020. För att underlätta läsning har inte meningar som är direkt återgivna från aktuell rapport ställts upp i form av citat. Studien grundar sig på en stor mängd produktionsstatistik i form av exempelvis samtliga ordningsföreläggande som utfärdats i Sverige under 2019, intervjuer med trafikpoliser, uppgifter från försäkringsbolag och intervjuer med personer med en kunskap om trafiksäkerhetsfrågor.

inte! Vi besöker inte skolor”.⁴ Bara drygt hälften av de skolor där skolledningen uppgav att de hade tilldelats en kontaktpolis kände de till dennes för- eller efternamn. Det skiljde sig markant från hur kontaktpolisverksamheten presenterades av Stockholmspolisen i olika sammanhang.

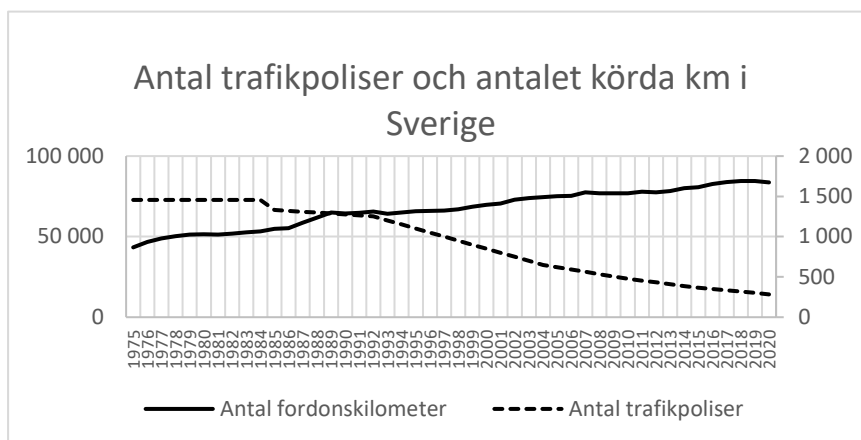
Det gick att dra klara paralleller till exemplet med kontaktpoliser vad gäller hur Polisen har presenterat sitt trafiksäkerhetsarbete de senaste åren i Polismyndighetens årsredovisningar. Aktiviteter inom trafiksäkerhetsområdet som har redovisats i flera årsredovisningar hade genomförts tidigare år, utan att det nämndes att så var fallet. Om inget annat anges förväntas att det som beskrivs i en årsredovisning avser det arbete som utförts under det år årsredovisningen gäller. Detta sätt att presentera verksamheten gav därmed en mer positiv bild av Polisens aktiviteter än som i realiteten var fallet. Det gick att iakttä andra former av skönmålningar av Polisens trafiksäkerhetsarbete i de senaste årens årsredovisningar. Två exempel:

- I årsredovisningen för år 2019 beskrevs ett pilotprojekt i positiva ordalag, trots att den upplevda upptäcktsrisken hos allmänheten inte hade påverkats, vilket varit en grundläggande målsättning. Det framfördes att det i en extern utvärdering hade konstaterats att den uteblivna effekten berodde på att ”projekttiden var för kort” (Polismyndigheten 2020f). Påståendet att det i den externa utvärderingen hade konstaterats ska jämföras med att det i utvärderingsrapporten uttrycktes ”kan ha berott på” (Forsman & Vadeby 2019). Dessutom nämnde inte Polisen i sin årsredovisning två andra skäl till den uteblivna effekten som angavs i utvärderingsrapporten: att Polisen inte uppnådde målet om antal kontroller och att Polisens sätt att kommunicera inte räckte till för att nå ut till allmänheten i tillräcklig utsträckning.
- I årsredovisningen för år 2019 påtalades att ”Polismyndigheten har intensifierat trafiksäkerhetsarbetet med fokus på att bidra till att sänka medelhastigheten samt att öka andelen nyktra förare”. (Polismyndigheten 2020a.). Ordet *intensifierat* skapar en positiv bild av omfattningen av Polisens trafiksäkerhetsarbete. I Brottsförebyggande rådets redovisning av anmälda brott framgår dock att ”År 2019 anmäldes 85 500 trafikbrott, vilket var en minskning med 6 510 (-7 %) brott jämfört med 2018” (Brå, 2019b).

Polismyndighetens årsredovisningar förmedlade alltså en positiv bild av Polisens trafiksäkerhetsarbete och att Polisen satsade på detta verksamhetsområde. I studien (Holgersson, Grahn & Wictorsson, 2020) framgick emellertid att denna bild inte alls stämde med verkliga förhållanden. I diagram 1 redovisas antal trafikpoliser i förhållande till antal körda km i Sverige:

---

⁴ Holgersson, 2014, sidan 28. Intervju med rektor. Det var tre ytterligare skolor bland de sextiotvå som uppgav att man hade en kontaktpolis där man framförde liknande erfarenheter.

Diagram 1: Antal trafikpoliser i förhållande till antal körda kilometer i Sverige (Holgersson, Grahn & Wictorsson 2020).

Höga förväntningar på Polismyndigheten i kombination med att resurserna är begränsade gör att det är naturligt att verksamhetsområden där förbättringsbehov får stor uppmärksamhet prioriteras framför verksamhetsfält som ger ett intryck av att Polisen lyckas med sitt uppdrag.

Det uppstår en risk för organisatoriska felprioriteringar när vissa verksamhetsgrenar ger sken av att fungera tillfredsställande, trots att så inte är fallet och det finns en risk att dåligt fungerande arbetsmetoder behålls på grund av att deras effekter uppfattas som framgångsrika. Studien pekade på att Polisens sätt att kommunicera om sitt sätt att arbeta med trafiksäkerhet utgör ett tydligt exempel på detta.

Tilliten till Polismyndigheten på lång sikt

Tidigare i denna artikel har det framförts att Polismyndigheten har varit framgångsrik när det gäller att öka tilliten och förtroendet för organisationen, men i flera av de studier som artikelförfattaren gjort har det framgått att Polisens skönmålningar riskerar att urholka tilliten till Polismyndigheten på lång sikt och även till myndigheter generellt sett (se t.ex. Holgersson, Grahn & Wictorsson 2020), vilket också var något som framkom vid intervjuer med anställda på Polisens kommunikationsavdelning i en tidigare studie (Holgersson 2018). En person som intervjuades menade att många experter i kommunikationsfrågor som anställts centralt inom Polisen inte verkar förstå att "Polismyndighetens uppdragsgivare är allmänheten och vikten av att lämna saklig och objektiv information". Liknande synpunkter har framkommit i intervjuer med journalister som har påtalat de stora negativa effekter som Polisen skönmålningar får. Huvuddelen av de journalister som intervjuats har vidare framfört att Polismyndighetens nuvarande förhållningssätt

utgör en fara, med tanke på de befogenheter och den roll en institution som Polisen har i ett samhälle. Flera strategiska chefer som intervjuats har också berört detta problem.

Myndigheters skyldighet att vara objektiva och sakliga

Finns det en gräns för när en myndighets skönmålning av sin verksamhet inte är förenlig med regeringsformens krav på att myndigheter ska vara objektiva och sakliga? Det bedömdes av oss som tog fram forskningsrapport (Holgersson, Grahn & Wictorsson, 2020) vara relevant att undersöka om och var en sådan gräns i sådana fall gick. Av den anledningen gjordes en anmälan till Justitieombudsmannen där det önskades att JO skulle pröva om Polismyndigheten följt regeringsformen, med tanke på det sätt som de presenterat sitt trafiksäkerhetsarbete i sina årsredovisningar de senaste åren. I anmälan uttrycktes att anmälan fokuserar på ett verksamhetsområde men att samma tillvägagångssätt återfinns i en mängd verksamhetsfält. Det påtalades att fler exempel kan skickas till JO om det behövs för att det ska framgå att skönmålningarna inom trafiksäkerhetsområdet inte rör sig om enskilda misstag utan ett medvetet tillvägagångssätt. Vidare framfördes i anmälan att JO:s bedömning av anmälan är betydelsefull eftersom det avgör vilken tillit man som medborgare bör fästa vid information som lämnas av myndigheter i allmänhet och en rättsvärdande myndighet som Polismyndigheten i synnerhet. Ett beslut att inte inleda ett ärende skickar signaler om att Polismyndighetens sätt att åsidosätta kravet på objektivitet och saklighet inte anses tillräckligt problematiska för att det ska föranleda en granskning (Anmälan till JO, 4807–2020). JO avslutade anmälan utan åtgärd eller utan att göra något uttalande. I sitt beslut angav JO:

Utgångspunkten för JO:s verksamhet är den enskildes intresse av att få en lagenlig och även i övrigt korrekt behandling från myndigheternas sida. Den frågeställning som din anmälan avser lämpar sig enligt min mening mindre väl för att utredas av JO. Mot den bakgrunden ger din anmälan inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida. (Beslut JO 4807–2020)

Enskilda medborgare blir indirekt drabbade av Polismyndighetens sätt att kommunicera, eftersom det hämmar förutsättningarna för att Polisen ska använda offentliga medel på ett önskvärt sätt. Det leder bland annat till att människor dör och skadas i trafiken, att människor blir utsatta för hatbrott, drabbas av gängrelaterat våld i större utsträckning än som kunnat vara fallet om Polisens verksamhet fungerat bättre. Dessutom kan polisens positiva bild påverka de val som människor gör genom att de som iakttagit ett brott tror att de ska få ett bättre skydd som vittnen än som i realiteten är fallet eller att en målsäganden missbedömer polisens förmåga att hantera ett anmält brott. Att Polismyndigheten redovisar information på ett sakligt och objektivt sätt är ur flera aspekter betydelsefullt. Det går att ställa frågan till vilken kontrollinstans

som medborgare kan vända sig om de upplever att en myndighet inte följt regeringsformens krav på saklighet och objektivitet.

Avslutande resonemang

I en tid av problem med fake news är det avgörande att kunna lita på den information som myndigheter lämnar. Om ett företag redovisar felaktiga eller missvisande uppgifter i sin årsredovisning riskerar de bland annat att bli stämnda av aktieägarna, men för en myndighet som Polisen verkar det med anledning av JO:s hantering av ärendet vara helt riskfritt. Det hämmar inte bara Polisens verksamhetsutveckling, utan dessa skönmålningar riskerar också att objektiviteten och sakligheten i Polismyndighetens budskap börjar ifrågasättas och tilliten urholkas. Det gynnar krafter som vill undergräva förtroendet för Polisen och som har ett intresse av att förkasta välgrundade budskap från Polismyndigheten och andra samhällsinstitutioner. För att motverka beteenden från myndigheter som riskerar att erodera tilliten till offentliga organisationer krävs att någon av samhällets kontrollinsatser synar Polismyndighetens skönmålningar. Frågan är vilken och när? Det är lättare att radera en tillit än att bygga upp en sådan. Därför är frågan angelägen.

Referenser

- Adlercreutz, O. (2012). Så fungerar polisens nya superkamera, *Teknikens värld* 21 juni 2012. <https://www.expressen.se/motor/sa-fungerar-polisens-nya-superkamera/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Alvesson, M. (2013a), *Understanding organizational culture* (2 uppl.). SAGE Publications.
- Alvesson, M. (2013b), *The triumph of emptiness: Consumption, higher education and work organization*. Oxford: Oxford University Press.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2010), *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. & Bell, E. (2015), *Business research methods* (44 uppl.). Oxford University Press.
- Brå (2019b), *Kriminalstatistik 2019, Anmälda brott. Preliminär statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5301efed/1579163409123/Sammanfattning_anmalda_prel_helar_2019.pdf [Hämtad: 2020-05-08].
- Brå (2020), *Nationella trygghetsundersökningen 2020*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- By, U. (2019), Här har polisens insatser gjort att skjutningarna har minskat, *DN* 12 februari 2019. <https://www.dn.se/sthlm/har-har-polisens-insatser-gjort-att-skjutningarna-minskat/> [Hämtad: 2020-08-19].
- Bäckström, J. (2017), Poliskameran avslöjar bilars brister blixtnabbt, *Hela Gotland* 29 oktober 2017. <https://helagotland.se/blaljus/poliskameran-avslojar-bilars-brister-blixtnabbt-14941578.aspx> [2020-10-10].
- Claesson, D. & Sandhill, U. (2015), Andréasson PR:s uppmaning till branschen: ”Bojkotta polisens pr-upphandling”, *Dagens Media* 7 april 2015. <https://>

- www.dagensmedia.se/expert/debatt/andreasson-pr-s-uppmaning-till-branschenbojkotta-polisens-pr-upphandling-6089258 [Hämtad: 2018 -06-29].
- Coombs, W. T. (2006), Crisis management: A communicative approach, I Botan & Hazleton (Red.), *Public relations theory II*, s. 149-174. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coombs, W. T. (2015), *Ongoing Crisis Communication. Planning, Managing, and Responding* (4 uppl.). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Dagens juridik (2019), Polisens nya kameror söker själva i registren efter fordon som körs olagligt, *Dagens juridik* 11 september 2012. <https://www.dagensjuridik.se/nyheter/polisens-nya-kameror-soker-sjalva-i-registren-efter-fordon-som-kors-olagligt/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Dahlberg, A. (2019), Polisen klarar inte ens morden i huvudstaden, *Expressen* 30 september 2017. <https://www.expressen.se/ledare/anna-dahlberg/polisen-klar-ar-inte-ens-morden-i-huvudstaden/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Delhomme, P. De Dobbeleer, W., Forward, S. & Simões, A. (2009), *Manual for Designing, Implementing, and Evaluating Road Safety Communication Campaigns*. Bryssel: Belgian Road Safety Institute (IBSR-BIVV).
- DiMaggio, P. & Powell, W.W. (1983), The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields, *American Sociological Review* 48(2), s. 147–160.
- EGOS (2017), Sub-themes: PROGRAMS, Copenhagen 2017, *European Group for Organizational Studies*. https://www.egosnet.org/2017_copenhagen/sub-themes_programs_1 [Hämtad: 2021-03-28].
- Eterno, A. & Silverman, E. (2012), *The crime numbers game: Management by manipulation*. New York: CRC Press.
- Fallenius, K. (2017), Polisen efter Tore II: ”Vi har tappat fart”, *SVT* 8 augusti 2017. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sodertalje/polisen-vi-har-tappat-fart> [Hämtad: 2020-08-20].
- Fallenius, K. (2019), Polisen: Södertäljenätverket växer sig starkare, *SVT* 30 oktober 2019. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sodertalje/polisen-sodertaljenatverket-vaxer-sig-starkare> [Hämtad: 2020-08-20].
- Fallenius, K. (2020), Utpressningarna ökar i Södertälje – men polisens initiativ Tore 3 ska motverka, *SVT* 14 maj 2020. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sodertalje/polisen-om-tore3-insatsen-utpressningarna-okar-i-sodertalje> [Hämtad: 2020-08-20].
- Flygt, M. (2019), Polisen trappar upp arbetet mot brottsligheten – fler specialister till Södertälje, *SVT* 12 december 2019, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/sodertalje/sodertalje-polisen-trappar-upp-mot-organiserad-brottslighet> [Hämtad: 2020-08-16].
- Forsell, A. & Ivarsson Westerberg, A. (2014), *Administrations samhället*, Lund: Studentlitteratur.
- Forsman, Å. & Vadeby, A. (2019), *Ett förändrat arbetssätt för rattfylleriövervakning i polisregion Mitt Utvärdering av pilotprojektet Effekt*, VTI-rapport 1025, Linköping: Väg- och transportforskningsinstitutet. <http://vti.se>

- diva-portal.org/smash/get/diva2:1376730/FULLTEXT01.pdf [Hämtad: 2020-05-04].
- Gagliano, A. (2018), Få döms för gängrelaterade dödsjutningar, *Sveriges radio* 21 december 2018. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=7119300> [Hämtad: 2020-10-10].
- Gioia, D. A., Schultz, M. & Corley, K. G. (2000), Organizational identity, image, and adaptive instability, *Academy of management Review* 25(1), s. 63–81.
- Goffman, E. (1956), *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Grosshög, H. (2020), Malmöpolisen i ny kraftmätning mot gängkriminaliteten i Operation Norrskan, *DN* 24 april 2020. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/malmpolisen-i-ny-kraftmatning-mot-gangkriminaliteten-i-operation-norrskan/> [Hämtad: 2020-08-16].
- Hansson, A. (2019), En månad med Operation Rimfrost - detta har hänt, *SVT* 12 december 2019. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/en-manad-med-operation-rimfrost-detta-har-hant> [Hämtad: 2020-08-16].
- Herkel, P. och Palm, J. (2020), Operation Rimfrost: Tolv gripna och 39 vapen beslagtagna, *Sydsvenskan* 31 januari 2020. <https://www.sydsvenskan.se/2020-01-31/polisen-om-tre-dagar-i-malmo-tolv-gripna-och-39-vapen> [Hämtad: 2020-08-16].
- Holgersson, S. (2005), *Yrke: Polis: yrkeskunskap, motivation, IT-system och andra förutsättningar för polisarbete*. Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. (2013), Sättet att bygga fasader inom svensk polis, En analys av presenterad bild jämfört med verkligt utfall, *Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap* 2013:1, s. 112–130.
- Holgersson, S. (2014), *Polisen bakom kulisserna*. Linköping.
- Holgersson, S. (2015), How the use of ICT can contribute to a misleading picture of conditions – A five-step process, *Interdisciplinary Journal of Information, Knowledge, and Management* 10, s. 193–215.
- Holgersson, S. (2018a), Polisen utredningsverksamhet – En studie av polisens arbete med demokrati- och hatbrott på nätet, *CARER. Rapport* 24:2018. Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. (2018b), Justitieministern: “Sätta hårt mot hårt” – En studie av polisens användning av våld och förmåga att hantera konflikter, *CARER, Rapport*. Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. (2018c), Ursäkta, men vi är faktiskt POLISEN och vi står över lagen!, *CARER, Rapport*. Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. (2019), I demokratins yttersta gränsland – om behovet av dialog och dialogpoliskonceptet, *CARER, Rapport* 28:2019, Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. (2020) (red.), *Hur kan polisen tackla gängskjutningarna?* Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. & Grahn, O. (2020), *Blåklockor i Värmland. En beskrivning av forskares utsatta position*. Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S., Grahn, O. & Wictorsson, S. (2020), *Att minska antalet döda och skadade i trafiken – med fokus på polisens trafiksäkerhetsarbete*. Linköping: Linköpings universitet.

- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2012), *Vad gör egentligen polisen?* Linköping: Linköpings universitet.
- Holgersson, S. & Wieslander, M. (2017), How aims of looking good may limit the possibilities of being good: The case of the Swedish Police, Presented at *The 33rd EGOS Colloquim "The Good Organization"*, 6–8 July 2017, Copenhagen.
- Holgersson, S. & Wieslander, M. (2019), Conduction critical research on powerful organisations, *Nordic Journal of Studies in Policing* 6:5. https://www.idunn.no/nordisk_politiforskning/2019/02/conducting_critical_research_on_powerfulorganisations [Hämtad: 2020-05-04].
- Holmberg, L. (2015), Challenges to Nordic police research, i Granér R. & Kronkvist O. (red.), *The past, the present and the future of police research, Proceedings from the fifth Nordic police research seminar*, s. 43–57. Växjö: Polisutbildningen, Linnéuniversitetet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:798355/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad: 2020-05-04].
- Josefsson, J., Sandstig, O. & Johansson, F. (2016), "Lovade att prioritera bränderna – närboende har inte hörts", *SVT* 20 mars 2016. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/lovade-prioritera-branderna> [Hämtad: 2018-05-15].
- Juhlin, J. (2015), "Rikspolischefen: Snaran dras åt kring de skyldiga", *SVT Nyheter* 28 oktober 2015. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rikspolischefen-snaran-dras-at-kring-de-skyldiga> [Hämtad: 2018-05-15].
- Karlsson, M. (2020), Svenska polisens nya realityserie är ett prakthaveri, *Dagens ETC* 5 december 2020.
- Karlsson, M. (2021), Här är polisens grova övertramp i sociala medier, *Dagens ETC* 5 januari 2021.
- Kleja, M. (2011), Kameror avslöjar fusk på vägarna, *Ny Teknik* 23 augusti 2011. <https://www.nyteknik.se/digitalisering/kameror-avslor-fusket-pa-vagarna-6420248> [Hämtad: 2020-10-10].
- Lindberg, Kolbjörn (2014), Polisbilar utrustas med nya kameror, *SVT* 2 juli 2014. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/polisbilar-utrustas-med-nya-kameror> [Hämtad: 2020-10-10].
- Lindroos, I. (2017), Efter skjutningar och ökad oro i Sverige - polischef lovar trygghet, *Yle* 11 januari 2017. <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/01/11/efter-skjutningar-och-okad-oro-i-sverige-polischef-lovar-trygghet> [Hämtad: 2020-10-10].
- Lybeck, J. (2019), Över 2 000 olösta brott ligger på hög i Örebro, *SVT* 10 juni 2019. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rikspolischefen-snaran-dras-at-kring-de-skyldiga> [Hämtad: 2020-10-10].
- Mahovic, A. (2016), Här är polisstyrkan som ska återskapa tryggheten, *SVT* 12 maj 2016. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/mareld-nya-polisstyrkan-som-ska-ateruppratta-tryggheten> [Hämtad: 2020-08-20].
- Mangå, J. (2020), Gängens telefoner knäckta - mordförsök stoppade, *Expressen* 9 juli 2020. <https://www.expressen.se/nyheter/gangens-telefoner-knackta-mordforsok-stoppade/> [Hämtad: 2020-08-16].
- Martinsson, J. & Andersson, U. (2017), *Svenska trender 1986-2017*, SOM-institutet. Göteborg: Göteborgs universitet.

- Martinsson, J. och Andersson, U. (2018), *Svenska trender 1986-2018*, SOM-institutet. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Martinsson, J. och Andersson, U. (2019), *Svenska trender 1986-2019*, SOM-institutet. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Mediaakademien (2019), *Förtroendebarmetern 2019, Allmänhetens förtroende för institutioner, politiska partier, massmedier & företag*. <https://mediaakademien.se/wp-content/uploads/2019/03/F%C3%B6rtroendebarmetern-2019-1.pdf> [Hämtad: 2020-10-10].
- Mediaakademien (2020), *Förtroendebarmetern 2020, Allmänhetens förtroende för institutioner, politiska partier, massmedier & företag*. https://mediaakademien.se/wp-content/uploads/2020/03/Presentation_fortroendebarmetern_2020.pdf [Hämtad: 2020-10-10].
- Meyer J. & Rowan, B. (1977), Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony, *American Journal of Sociology* 83(2), s. 340–363.
- Miceli, M. P., Near, J. P. & Schwenk, C. R. (1991), Who blows the whistle and why? *Industrial & Labor Relations Review*, 45(1), s. 113–130.
- Munther, V. (2020), Svenska gängens krypterade telefoner knäckta - skjutningar och mordförsök stoppade, *SVT 2 juli 2020*. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/svenska-gangens-krypterade-telefoner-knackta-skjutningar-och-mordforsok-stoppage> [Hämtad: 2020-08-16].
- Myhrén, L. (2019a), Gränspolis slår larm till regeringen, *Sveriges radio 23 januari 2019*, <https://sverigesradio.se/artikel/7138606> [Hämtad: 2020-10-10].
- Myhrén, L. (2019b), Ny rutin ska lyfta polisens arbete mot hedersbrott, *Sveriges radio 6 oktober 2019*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7312408> [Hämtad: 2020-10-10].
- Möller, T. (2018), Nya kameror gör jobbet åt polisen, *Corren 13 november 2018*. <https://corren.se/nyheter/norrkoping/nya-kamerorna-gor-jobbet-att-polisen-om5558133.aspx> [Hämtad: 2020-10-10].
- Norin, T. (2016), Polisens nya vapen, *Piteå tidning 10 augusti 2016*. <https://pt.se/nyheter/pitea/polisens-nya-vapen-10164293.aspx> [Hämtad: 2020-10-10].
- Omni (2019), Operation Rimfrost, 1000 personer i syd observeras av polis, *Omni återgivet i bland annat Aftonbladet 14 december 2019*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/LAB Ae9/operation-rimfrost-1-000-personer-i-syd-observeras-av-polis> [Hämtad: 2020-08-1].
- P4 (2020), Johansson: ”Vi måste göra polisyrket attraktivt”, *P4 Malmöhus 21 januari 2020*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=96ochartikel=7389327> [Hämtad: 2020-08-16].
- Palm, G. & Skogersson, R. (2008), Hjältar, blåljus och säkerhet – konstruktionen av polisen i nyhetsmedia, *Rapport 001-2008*, Växjö: Växjö Universitet.
- Pettigrew, A. M. (1997), What is a processual analysis? *Scandinavian Journal of Management*, vol. 13:4, s. 337–348.
- Phillips, R.O., Ulleberg, P. & Vaa, T. (2009), Do road safety campaigns work?, i Forward, S. och Kazemi, A. (red), *A theoretical approach to assess road safety campaigns: Evidence from seven European countries*, Cast Projekt. Bryssel: Belgian Road Safety Institute.

- Pirttialo Sallinen, J. (2019), Rapport: Lokalpoliser klarar inte av sitt uppdrag. *Svenska Dagbladet* 27 mars 2019. <https://www.svd.se/intern-rapport-lokal-poliser-klarar-inte-av-sitt-uppdrag> [Hämtad: 2020-10-10].
- Pohjanen, K. & Olin Persson, L. (2018), Twitterkontot som delar poliskåren, *SVT* 13 juni 2018. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/svt-granskar-polischefens-twitter> [Hämtad: 2018-10-31].
- Polismyndigheten (2015), *Kommunikationspolicy för polismyndigheten*, Beslutsprotokoll, Dnr: A261.159/2015. Stockholm: Polismyndigheten.
- Polismyndigheten (2019a), Ökat förtroende för polisen, *Polismyndigheten* 21 mars 2019. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2019/mars/okat-fortroende-for-polisen/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Polismyndigheten (2019b), *Kommunikationsavdelningens strategiska inriktning, 2020-2024*. Stockholm: Polismyndigheten.
- Polismyndigheten (2019c), *Kommunikationsplan NSH Rimfrost*, Stockholm: Polismyndigheten.
- Polismyndigheten (2019d), Lägesbild Rimfrost, *Polismyndigheten* 12 december 2019. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2019/december/lagesbild-rimfrost/> [Hämtad: 2020-08-17].
- Polismyndigheten (2019e), Fortsatt ökat förtroende för polisen, *Polismyndigheten* 9 april 2019. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2019/april/fortsatt-okat-fortroende-for-polisen/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Polismyndigheten (2020a), Förtroendet för polisen har aldrig varit högre, *Polismyndigheten* 11 mars 2020. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/mars/fortsatt-okat-fortroende-for-polisen/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Polismyndigheten (2020b), Arbetet intensifieras i Operation Rimfrost – flera planerade insatser, *Polismyndigheten* 24 januari 2020. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/januari/arbete-intensifieras-i-operation-rimfrost--flera-planerade-insatser/> [Hämtad: 2020-08-17].
- Polismyndigheten (2020c), Polisen gjorde riktade insatser i Malmö, *Polismyndigheten* 31 januari 2020. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/januari/framgang-i-omfattande-insats--ska-gora-det-tryggare-forden-stora-majoriteten/> [Hämtad: 2020-08-17].
- Polismyndigheten (2020d), Omslagspunkt i polisens arbete mot dödligt våld i den kriminella miljön, *Polismyndigheten* 11 juni 2020. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/juni/omslagspunkt-i-polisens-arbete-mot-dodligt-vald-i-den-kriminella-miljon/> [Hämtad: 2020-08-17].
- Polismyndigheten (2020e), Stor europeisk insats mot grovt kriminella, *Polismyndigheten* 2 juli 2020. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/juli/stor-europeisk-insats-mot-grovt-kriminella/> [Hämtad: 2020-08-17].
- Polismyndigheten (2020f), *Årsredovisning 2019*. Stockholm: Polismyndigheten. [file:///C:/Users/steho22/Downloads/ars2019_komplett_webb_200219%20\(18\).pdf](file:///C:/Users/steho22/Downloads/ars2019_komplett_webb_200219%20(18).pdf) [Hämtad: 2020-05-03].
- Rabe, M. (2015a), Nu ser polisen dig - hela tiden, *Teknikens värld* 28 februari 2015. <https://teknikensvarld.se/nyheter/bil-och-trafik/nu-ser-polisen-dig-hela-tiden-176347/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Rabe, M. (2015b), Polisens nya system dammsuger vägarna på olagligheter, *Teknikens värld* 14 juni 2015. <https://teknikensvarld.se/nyheter/bil-och->

- trafik/polisens-nya-system-dammsuger-vagarna-pa-olagligheter-186842/ [Hämtad: 2020-10-10].
- Randhawa, R. & Hopf Berger, E. (2020), Polisen lägger ned kraftsamling - övertygade om att mord har stoppats, *SVT* 31 maj 2020. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisens-kraftsamling-mot-gangkriminalitet-laggs-ner-rimfrost-ar-vardelost> [Hämtad: 2020-08-16].
- Rankinen, M. (2019), Rimfrost: Runt tusen personer i polisens blickfång, *Sveriges radio* 14 december 2019. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=96ochartikel=7367211> [Hämtad: 2020-08-16].
- Rennstam, J. (2013), Branding in the sacrificial mode – A study of the consumptive side of brand value production, *Scandinavian Journal of Management* 29(2), s. 123–134.
- Rikspolisstyrelsen (2013), *Uppföljande inspektion inom trafiksäkerhetsområdet*. Tillsynsrapport 2013:1, Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Rostami, A., Melde, C. & Holgersson, S. (2014), The myth of success: The emergence and maintenance of a specialized gang unit in Stockholm, Sweden, *The International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 39(3), s. 199–217.
- RRV (2016), *Polismyndigheten, Revisionsrapport – Årsredovisning 2015*. Dnr: 3.1.2 -2015-0621, Beslut: 2016-05-19. Stockholm: Riksrevisionen.
- Sandhammar, L. & Forslund, J. (2019) Rekordmånga skjutningar hittills i år - polisen höll presskonferens i Uppsala, *SVT* 12 november 2019. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/manga-skjutningar-hittills-i-ar-presskonferens-pa-polishuset-i-uppsala> [Hämtad: 2020-08-16].
- Sjögren, H. (2014), Polisens nya vapen: ”Terminator”-teknik, *Expressen* 28 mars 2014. <https://www.expressen.se/kvallsposten/polisens-nya-vapen-terminator-teknik/> [Hämtad: 2020-10-10].
- Socialdemokraterna (2020). Kampen mot de kriminella ger resultat. *Socialdemokraterna* 27 februari 2020. <https://www.socialdemokraterna.se/nyheter/nyheter/2020-02-27-kampen-mot-de-kriminella-ger-resultat> [Hämtad: 2020-08-16].
- SvD (2020), Forskare: Rimfrost en skenmanöver, *Svenska Dagbladet* 13 maj 2020. <https://www.svd.se/forskare-rimfrost-en-skenmanover> [Hämtad: 2020-08-17].
- Sveriges radio (2020), Hård kritik mot operation Rimfrost, *Ekot* 13 maj 2020. <https://sverigesradio.se/artikel/7472147> [Hämtad: 2020-08-17].
- TT (2017a), Knäcker gängen: ”Stannar inte förrän Berlin”, *TT återgivet i bl.a. Aftonbladet* 24 december 2017.
- TT (2017b) TT (2017), Löfven: Vi har tagit för lätt på integration, *TT återgivet i bl.a. Sydsvenska dagbladet* 17 december 2017 <https://www.sydsvenskan.se/2017-12-17/lofven-vi-har-tagit-for-latt-paintegration> [Hämtad: 2018-10-31].
- TT (2018) 53 personer gripna i stor polisinsats: ”Saknas nästan motstycke”, *TT återgivet i bl.a. Dagens industri* 16 februari 2018. <https://www.di.se/nyheter/53-personer-gripna-i-stor-polisinsats-saknar-nastan-motstycke/> [Hämtad: 2020-08-15], och *Svenska dagbladet* 16 februari 2018 <https://www.svd.se/53-personer-gripna-i-stor-polisinsats> [Hämtad: 2020-08-15].

- TT (2019a), Brå: Ökat förtroende för polisen, *Dagens Nyheter* 8 oktober 2019. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/bra-okat-fortroende-for-polisen/> [2020-10-10].
- TT (2019b), Polisen vill läsa av nummerskyltar, *Dagens nyheter* 5 augusti 2010. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/polisen-vill-lasa-av-nummerskyltar/> [Hämtad: 2020-10-10].
- TT (2020), Efter gängvåldet – polisen inleder ”Portia”, *TT* återgivet i bl.a. *Aftonbladet* 28 augusti 2020. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/mRGxOL/efter-gangvaldet--polisen-inleder-portia> [Hämtad: 2020-08-30].
- Twitter (2019), Morgan Johansson, *Twitter*, publicerad 27 november 2019. <https://twitter.com/johanssomorgan/status/1199779285566971916> [Hämtad: 2020-08-16].
- Vingren, M. (2015), Polisens informationskrig på sociala medier, *Bang* nr 4 2015. <http://www.vingren.se/journalistik/informationskrig/> [Hämtad: 2018-07-01].
- Wallin, P. (2018), Polisens Twitterkonto väcker känslor, *Skydd och säkerhet* 18 juni 2018. https://www.skyddosakerhet.se/article/view/607816/polisens_twitterkonto_vacker_kanslor [Hämtad: 2018-10-31].
- Wolters, S. (2017), Bilar med brister avslöjas blixtnabbt, *Uppsala nya tidning* 13 juni 2017. <https://unt.se/nyheter/upsala/bilar-med-brister-avslojas-blixtnabbt-4676876.aspx> [2020-10-10].
- Yukl, G. & Falbe, C. M. (1991), Importance of different power sources in downward and lateral relations, *Journal of Applied Psychology* 76:3, s. 416–423.
- Ögren, A. (2019), ”Kommer bli jobbigt att vara kriminell i Sverige”, *Svenska Dagbladet* 11 november 2019. <https://www.svd.se/0830-sa-ska-polisen-agera-mot-sprangdaden> [Hämtad: 2020-08-16].
- Ölander, M. (2019), Polisen förbereder gripanden av tungt kriminella i Malmö, *Expressen* 21 november 2019. <https://www.expressen.se/kvallsposten/krim/polisen-forbereder-gripanden-av-tungt-kriminella-i-malmo-/> [Hämtad: 2020-08-16].
- Österman, H., Jamshidi, J. & Laneby, S. (2019), Polisbyggnad förstörd efter detonationen i natt Uppgifter: Sprängdeg under sadel på stulen moped, *Aftonbladet* 19 augusti 2019. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4qVEeo/polisbyggnad-forstord-efter-detonationen-i-natt?fbclid=IwAR3bhKq-DQ2JgfFQ00aWJoFDd5AcAzKb6ZEkmstCE4YtWomlLyodYyOKg> [Hämtad: 2020-10-10].

Texter och offentlig makt – språk och språkvetenskap i samhället

Ulla Tiililä

Inledning

Ämnet språk och rätt kan behandlas ur många olika perspektiv. Det viktigaste perspektivet är troligtvis språkets inverkan och roll dels vid tillgodoseendet av människors rättigheter, till exempel beslutsfattande i första instans, dels vid rättsskipning, till exempel i domstolarnas och polisens arbete (Gunnarsson 2009:99–141; Johnson & Coulthard 2010; Tiililä 2018a: 381–405). Då granskas vanligtvis särdragen hos det språk som har använts, och det görs kanske även en bedömning av hur lyckade de språkliga valen har varit i sin kontext.

I utvecklingen av den offentliga makten och förvaltningen har språket och texterna lyfts fram inom myndighetsspråkvården. Då har man i huvudsak fäst uppmärksamhet vid myndigheternas verksamhet och det språk de använder och texternas kvalitet, som man har ansett vara av central betydelse för att demokratin ska förverkligas (se *Myndigheternas skrivregler*). I bakgrunden finns också de lagar genom vilka myndigheternas språkbruk regleras. I Finland kräver t.ex. förvaltningslagen (9 §) god språkanvändning av myndigheterna.

Men vad händer när man i diskussionen om språk och rätt riktar blicken från språket mot språkliga betydelsehelheter, det vill säga mot texter, och från språkliga produkter mot språkliga processer, alltså t.ex. mot skrivande? I den här artikeln behandlar jag textdominansen inom den offentliga makten, förvaltningen och servicen – och i synnerhet inom social- och hälsovårdsväsendet – och texternas förhållande till tillgodoseendet av de sociala rättigheterna. Jag försöker visa att deras förhållande också påverkar andra typer av rättsvärldar, i slutändan till och med det kriminalpolitiska området. Med offentlig makt avser jag framför allt statens och kommunernas samt de underlydande ämbetsverkens och serviceorganisationernas verksamhet och regleringen av deras verksamhet genom lag (se Mäenpää 2013:138–140).

Språk, skrivande och texter har en stor och övergripande samhällslig betydelse. Därför försöker jag också visa att det inom språk- och textforskningen finns ramar som kan vara viktiga att tillämpa i större utsträckning än vad som nu görs för att utveckla förvaltningen och den offentliga servicen.

Min breda referensram är skrivandets sociolingvistik (Lillis 2013; Lillis & McKinney 2013, se även t.ex. Blommaert 2012), som dock har många beröringspunkter med diskurs- och genreforskning. Dessa forskningsgrenar fokuserar inte enbart på texter, dvs. lingvistisk output eller lingvistiska produkter,

utan även på social praxis och processerna vid språkanvändning och produktion, tolkning och konsumtion av texter (Fairclough 1992:71–73; se även t.ex. Brown & Yule 1983; Tiililä 2007).

Dessa traditioner inom språk- och textforskningen har också samband med myndighetsspråkvården och utvecklandet av myndighetsspråket. Till exempel inom myndighetsspråkvården i Finland har man länge ansett att om det finns problem i texter är det mer ändamålsenligt att ta itu med orsakerna till dem än att gå på gång ingripa endast i konsekvenserna (Tiililä 2007:16; se även Heikkilä & Viertiö 2002:247–248; Tiililä 2001:11). Därför har man undersökt och utrett inte bara egenskaperna hos myndighetsspråket och myndighetstexterna utan också deras uppkomstmekanismer och andra bakgrundsfaktorer. Till exempel Vijay Bhatia (1993:13–36; se även Swales 1990:68–73) har redan tidigare talat för en omfattande och mångsidig granskning av texters bakgrund.

Enligt Theresa Lillis och Carolyn McKinney (2013: 417) är skrivandet ett socialt fenomen som tränger igenom allt. De (a.a.) betonar att skrivande är ett språkligt och kommunikationsrelaterat fenomen som kommer till uttryck i många former och material och genom många olika typer av teknologi.

Textdominansen och skrivandet löper naturligtvis parallellt, eftersom varje text kommer till i en process. Vid sidan av *skrivande* kan man tala om *textarbete* men också om *produktion av text*, eftersom det i det nuvarande arbetslivet och i synnerhet i förvaltningen uppkommer många texter som snarare *produceras* än *skrivs*. Till exempel förmånsbeslut, såsom beslut om utkomststöd, fattas halvautomatiskt i en massproduktion, varvid man utnyttjar de textavsnitt, s.k. fraser, som finns färdigt inmatade i informationssystemet (Qvist 2017:112–114).

Av de ämnen och frågor som lyfts fram inom skrivandets sociolingvistik är i denna artikel särskilt relevant det faktum att skrivandet är osynligt, att det inte identifieras som verksamhet. Enligt Lillis (2013:76) är skrivandet så vardagligt och vanligt att det kan bli omärkbart. Man har också ansett att orsaken till osynligheten (Tiililä 2017:63–68) är bristfällig språkmedvetenhet: å ena sidan identifieras inte den informationsbehandling, dokumentation eller registrering som ingår i arbetet som verksamhet där man gör språkliga och textuella val. Å andra sidan ses språkbruket inte som en social och materiell process där texternas språkliga drag är en följd av arbetspraxis eller exempelvis av möjligheterna och begränsningarna i de tekniska skrivmedlen, såsom informationssystemen. Blommaert (2012:7–8) talar om *skrivandets infrastruktur*. Till detta hänför sig en annan central bakgrundstanke i artikeln, nämligen Lillis (2013:17) fråga om vilken funktion skrivandet har och hur denna funktionen har identifierats. Mitt antagande är att skrivandet ofta betraktas som en individuell kreativ process och att dess samband med den sociala praxisen eller de tekniska lösningarna inte identifieras. Jag undersöker också konsekvenserna av denna felaktiga identifiering. Jag är särskilt intresserad av den materiella effekten av skrivandet. Skrivandet är mångfasetterat

och multidisciplinärt i arbetsgemenskapen och sker med hjälp av tekniska lösningar. Det tar och kräver alltså resurser och kompetens och styr verksamheten. Det har samhällelig och politisk betydelse om detta inte identifieras.

Jag disponerar min artikel så, att jag först med hjälp av ett exempel visar vad textdominans är i praktiken. Eftersom artikeln fokus ligger på språket, och den offentliga makten har jag valt till exempel den finska regeringens (2015–2019) reform av social- och hälsovården och de lagutkast som ingår i den. Jag granskar dessa genom att lyfta fram det textarbete som ingick i reformen: det textarbete som ingår i lagutkasten och den ställning textarbetet har. Efter att jag med hjälp av exemplet har presenterat textdominansen, fortsätter jag på den av Bhatia (1993:13–36) utstakade vägen för att diskutera vad textualiseringen beror på – kan det handla om en megatrend? Textualiseringen är till exempel en följd av olika filosofier kring arbetsledning, men vad har textualiseringen för konsekvenser för arbetet och arbetstagarna, framför allt inom det människocentrerade social- och hälsovårdsarbetet? Textdominansens konsekvenser för arbetet behandlar jag genom forskningslitteraturen. Huvudsakligen på samma sätt granskar jag också de olika konsekvenser som textualiseringen har för medborgarna och brukarna av offentliga social- och hälsovårdstjänster. Jag återkommer här genom exempel också till social- och hälsovårdsreformen ur medborgarnas synvinkel.

Min frågeställning utgår från skrivandets sociolingvistik, men allt eftersom artikeln framskrider kommer det att synas spår av genreforskning, liksom ur ett fågelperspektiv: jag börjar med det statiska, dvs. texten (exemplet med lagreformen) och går vidare till processer samt textproduktion och textkonsumtion.

Eftersom en bakgrundstanke till artikeln är att skrivandet är osynligt, är min artikel i huvudsak av översiktstyp: jag granskar tidigare undersökningar och andra publikationer och lyfter fram iakttagelser om texter, textarbete och skrivande. Jag anser nämligen att man åtminstone i Finland inte i tillräcklig utsträckning har identifierat den kommunikativa eller textuella karaktären för många samhälleliga problem, trots att de redan i årtionden har blivit framlagda för oss i undersökningar och utredningar. Däremot konstaterar finska lingvister Riikka Nissi och Suvi Honkanen (2015:2) att lingvister själva inte har tillräckligt uppmärksammat informationsarbetets språkliga karaktär. Lotta Wendel (2019:14) som har forskat i dokumentering inom social- och hälsovården ur ett juridiskt perspektiv konstaterar i sin tur att ”Det har knappast undersökts tidigare hur dokumentationsskyldigheten växt fram på hälso- och sjukvårdsområdet och hur regleringens utformning och tillämpning inverkar på professionernas yrkesutövning”.

Textualiseringsbild: Den finländska social- och hälsovårdsreformen

Olli Mäenpää (2000:151), som är professor emeritus i förvaltningsrätt vid Helsingfors universitet har konstaterat att ”den yttre formen av den användning av offentlig makt som ingår i en förvaltningsakt är vanligtvis ett skriftligt förvaltningsbeslut, som inkluderar ett avgörande i ett förvaltningsärende” (översättning: Semantix Finland).

Vid sidan av besluten utarbetas naturligtvis även hundratals andra texter inom tjänstesektorn, till exempel *planer, anvisningar, program* och *rapporter*. FPA, den finländska Folkpensionsanstalten, fattar till exempel årligen cirka 19 miljoner beslut om olika förmåner, och Finlands befolkning är alltså 5,5 miljoner människor. Det kan konstateras att den offentliga makten i stor utsträckning konkretiseras just med hjälp av texter och språk (Tiililä 2015:100).

Den offentliga makten byggs upp och formuleras som lagar som i sig är texter; också lagberedningsprocessen domineras av olika texter (se t.ex. *Processhandbok*). Verkställandet av lagarna sker med texter, såsom just *beslut, avtal, planer* eller t.ex. *pressmeddelanden* och *utredningar*. Till det mångfasetterade förhållandet mellan den offentliga makten och texterna hör alltså också att en stor del av de texter som kommer till inom myndigheter och offentliga tjänster i sig är lagstadgade.

För att belysa detta ska jag göra en exkursion till den vårdreform som Finlands regering (2015–2019) beredde och som var förknippad med en landskapsreform. Bakgrunden till reformen var, att mindre kommuner hade svårigheter att klara av sina lagstadgade uppgifter. Enligt Sonja Manssila och Lotta Mattsson (2019:11) hade flera regeringar ”försökt åtgärda problemet genom att förplikta kommuner att samverka eller gå samman. Differentieringen mellan kommunerna, den åldrande befolkningen, ökningen av social- och hälsovårdskostnaderna och urbaniseringen bidrog till att öka trycket på strukturreformer”. Vidare ansåg de att ”[m]ålet med landskaps- och vårdreformen som inleddes 2015 var att erbjuda människor mer jämlika tjänster, minska hälso- och välfärdsskillnaderna och dämpa kostnadsökningen”. Reformen sprack våren 2019 och föll till sist hela regeringen (Manssila & Mattsson 2019:23, 35, 87).

Det finns dock fortfarande mycket intressant att granska i reformplanerna, i synnerhet eftersom Sanna Marins regering, som utsågs 2019, för sin del försöker reformera social- och hälsovården delvis med samma eller nästan samma lagutkast. Jag börjar med några anteckningar om ordval, nominering och kategorisering.

Pauli Rautiainen, Helena Taskinen och Sari Rissanen (2020:38) har granskat reformprocessen ur juridiskt och samhällsvetenskapligt perspektiv. De lyfter till exempel fram hur man i olika sammanhang talade om den avslagna reformen som en *förnyelse, reform, förändring* eller *utveckling* av

social- och hälsovården (a.a.:39) och hur alla dessa har en något annorlunda innebörd. Genom orden skapades föreställningar också i övrigt.

Ett centralt mål för reformen var att öka människors valfrihet för social- och hälsovårdstjänster, och i det syftet framlades ett lagförslag om *kundens valfrihet inom social- och hälsovården* (RP 16/2018 rd, 367). Även här rörde man sig kring starka föreställningar som skapats med språket. Talet om *valfrihet* och *kundens rätt att välja* (4 §, a.a.:369) aktualiserade betydelser som alltid har varit synnerligen laddade i mänsklighetens historia: det har krigats och dödats för frihet. Frihet eller rätt att välja skapar en tolkningsram där människan har möjlighet att fatta individuella beslut i sitt liv utifrån sina egna behov och intressen. I lagutkastet rörde man sig alltså i en värld med stora betydelser.

När det i 4 § i valfrihetslagen talades om kundens rätt att välja, övergick man i följande paragraf, 5, till en helt annan värld. Där stadgades det nämligen om en text, en kundplan.¹ Familje- och omsorgsministern i regeringen 2015–2019, Annika Saarikko, karakteriserade planens betydelse i reformen så här:

och i kärnan av allt detta finns en särskild paragraf gällande *kundplaner* i valfrihetslagen, alltså att man är förpliktad att göra upp en övergripande plan som alla delar av servicekedjan måste följa [– –] (Saarikko 2017, översättning: Semantix Finland).

En text som man hade enorma förväntningar på höll på att bli kärnan i valfriheten. Planen skulle omfatta klientens alla social- och hälsovårdstjänster oavsett produktionsansvar. Det här innefattar många slags problem. Multidisciplinärt samarbete som är kopplat till dokument kan vara svårt redan inom en organisation (Wendel 2019:22–24). Hur skulle ett kanske oförutsett samarbete mellan flera aktörer, där skötseln av samarbetet hänger på ett dokument, se ut i praktiken? Det skulle ha varit ett stort och svårfångat sakkomplex för en text. Planer inom social- och hälsovården struktureras och standardiseras ofta för att effektivisera det multidisciplinära samarbetet och informationsutbytet. Wendel (2019) har dock observerat att användning av standardiserade vårdplaner kan hota patienternas rättssäkerhet. Wendel (2019, t.ex. 56) upptäckte i sitt undersökningsmaterial att

[m]ajoriteten av de standardiserade vårdplanerna var inte konstruerade för samråd med patienten och inte heller konstruerade så att patientens rätt till

---

¹ Den svenska läsaren bör notera att det i finskan endast finns en motsvarighet till de svenska orden klient och kund, dvs. asiakas (se Gustafsson 2014), och den livligaste diskussionen har förts främst om huruvida ordet potilas (patient) eller asiakas ska användas inom hälso- och sjukvården (t.ex. Karppinen 2019). I detta sammanhang förblir det oklart hur medvetet valet av kundplan i den svenskspråkiga lagen har varit. I övrigt används i det svenska myndighets- och författningsspråket i Finland dock termen klientplan. I Finland finns t.ex. lag om klienthandlingar av socialvården, där det föreskrivs om klientplaner (16 §).

information kunde antas vara tillgodosedd. Detta innebar att vårdplaneringen riskerade att framstå som obegriplig och otillgänglig för patienten [– – –].
(Wendel 2019:56)

Standardisering behövs av många orsaker (Wendel 2019:24), men samtidigt är varken standardiseringen eller det multidisciplinära samarbete som är kopplat till den fria från problem.

En av de knivigaste frågorna i reformen var om planen blir juridiskt bindande eller inte. Således höll det på att ske en betydande förändring i plan-genren: till skillnad från *beslut* är *planer* i allmänhet nämligen inte juridiskt bindande. Skillnaden mellan genrer har utkristalliserats i deras namn (se t.ex. Swales 1990:54–57). Ett liknande problem löstes med det *servicelöfte* som planerades för reformen. Enligt Rautiainen et al. (2020:30) kan ett *servicelöfte* dock inte ges i juridiskt bindande form, utan det är snarare fråga om att uttrycka en vilja. Den bedömning och övervakning som ingick i reformen var dock avsedd att gälla just genomförandet av dessa löften (a.a.:36).

Låt oss titta på ännu ett annat lagförslag som an knyter till reformen, nämligen lagförslaget om ordnande av social- och hälsovård (RP 15/2017 rd). Det sades att syftet med den här lagen var ”att främja och upprätthålla befolkningens välfärd och hälsa samt säkerställa jämlika social- och hälsovårdstjänster med god produktivitet i hela landet” (1 §). Men hur främjas befolkningens välfärd och hälsa? Jag gick igenom lagförslaget och hittade över 40 namngivna texter, till exempel dessa:

rapport, initiativ, förordning, utredning, förslag, välfärdsberättelse, regional välfärdsberättelse, ett samarbetsavtal för varje samarbetsområde, landskapens samarbetsavtal, servicestrategi, landskapsstrategi, landskapets servicelöfte, samarbetsområdets investeringsplan, statsrådets beslut, landskapens program för egenkontroll, tjänsteproducenternas program för egenkontroll, plan för främjande av kvalitetsledning samt klient- och patientsäkerhet, kundplan, ett dokument om de förda förhandlingarna.

Dessutom innehöll lagförslaget substantiv som i praktiken syftar på texter. Till exempel är *uppgift*, *data* och *information* ganska ofta i verbal form. *Observationer* eller *erfarenhet* måste i allmänhet också omvandlas till verbal form, texter, om man vill förmedla dem från en person till en annan. Vidare innehöll lagförslaget rikligt med verbalsubstantiv som i det dagliga arbetet innebär arbete med texter och dokument. Exempel på sådana är *planering*, *bedömning*, *styrning* och *tillsyn*. Även om lagförslaget sades gälla ordnandet av social- och hälsovården behandlade det i praktiken vem som borde ha utarbetat vilka texter, tillsammans med vem och hur ofta.

I 27 § i lagförslaget stadgades det om hur man borde ha berett de nationella målsättningarna. Man hade noggrant tänkt ut genom vilka slags processer beredningen av målsättningarna skulle ha framskridit. Dessutom borde man

ha följt genomförandet av dem: även *uppföljning* och *utvärdering* är naturligtvis textuella processer. I texten nedan framhäver jag de olika texterna som nämns med **fet stil**, medan jag har strukit under verb och andra ord som i praktiken betyder textarbete:

27 §

Beredning av de riksomfattande målen

Social- och hälsovårdsministeriet bereder förslaget till riksomfattande **mål** enligt 26 § i samarbete med landskapen. De landskap som hör till ett och samma samarbetsområde ska utarbета och lämna social- och hälsovårdsministeriet ett gemensamt **förslag** till hur tjänsterna i området och utvecklandet av dem samt samarbetet mellan landskapen borde beaktas i de riksomfattande **målen**. Landskapen ska beakta **uppföljningsuppgifterna** om befolkningens välfärd och hälsa samt befolkningens **servicebehov**.

Samarbetsrådets **förslag** ska godkännas av landskapsfullmäktige i alla landskap i området.

Uppnåendet av de riksomfattande **målen** ska följas och utvärderas årligen. De strategiska **mål** som statsrådet fastställt ska ändras vid behov. Ändringen kan basera sig på ett eller flera landskaps **begäran** eller social- och hälsovårdsministeriets **initiativ**.

Den styrning och rådgivning inom social- och hälsovården som hänförde sig till reformen såg i diagramform enligt Nykänen et al. (2017:48) ut så här:

Kuvio 1. Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus ja valvonta uudessa rakenteessa

Bild 1. Styrning och tillsyn av social- och hälsovården i den nya strukturen enligt Nykänen et al. (2017:48).

Uppmärksamheten fästs naturligtvis vid strukturen, som verkar komplicerad och rörig. En textforskare lägger dock märke till att också det här diagrammet endast visar vem som ska utarbeta vilka texter och när. I de gula ovalerna nämns till exempel *program* och *planer för egenkontroll (omavalvontaohjelma, omavalvontasuunnitelma)*. Under landskapen (*maakunta*), som har märkts ut med lila, omnämns *styrning, tillsyn* och *avtal (ohjaus, valvonta, sopimukset)*, och vid den lila pilen omnämns *samarbetsavtal (yhteistyösopimus)*. Mellan de gröna ovalerna omnämns i sin tur *rapporter (raportti)* och vid pilen *expertbedömningar (asiantuntija-arvio)* och så vidare.

Ändå nämndes det ingenstans att det är fråga om just texter, språkliga helheter. Det fanns heller ingen bedömning av vilka slags resurser textarbetena skulle ha krävt: hur mycket resurser de skulle ha krävt och vilken slags kompetens det skulle ha behövts för att utarbeta dem. Det talades visserligen om kommunikation i samband med reformen, men närmast om hur experter som sköter kommunikationen borde kommunicera innehållet i reformen. Det saknades insikt om att reformen på många sätt handlade om just text- och språkarbete.

Textarbetet bör identifieras som en del av bedömningen av författningarnas konsekvenser, där den så kallade administrativa bördan bedöms. Med det avses t.ex. lagstadgad anmälnings- och rapporteringsskyldighet för företag (Keinänen & Pajuoja 2020:26). Det verkar dock som om bedömningen inte omfattar det multidisciplinära samarbete (se t.ex. Tiililä 2000:221) som behövs för att utforma och genomföra nya texter och modelltexter. Keinänen och Pajuoja (2020:68), som utrett behoven att utveckla bedömningen av författningars konsekvenser, konstaterar att en förbättring av effektiviteten och en minskning av den administrativa bördan kan i regeringspropositionerna användas som ett retoriskt argument utan att några konkreta konsekvenser presenteras. Enligt dem (a.a.) har det i extrema fall verkat som om man inte ens vetat vad till exempel den administrativa bördan innebär.

Vad är orsaken till textualiseringen? Textualisering som megatrend

Vad beror textdominansen eller textualiseringen på? Jag anser att det i bakgrunden finns ett fenomen i som kan jämföras med en megatrend (se Tiililä 2017:15). Med en megatrend avses stora utvecklingsvågor eller utvecklingslinjer och utvecklingshelheter som inkluderar olika fenomen som ofta leder i samma riktning. Begreppet används vanligtvis inom framtidsforskning (Mannermaa, 2004:43–44). Nu talar jag dock om ett fenomen som har varit rådande ganska länge redan (se t.ex. Iedema & Scheeres 2003; Karlsson 2006:10–11).

Till följd av textualiseringen utträtas till exempel ärenden hos myndigheter och företag allt oftare skriftligen och den muntliga kommunikationen minskar: kontor läggs ner, utträttandet av ärenden via serviceluckor inskränks och telefonnumren försvinner från kontaktuppgifterna.

Givetvis kan även andra och motsatta trender leva samtidigt och parallellt med varandra, till exempel nya muntliga kommunikationskanaler som poddsändningar eller serier som sprids till officiell kommunikation. Gemensamt med forskningsområdet är att kommunikationen är medierad i båda trenderna.

När antalet texter ökar uppkommer det även nya genrer, till exempel *servicelöften*. Men det uppstår även nya undertyper av genrer, till exempel olika nya planer, så som *investeringsplan*, *plan för kvalitetskontroll* och *kund- och patientsäkerhet*, *plan för egenkontroll*, *plan för att stödja den äldre befolkningen*.

Utarbetandet av texterna är lagstadgat (se t.ex. Tiililä 2018b) och olika incitament är kopplade till upprättandet av dem, medan olika påföljder är att vänta om texterna inte skrivs. I Finland bestäms t.ex. utarbetandet av en *räddningsplan* av räddningslagen och räddningsförordningen, och för underlåtenhet att upprätta en räddningsplan kan böter dömas ut. Sjukförsäkringslagen (1224/2004; 5 §) uppmuntrar arbetsplatserna att i samarbete med företagshälsovården komma överens om praxis för ”hur hanteringen, uppföljningen och det tidiga stödet av arbetsförmågan ska genomföras som en gemensam verksamhet för arbetsplatsen och företagshälsovården”. Detta har lett till texter som kallas modeller för tidigt ingripande, omsorg eller stöd. Utarbetandet av texter för tidigt ingripande har ekonomiska konsekvenser. Dessa texter betraktas nämligen som förebyggande företagshälsovård. Enligt sjukförsäkringslagen är det möjligt för en organisation att få en ersättning på 60 procent för den förebyggande företagshälsovården endast om modellen för tidigt stöd används, dvs. om organisationen har en sådan text skriven.

Textualiseringen kan anses vara en del av megatrenden digitalisering, men den skulle kunna vara en megatrend också i sig själv. Många faktorer leder nämligen till samma slutresultat: Digitaliseringen och den övriga tekniska utvecklingen ökar textualiseringen.

Det finns dock även andra fenomen som leder till textualisering. I Finland har den under decenniernas lopp ökat till följd av att man inom den offentliga förvaltningen har övergått från normstyrning till informationsstyrning (se Riksdagen 2008). Redskapen är bl.a. statistik och forskningsinformation, register- och utvärderingsinformation, utvecklingsprojekt, handböcker, (kvalitets)rekommendationer och program.

Alla dessa är texter. Kvalitetsledning, managerialism (New Public Management) och resultatmätning inom den offentliga förvaltningen har också lett till textarbete. När tjänster inom den offentliga förvaltningen externaliseras når samma utveckling även den privata sidan, där företagen förutsätts producera olika dokument till exempel för kontroll av deras verksamhet.

Det finns alltså flera motiv till dokumenteringen (se Tiililä 2011:169–170), och den är även fast knuten till uppkomsten och utvecklingen av tekniska system och applikationer. Sirpa Saario (2011:182), som har forskat i mentalvårdsarbete, har konstaterat att ett centralt motiv till teknologiseringen av mentalvårdsarbetet är att göra arbetet utvärderingsbart. Samma

problematiska följd av managerialismen framförs av Wendel (2019:67/155). Enligt henne har ”målsättningen att skapa en effektiv och utvärderingsadministration en avgörande inverkan på dokumentationen av vården, inte minst i form av vårdplanering” (a.a.).

Textualiseringens betydelse: Arbete med människor blir arbete med texter

Den ökande textmängden har en ofrånkomlig inverkan på arbetet. Särskilt stor inverkan har den inom arbete med människor, där kärnan i arbetet typiskt sett har varit att möta människor ansikte mot ansikte och ofta även röra vid dem, vårda dem och sköta dem (se t.ex. Karlsson 2006:65–73; Wendel 2019:19–20). I det här arbetet skulle arbetstagarna på basis av sin yrkesetik ofta föredra kommunikation ansikte mot ansikte framför skriftlig kommunikation (t. ex. Stensöta 2010:298, 300).

Dokumenteringen inom arbete med människor beror delvis på redovisningsskyldigheten. Kirsi Juhila (2009:297), professor i socialt arbete, påminner om att redovisningsskyldigheten inte bara gäller yrkesmänniskor inom socialt arbete, utan även andra yrkesutbildade personer som arbetar med människor, till exempel lärare, psykologer, läkare, poliser och jurister. Sarah Banks (2004: 150), professor i tillämpad samhällsvetenskap, för fram att yrkespersoner inom branscher av det här slaget är redovisningsskyldiga gentemot användarna av deras tjänster. Eftersom man inom dessa branscher ofta sköter offentliga uppgifter finns det även ett mer allmänt samhällsligt intresse av att följa upp verksamheten (Banks a.a.). Denna uppföljning påverkar dock arbetet.

I Finland lägger upp till en fjärdedel av daghemspersonalen arbetstid motsvarande en arbetsdag per vecka eller mer på noteringar och skrivande. Resultat av det här slaget framkom år 2009, när Institutet för de inhemska språken lät genomföra en nationell enkät om skrivande i daghemmen. Svarspersonerna fanns runt om i Finland och var totalt cirka 1 300 till antalet (Pyhäniemi 2017).

Teppo Kröger (et al. 2018), professor i samhällspolitik, har tillsammans med sina kollegor publicerat färskare resultat i en komparativ nordisk undersökning om äldreomsorg. Enligt Kröger et. al (2018:16):

[d]en största förändringen på tio år har varit att de administrativa uppgifterna och skrivandet har ökat. Andelen arbetstagare som dagligen skriver eller utför andra administrativa uppgifter har ökat med över 40 procentenheter, eftersom i praktiken alla (97 procent) dagligen utför uppgifter av det här slaget 2015. (Kröger et al. 2018:16, översättning: Semantix Finland)

Denna förändring var gemensam för både hemvården och institutionsvården. Samtidigt rapporteras det att personalen har allt mindre tid för kunder och patienter:

En annan betydande förändring är att personalen allt mer sällan kan lägga tid på att ge kunderna socialt stöd och social interaktion. Andelen arbetstagare som har dagliga gemensamma kaffestunder med sina klienter har rasat på tio år (25 procent → 5 procent). (Kröger et al. 2018: 18, översättning: Semantix Finland)

Det går att se en koppling mellan utvecklingstendenserna. När man lägger till något i arbetet, måste man oundvikligen minska på någonting annat. I Krögers et al. (2018:17) undersökning ansåg 72 procent av respondenterna att registreringen tar för lång tid. Ett liknande budskap har framförts i många andra publikationer. Wendel (2019:18–21) redogör för situationen inom den svenska hälso- och sjukvården och citerar även undersökningar om t.ex. den amerikanska och den danska hälso- och sjukvården. Även i Finland har problemet framkommit t.ex. vid en undersökning av hur belastande arbetet och användningen av teknik är för anställda inom äldreomsorgen: Arja Rytönen (2018:168) har kommit fram till att nästan tre fjärdedelar av vårdgivarna anser att det går för mycket arbetstiden till att registrera olika saker på dator. Många upplevde också att man med hjälp av tekniken försöker ersätta för mycket växelverkan mellan människor inom omsorgsarbetet (Rytönen a.a.). Enligt en undersökning utförd av Vehko (et al. 2015:21) upplever största delen (94 %) av läkarna vid hälsostationerna att det finns för många olika utlåtanden, att de måste utarbetas för många olika instanser (88 %) och att de tar för mycket arbetstid (88 %). Utlåtandena är i allmänhet lagstadgade och man måste hitta tid för dem i arbetet: det kan till och med hända att socialombudsmannen blir tvungen att påpeka detta i sin årsrapport (Loippo 2019:7). Vidare framgår det också t.ex. av enkäterna till sjuksköterna att registreringen upplevs ha ökat och att det sägs ta för mycket tid från patientarbetet (t.ex. Haapamäki & Hyry 2015:31; Peippo & Turunen 2015:21).

Textualiseringen av arbetet inverkar alltså ofrånkomligen på vart resurserna allokeras i arbetet. Den påverkar även kvaliteten på klient- och patientarbetet. Typiskt är dock att man i till exempel debatten om äldreomsorgen närmast talar om antalet vårdare: arbetets textdominans negligeras. I Finland talar man inte om den i medierna och söker inte politiska lösningar på den. Inte ens Kröger och hans kollegor verkar ha lyft fram detta centrala resultat på något sätt.

Låt oss slutligen ta ett exempel från äldreomsorgen. I Finland genomgick äldreomsorgen en kris 2019. I flera privata vårdhem avslöjades så allvarliga brister att vårdhemmen stängdes och verksamheten avbröts. Man hoppades få hjälp i situationen av den nya äldreomsorgslagen (565/2020), där det föreskrevs om minimiantalet vårdpersonal.

I den nya lagen avses med “direkt klientarbete” även registrering av klientuppgifter, bedömning av servicebehovet samt utarbetande och uppdatering av vård- och serviceplaner. Anteckningar är av största vikt inom socialt arbete och vårdarbete, men det är beaktansvärt att man inte försöker begränsa

den tid som läggs på detta och att det inte alls talas om läsning i till exempel äldreomsorgslagen.

Laura Perttola, som har undersökt äldreomsorgen ur juridisk synvinkel (2019:66), konstaterar vid sin granskning av äldreomsorgslagen (980/2012) att den är ett: ”typexempel på att förfaranderättigheter har trätt i de subjektiva rättigheternas ställe: lagen tryggar rätten att söka tjänster, bedöma servicebehovet, utarbeta en serviceplan och fatta beslut utan dröjsmål, men inte själva tjänsterna.” (översättning: Semantix Finland)

Texternas inverkan på tillgången till rättigheter och begriplighet

Textdominansen inverkar även när vi är klient eller patient. Vägen till social- och hälsovårdstjänsterna går ofta från en text till en annan. Språket som används, texterna som krävs för att uträtta ärenden och som man stöter på när man uträttar ärenden samt kommunikationsmetoderna utgör dock hinder för tillgången till service och de egna rättigheterna. I den socialbarometer som regelbundet genomförs i Finland konstaterades 2016:

Man får inte de nödvändiga socialskyddsförmånerna, eftersom man inte klarar av, kan eller vill ansöka om dem. Utslagningsfaktorer är bl.a. brister i IT-kunskaperna och i skriv, läs-, interaktions- och språkfärdigheterna. [---]
Socialskyddsförmåner söks ofta på nätet, vilket gör det svårare att ansöka om stöd för dem som inte har någon dator eller saknar den kompetens som krävs för att använda en dator. Rörelseproblem kan också göra det svårare att ansöka om stöd. För äldre människor är tröskeln för att ansöka om socialskyddsförmåner dessutom ofta hög. (Eronen et. al. 2016:53, översättning: Semantix Finland)

Vad innebär beskrivningen av socialbarometern i praktiken? Ett belysande exempel uppstår när man granskar med vilken process man kan få egenvårdsartiklar som man enligt Finlands lagar (klientavgiftslagen 734/1992; hälso- och sjukvårdslagen 1326/2010) i en viss situation får avgiftsfritt (för en närmare beskrivning av processen se Tiililä 2020:301–303). För att få egenvårdsartiklar måste man först skaffa en *remiss* av en läkare, alltså besöka en hälsostation. Om man beställer artiklar per telefon ska man sätta sig in i *återuppbringningssystemet* och hur det går till via en meddelandetjänst eller elektroniskt. Om man däremot vill uträtta ärenden elektroniskt, måste man först ingå ett *avtal* om detta. Avtalet kan i sig ingås elektroniskt eller med en pappersblankett. För att ett avtal ska kunna ingås elektroniskt ska det dock finnas ett *kundkonto*. För att skapa kontot behövs *nätbankskoder* eller *mobilcertifikat*.

Processen inbegriper alltså att man måste skaffa sig olika texter och ta sig till servicekanalerna på besvärliga sätt. En betydande del av t.ex. de äldre har dock aldrig identifierat sig elektroniskt (Ikäihmiset 2017:9; se även Tiililä 2020). I exemplet realiserar Lillis och McKinneys (2013:417) summering att

skrivandet kommer till uttryck i många former och material och genom många olika typer av teknologi.

Frågor om ansökningsformatet är alltså frågor om språkanvändning och kommunikation: det är fråga om på vilket sätt en person ska kommunicera med myndigheten, och myndigheter har makten att bestämma om det. Att uträtta ärenden skriftligt och elektroniskt är för svårt för många. Juridikprofessor Risto Koulu, som har forskat i överklagande inom socialskyddet, har konstaterat att:

Medborgare i en svag position klarar [– –] inte av att strida effektivt för sina rättigheter. De orkar inte, klarar inte av eller kan inte driva sin sak. (Koulu, 2014:24, översättning: Semantix Finland)

Liknande uppgifter om problemen med social- och hälsovårdstjänsterna kommer upprepade gånger fram t.ex. i de årliga socialombudsmännens rapporter från olika kommuner i Finland. Satu Loippo (2019:30) påminner i sin årsrapport om att ”för en klient är inte ens de officiella termerna inom socialvården i allmänhet bekanta”. Särskilt svårt är det för dem som inte behärskar landets nationalspråk.

Tjänster inom social- och hälsovården används i typfallet i besvärliga, till och med krisartade livssituationer. I en situation av det här slaget skulle många behöva ett lättläst språk, det vill säga en språkform som är ännu enklare än allmänspråket och som i allmänhet riktas till specialgrupper.

Enligt en behovsbedömning behöver 11–14 procent av befolkningen i Finland lättläst språk (Juusola 2019). Antalet har antalet ökat. En bakgrund till detta är att antalet invandrare har ökat. Antalet finländare över 65 år har också ökat, och samtidigt lider allt fler personer av till exempel minnesjukdomar. Ungdomars läsfärdighet i Finland har också försämrats en aning enligt PISA-undersökningen. Dessutom har det konstaterats att vem som helst av oss skulle ha nytta av lättläst språk i en krissituation.

När man talar om kommunikationsrelaterade problem måste man dock utvidga granskningen från problem med förståelsen också till andra problem. Av kunder inom förvaltningen och den offentliga servicen krävs till exempel även förmåga att kategorisera sig själv och kännedom om terminologin. Man måste kunna hitta rätt informationskanal, medium och informationsätt och behärska dem, olika språkgenrer och skrivna och oskrivna lagar i kommunikation (se Maaß 2019:6–8).

Det måste också finnas resurser. Loippo (2019:21) framhäver i socialombudsmännens rapport oron för klienternas ork. Resurserna kan sina när man uträttar ärenden och nödgas till att berätta och skriva. Rapporten innehåller ett direkt citat av responsen från en utmattad förälder. Citat visar att även det skrivande som krävs av dem som använder tjänster kan expandera okontrollerat och kännas som ett oändamålsenligt arrangemang:

Jag var tvungen att skriva om händelseförloppet, men jag orkar inte. Jag orkar helt enkelt inte längre. Jag har varit tvungen att berätta vår historia tiotals gånger under året. Alltid och varje gång samma historia när en ny instans kommer in i vårt liv. Skolan, den ständigt växlande barnskyddspersonalen, ungdomspsykiatrien, placeringsinstitutionens personal. Listan är oändlig. Alltid samma historia från början. Jag förstår inte, för det ska väl gå att läsa om oss i journalerna? (Loippo 2019:21, översättning: Semantix Finland)

Med användning av genreforskningens begrepp (Fairclough 1992:71–72) betyder detta att man också måste se medborgaren som en textproducent. Hen har inte bara en roll som mer eller mindre passiv läsare, mottagare eller textkonsument. Det här är ändå en synvinkel som ganska ofta tycks dominera när språket beaktas i utvecklingen av förvaltningen.

I den fallna social- och hälsovårdsreformen i Finland finns exempel också på denna aktiva roll och situation för patienten. Som sagt, är *valfrihet* en mycket positivt laddad term. I social- och hälsovårdsreformen skulle denna ”frihet” dock i praktiken ha inneburit en rätt besvärlig byråkratisk process för medborgarna. I 20 § i utkastet till valfrihetslagen stadgades om hur medborgare borde ha anmält ”valet av social- och hälsocentral och mun- och tandvårdsenhet”. Den inledande delen av paragrafutkastet lydde så här:

Meddelande om val av social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet.

En kund ska via de informationshanteringstjänster som avses i 77 § 1 mom. eller annars skriftligen meddela det landskap där han eller hon är invånare om sitt val av producent av direktvalstjänster, social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet eller lämna meddelandet direkt till den producent av direktvalstjänster som kunden valt. (Regeringens proposition om valfrihetslagen, RP 16/2018:374)

Det skulle alltså ha krävts att man kunde göra en skriftlig anmälan genom att använda en viss, lagstadgad kanal. Anmälan skulle ha föregåtts av en urvalsprocess, som skulle ha krävt att en person klarade av att kartlägga vilka slags alternativ som stod till buds för hen. Att byta ut den valda serviceproducenten skulle också ha krävt en noggrant reglerad byråkratisk ansökningsprocess (slutet av 20 §):

En kund får välja en ny producent av direktvalstjänster, social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet tidigast sex månader från sitt föregående val. [– –] Dessutom kan landskapet på ansökan av kunden ge kunden rätt att oberoende av tidsfristen byta producent av direktvalstjänster, social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet av någon annan grundad anledning. (Regeringens proposition om valfrihetslagen, RP 16/2018:374–375)

Idén om en fri och väljande medborgare var alltså i praktiken en illusion, eftersom den inkluderade en textuell process som skulle ha varit besvärlig för många. Perttola (2019:100–103) konstaterar även att målet med ett aktivt

medborgarskap – vilket i sig är bra – är besvärligt när en människa är gammal och i dåligt skick, och det är svårt att få information om olika tjänster. Wendel (2019:67/155) kritiserar också situationer där det i och med managerialismen (NPM) krävs att också en patient ska ha rollen som aktiv konsument på ett sätt som kan vara svårt för en orolig, sjuk eller förvirrad person.

I vidare bemärkelse inverkar textualiseringen även på hur begriplig förvaltningen och dess strukturer och verksamhet är. Språkforskaren Pirjo Hiidenmaa (2000:39) har konstaterat att:

För att kunna förstå en text måste man kunna uppfatta dess plats i nätverket av texter. Man måste veta till vilken diskussion ett dokument hör, vilka funktioner som utförs med det, vilka slags funktioner som har utförts med tidigare texter, vad ett enskilt dokument leder till. (Hiidenmaa 2000: 39, översättning: Semantix Finland)

Hiidenmaa talar om textförståelse. När förvaltningen dock bygger på texter och textkedjor är det viktigt att uppfatta nätverket av texter också för att få grepp om förvaltningen. Ett bra exempel på detta är lagstiftning, där man avancerar från olika typer av initiativ till beredning och via lagförslag till lagutkast och fastställda lagar (se Koskela 2008:117; *Processhandbok*). Att förvaltningen bygger på texter kommer väl till synes också i bild 1 om diagrammen om styrning och rådgivning inom social- och hälsovården (Nykänen et al. 2017:48). Inte undra på att många inte fick grepp om innehållet i reformen.

Rättigheter som bekräftas genom texter

Jag har nu behandlat relationen mellan språk och rätt ur medborgarnas perspektiv och inom ramen för detta ur två olika infallsvinklar, nämligen rättigheter som kan fås genom texter, det vill säga tillgång till rättigheterna, och texter och uppfattning av förvaltningsstrukturerna. Vi ska ännu titta på en tredje: rättigheter som bekräftas i texter.

Språk, texter och rätt är oskiljaktigt sammanslingrade, eftersom rättigheter uttrycks med hjälp av språket och stadgas i texter. Relationen är ännu djupare när den omständighet som det stadgas om anknyter till kommunikation. Exempel på författningar av det här slaget i Finland är förvaltningslagen, där det i 34 § stadgas om hörande av kunden, och lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Så här står det i lagarna:

Hörande av part

Innan ett ärende avgörs skall en part ges tillfälle att framföra sin åsikt om ärendet och avge sin förklaring med anledning av sådana yrkanden och sådan utredning som kan inverka på hur ärendet kommer att avgöras. (Förvaltningslagen 34 §.)

Självbestämmanderätt och medbestämmande

När socialvård lämnas skall i första hand klientens önskemål och åsikt beaktas och klientens självbestämmanderätt även i övrigt respekteras. (Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 8 §.)

Även om det är lagstadgat att höra kunden och beakta hans åsikt kan det dock i praktiken hända att de oskrivna lagarna är starkare än de skrivna. Dessa oskrivna lagar finns i just skrivpraxisen och genrekonventionerna som reglerar vem som hörs och vem som inte hörs och hur detta sker (se Fairclough 1992:78, 80, 102–103). Sirpa Saario (2017), som har forskat i hur dokumenten påverkar vardagen inom arbete med psykisk hälsa, har till exempel konstaterat att:

Det anses att vården av en ny kund kan inledas på riktigt först när handlingarna från den remitterande vårdinstansen (slututlåtandena) erhålls för genomläsning. På så sätt skapar och upprätthåller *slututlåtandena* ett arbetssätt som i första hand bygger på officiell expertkunskap. Kundens egen muntliga berättelse eller den uppfattning om kundens situation som personalen bildar sig utifrån interaktionen med kunden blir sekundär. (Sirpa Saario 2017:40, översättning: Semantix Finland.)

Liknande forskningsresultat har man fått i forskning om kommunala beslut om handikappservice bl.a. som en del av textkedjan (Tiililä 2007:161–162; 193–194). Besluten fattas utifrån kundens ansökan och olika expertutlåtanden. Även om kunden borde vara den primära informationskällan förekommer hen dock som referensälla allra minst av de olika informationskällorna. Den informationskälla som nämns oftast är den sökandes egen läkare.

I referenspraxisen genomförde man eller lät bli att genomföra hörandet, så att klienten är lägst i hierarkin av röster och kunskap och den officiella informationen är primär. Kundens egen berättelse eller text om sin situation är sekundär och kunden har alltid lekmannens roll. Också här ser man att det inte räcker med att förstå: man måste kunna producera rätt slags språk för att bli hörd, alltså citerad (Tiililä 2007:160–173, 227–229).

I det här sammanhanget ska jag nu återvända till den kundplan som nämndes i början och som Finlands omsorgsminister år 2017–2019 alltså hade stora förväntningar på. Man förväntar sig mycket av texter och tror på deras kraft, men verkligheten kan dock vara en helt annan när det gäller arbetet och informationssystemen i vardagen. Raija Koskinen (2017), som har forskat i barnskyddsarbete under reformen av informationssystemet, observerade att:

[o]taliga klienter saknade en plan, och en anteckning om att ”en klientplan görs upp senare” infördes i klientplanen för många klienter. För systemet räckte det med en död bokstav, form utan innehåll (Koskinen 2017:53, översättning: Semantix Finland).

En sådan stor motsägelse mellan förväntningar och praxis kan bero på att man inte känner till eller kan identifiera textarbetets vardag (se även Lillis 2013:96).

Från rättigheter till ojämlikhet och otrygghet

Jag har ovan presenterat textualiseringens framtoning, bakgrund och konsekvenser särskilt när det gäller att ordna och få social- och hälsovård. Det behövs givetvis texter. Genom dem planeras, dokumenteras, beviljas och förvägras rättigheter. Genom dem uppstår också kontinuitet i arbetet (se Karlsson 2006:101–102). Jag anser dock att det är problematiskt att textarbetet ökar okontrollerat och antagligen delvis oavsiktligt, eftersom man när lagarna stiftas kanske inte alltid identifierar vad som händer i ämbetsverkens vardag, om man till exempel i lagarna om dem föreskrivs om *prövning*. Det ökade textarbetet grundar sig på ledarskap som syftar till kostnadseffektivitet och till att arbetet går att mäta, men priset på textarbetet och textarbetets verkningfullhet har dock inte beaktats systematiskt (se även Wendel 2019:14).

I allt större utsträckning löser man med texterna också frågor som inte kan lösas enbart genom textarbete. Det är bra att till exempel skriva in riktlinjerna för arbetarskyddet i arbetarskyddsprogrammet, men problemen löses inte genom att det finns ett dokument. Idéerna ska också implementeras i verksamheten, förankras och övervakas så att de antecknade ärendena förverkligas (Tiililä 2018b).

Ämbetsverken och de offentliga tjänsterna har naturligtvis också konsekvenser för klienterna och patienterna. En direkt följd kan vara att de som arbetar med människor inte längre har tillräckligt med tid att möta klienter och patienter.

Sammanfattningsvis anser jag också att en orsak till olika samhälleliga problem för det första är att språkanvändningen och texterna som an knyter till ärendena blir ett hinder för att få hjälp. Människor hamnar utanför den sociala tryggheten, och mekanismerna som bryter ojämlikheten utlöses inte (Therborn 2014:69–84). När det till exempel är för svårt och arbetskrävande att ansöka om utkomststöd, arbetslöshetsförmåner eller invalidpension, så kan marginaliseringen och instabiliteten i samhället öka.

För det andra är en förvaltning som bygger på textnätverk och det krångliga språk som an knyter till dem svår att uppfatta. Förtroendet för myndigheterna äventyras. Deltagandet i samhällelig verksamhet minskar. Alternativa strukturer, enkla sanningar, populism och ytterlighetsrörelser kan locka.

Och slutligen kör de oskrivna lagarna som hänför sig till textkonventioner och skrivande över de skrivna lagarna, vilket jag visade exempel på genom att presentera konventionerna i anslutning till hörande av klienten. Texter är förknippade med oavsiktliga och oidentifierade effekter som står i konflikt med de medvetna ambitionerna att utveckla samhället och kan till och med utgöra ett hinder för dem.

Språk, texter och språkanvändning är på det här sättet kopplade till människors upplevelse av delaktighet. Det sägs att den uppstår när 1) en person har tillräcklig utkomst (*having*), 2) är aktör i beslutsfattandet om sitt eget liv (*acting*) och 3) upplever sig höra till i en gemenskap (*belonging*) (Raivio & Karjalainen 2013:16).

Alla tre dimensioner är direkt eller indirekt kopplade till språket och språkanvändningen hos myndigheterna, i den offentliga servicen och vid uträttandet av ärenden: Tillgång till tillräckliga materiella resurser kan kräva att man ansöker om förmåner, men som jag har visat i artikeln kan ansökningsprocessen utgöra ett hinder för att få tillgång till förmånen eller tjänsten och därmed en risk för den materiella välfärden. Aktörskapet, inflytandet, valen, beslutsfattandet och självbestämmanderätten stöds i sin tur av att det finns begriplig information om den samhälleliga verksamheten och dess strukturer. Socialt betydelsefulla relationer uppstår i sin tur genom möjligheten att identifiera sig med någon eller något: ur upplevelsen av att den omgivande världen och diskursen även innehåller mig och mina likar (se även Tiililä 2020:307).

Nu kommer vi från en värld med sociala rättigheter till en annan rättvisans värld. Delaktighetens baksida är marginalisering och en differentiering som leder till ojämlikhet, vilket i Finland har setts som ett säkerhetshot. I Finlands inrikesministeriets framtidsöversikt (Sisäministeriö 2018) konstateras till exempel att:

Fördjupad ojämlikhet och utslagning är betydande bakgrundsfaktorer till traditionella säkerhetshot, t.ex. brottslighet och att bli brottsoffer. Därför måste också de myndigheter som ansvarar för den inre säkerheten ingripa i dem. (Suomesta turvallinen 2018)

Samma sak kan ses inom kriminalpolitiken, och den finländska kriminalpolitiken sägs bygga på ”en nordisk välfärdsmodell, vars principer säger att tryggande av befolkningens välfärd, utbildning och sysselsättning är grundpelaren för ett säkert samhällsliv” (OM 2007:4).

I Finlands nyaste regeringsprogram (Regeringsprogrammet 2019) finns det många åtgärder för att stärka demokratin, delaktigheten och förtroendet för samhällsinstitutionerna: regeringen försöker bekämpa ojämlikhet genom delaktighet.

Innehållet i regeringsprogrammet kan ses som bra och hoppingsivande, men man bör vara medveten om att också regeringsprogrammet är en text, vars innehåll inte omvandlas till handling bara sådär. Innehållet i regeringsprogrammet överförs i tjänstemannaberedningen till andra texter, till exempel strategier, och de åtgärdsprogram som följer på dem. Det kan också hända att innehållet inte förs vidare.

Den samhälleliga maktutövningen realiseras i de val som görs i texter och textkedjor. Vid makten finns den som kan påverka de val som görs i texterna,

och makten förstås av den som känner till metoderna, normerna och processerna för utarbetandet av texterna.

Verksamheten inom förvaltningen och den offentliga servicen är direkt beroende av språket och texterna. Därför anser jag att angreppssätt som bygger på språkvetenskap, såsom skrivandets sociolingvistik eller genreforskning, erbjuder i utvecklingen av förvaltningen och de offentliga tjänsternas möjlighet att granska verksamheten koherent och som en helhet, så att de olika parternas situation och roller beaktas.

Referenser

- Banks, Sarah (2004), *Ethics, accountability and the social professions*. Consultant editor Jo Campling. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bhatia, Vijay (1993), *Analysing genre. Language use in professional settings*. London and New York: Longman.
- Blommaert, Jan (2012), Writing as a sociolinguistic object, *Tilburg Papers in Culture Studies*, No. 42. https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/303579/77/TPCS_42_Blommaert.pdf.
- Brown, Gillian & Yule, George (1983), *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eronen, Anne, Lehtinen, Timo, Londén, Pia & Perälähti, Anne (2016), Sosiaali- barometri 2016, *Eryityiskatsaus toimeentulosta ja sote-uudistuksesta*. Helsinki: SOSTE, Suomen sosiaali ja terveystyö.
- Fairclough, Norman (1992), *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Gunnarsson, Britt-Louise (2009), *Professional Discourse*. London and New York: Continuum.
- Gustafsson, Margareta (2014), ”Myndigheternas kunder är vi allihopa?” *Språkbruk* 4/2014. <https://www.sprakbruk.fi/-/myndigheternas-kunder-ar-vi-allihopa->.
- Haapamäki, Minna & Hyry, Johanna (2015), *Kirjaamisen kehittyminen sairaanhoitajan työssä*. Opinnäytetyö Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoki University of Applied Sciences. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/94500/Haapamaki_Minna.pdf;jsessionid=22F23B0220E107772E153C0927864E61?sequence=1.
- Heikkilä, Elina & Viertiö, Annastiina (2002), ”Keskustelua, kouluttamista ja konsultointia. Kielitoimiston ja Kelan yhteistyö esimerkkinä 2000-luvun kielenhuollosta”, i Vesa Heikkinen (red.) *Virkapukuinen kieli*. Helsinki: SKS, s. 245–258.
- Hiidenmaa, Pirjo (2000), ”Työ ja kieli”, i Vesa Heikkinen, Vesa & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 19–34.
- Iedema, Rick & Scheeres, Hermine (2003), ”From Doing Work to Talking Work: Renegotiating Knowing, Doing, and Identity”, *Applied Linguistics* 24 (3): 316–337.

- Ikäihmiset 2017, *Ikäihmiset ja sähköinen asiointi. Miten saadaan kaikki mukaan?* Ikäteknologiakeskuksen raportti 2017. Helsinki: Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto. [https://www.valli.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutpdf/Raportitpdf/ikaihmisetsahkoinenasiointinetti.pdf].
- Johnson, Alison & Coulthard, Malcolm (2010), Introduction. Current debates in forensic linguistics”, i Malcolm Coulthard & Alison Johnson (red.), *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*. London and New York: Routledge, s. 1–15.
- Juhila, Kirsi (2009), ”Sosiaalityön selontekovelvollisuus”, *Janus* 17 (4): 296–312.
- Juusola, Markku (2019), *Selkokielen tarvearvio*. Selkokeskus, Kehitysvamma-liitto ry.
- Karlsson, Anna-Malin (2006), *En arbetsdag i skriftsamhället. Ett etnografiskt perspektiv på skriftenvändning i vanliga yrken*. Småskrift utgiven av Språkrådet. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Karppinen, Kaisa (2019), ”Onko asiakas korvannut potilaan terveydenhuollossa?” *Kielikello* 3/2019. <https://www.kielikello.fi/-onko-asiakas-korvannut-potilaan-terveydenhuollossa->.
- Keinänen, Anssi & Pajuoja, Jussi (2020), *Miten vaikutusten arviointia voitaisiin parantaa? Vaikutusarviointi ja sen kehittämistarpeet suomalaisessa lainvalmistelussa*. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2020. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tr_vj_1+2020.pdf.
- Koskela, Merja (2008), ”Valtionhallinnon tekstilajiketjujen intertekstuaalisia piirteitä”, *Käännösteoria, ammattikielien ja monikielisyyden*. Vaasa: VAKKI:n julkaisu 35, s. 113–126.
- Koskinen, Raija (2017), ”Lastensuojelun sosiaalityö ja asiakastietojärjestelmä muutoksessa”, i Ulla Tiililä & Kati Karvinen (red.) *Elämän ja kuoleman tekstit. Kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Koulu, Risto (2014), *Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta lainkäyttäjänä*. Helsinki: University of Helsinki Conflict Management Institutun julkaisuja.
- Kröger, Teppo, von Aerschot, Lina & Puthenparambil, Jiby Mathew (2018), *Hoivatyö muutoksessa. Suomalainen vanhustyö pohjoismaisessa vertailussa*. Jyväskylän yliopisto, YFI julkaisuja – YFI Publications 6.
- Lillis, Theresa & McKinney, Carolyn (2013), ”The sociolinguistics of writing in a global context: Objects, lenses, consequences”, *Journal of Sociolinguistics* 17/4, s. 415–439.
- Lillis, Theresa (2019), *The Sociolinguistics of Writing*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Loippo, Satu (2020), *Sosiaaliamiehen selvitys vuodelta 2019. Asiakkaiden aseman ja oikeuksien tarkastelua Akaan, Forssan, Hämeenlinnan ja Riihimäen kaupun-geissa sekä Hattulan, Hausjärven, Humppilan, Janakkalan, Jokioisten, Lopen, Tammelan, Urjalan ja Ypäjän kunnissa*.

- PIKASSOS OY. Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa. <https://pikassos.fi/aineistot/send/45-osiaaliasiamiesaineistot/1265-sosiaaliasiamiehen-vuoden-2019-selvitys>.
- Maaß, Christiane (2019), *Easy Language and beyond: How to maximize the accessibility of communication*, Invited Plenary Speech at the Klaara 2019 Conference on Easy-to-Read Language Research, Helsinki, Finland. 19-20 september 2019.
- Mannermaa, Mika (2004), *Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus*. Helsinki, WSOY.
- Manssila, Sonja & Mattson, Lotta red. (2019). *Slutrapport om landskaps- och vårdreformen. Erfarenheter av beredningsarbetet, lärdomar och slutsatser*. Finansministeriets publikationer 2019:55. Helsingfors: Finansministeriet.
- Myndigheternas skrivregler*. Åttonde upplagan. Stockholm: Språkrådet och Norstedts Juridik AB/Fritze 2014.
- Mäenpää, Olli (2000), *Hallinto-oikeus*. Porvoo: Werner Söderström Lakitieto Oy.
- Mäenpää, Olli (2013), *Hallinto-oikeus*. Helsinki: Sanomapro Oy.
- Nissi, Riikka & Honkanen, Suvi (2015), ”Kielityön uudet muodot – kielentutkijan katse tieto- ja osaamisyhteiskuntaan”. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9.12.2015 (Joulukuu). <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/48077/kielityon-uudet-muodot-kielentutkijan-katse-tieto-ja-osaamisyhteiskuntaan.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- Nykänen, Eeva & Kovasin, Merja & Liukko, Eeva & Blomqvist, Pia & Krohn, Minerva & Ahola, Sanna & Nurmi-Koikkalainen, Päivi & Jonsson, Pia Maria (2017), *Vaikuttava valvonta osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 29/2017.
- OM 2007, Hyvinvointivaltion kriminaalipoliittikka. Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007–2011. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Peippo, Malla & Turunen, Nina (2015), *Hoitohenkilökunnan kokemuksia hoitokertomuksen käytöstä Etelä-Savon sairaanhoitopiirissä*. Opinnäytetyö MAMK University of Applied Sciences. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97029/Peippo_Malla_Turunen_Nina.pdf?sequence=1.
- Perttola, Laura (2019), Kynnyksen yli. Julkisoikeudellinen tutkimus vanhuspalvelujen saamisen edellytyksistä. *Acta Wasaensis* 437. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Processhandbok, Processhandbok för lagberedningen. Justitieministeriet, Finlex-julkaisut. <http://lainvalmistelu.finlex.fi/sv/tietoa-palvelusta/>.
- Pyhäniemi, Saija (2017), ”Lastenhoitoa vai kirjaamista? Kyselytutkimus kirjaamisesta päiväkodeissa”, i Ulla Tiililä & Kati Karvinen (red.) *Elämän ja kuoleman tekstit. Kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, s. 19–30.
- Qvist, Anne (2017), ”Kuinka toimeentulotukipäätös syntyy Helsingin sosiaali- ja terveysvirastossa?” i Ulla Tiililä & Kati Karvinen (red.) *Elämän ja kuoleman tekstit. Kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, s. 103–116.

- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno (2013), ”Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat!”, i Taina Era (red.), *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.
- Rautiainen, Pauli, Taskinen, Helena & Rissanen, Sari (2020), ”Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen– virstanpylväitä menneestä ja suuntia tulevasta”, i Anneli Hujala & Helena Taskinen (red.), *Uudistuva sosiaali- ja terveysala* (2020). Tampere: Tampere University Press, s. 15–45. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124078/rautiainen_ym_sosiaali_ja_terveyspalvelujen_uudistaminen.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Regeringsprogrammet 2019, Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. *Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering* 10.12.2019. Helsingfors: Statsrådets publikationer 2019:32.
- Riksdagen 2008, Revisionsutskottets betänkande 5/2008 rd. Informationsstyrningen inom social- och hälsovården.
- Rytkönen, Arja (2018), *Hoivatyöntekijöiden työn kuormittavuus ja teknologian käyttö vanhustyössä*. Acta Universitatis Tamperensis 2410. Tampere: Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104482/978-952-03-0829-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Saarikko 2017, Riksdagens plenum torsdag 19.10.2017, muntlig fråga om social- och hälsovårdsreformen, familje- och omsorgsminister Annika Saarikkos svarsreplik 16:24; översatt från finska.
- Saario, Sirpa (2011), ”Arviointiteknikat ja mielenterveystyö – tutkimus ammattilaisten luovinnasta työn arvioinnissa ja seurannassa”, i Helén Ilpo (red.) *Reformin pirstaleet. Mielenterveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen*. Tampere: Vastapaino, s. 182–230.
- Saario, Sirpa (2017), ”Asiakirjat mielenterveystyötä ohjaavina välineinä”, i Ulla Tiililä & Kati Karvinen (red.) *Elämän ja kuoleman tekstit. Kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Sisäministeriö 2018, *Suomesta maailman turvallisin maa*. Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 18/2018. Helsinki: Sisäministeriö.
- Stensöta, Helena (2010), ”The Conditions of Care: Reframing the Debate about Public Sector Ethics”. *Public Administration Review* 70:2, s. 291–324.
- Suomesta turvallinen 2018: Sisäministeriön turvallisuuskatsaus: Suomesta yhtä turvallinen kaikille. Pressmeddelande på internet om framtidsöversikten 4.6.2018.
- Swales, John (1990), *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- Therborn, Göran (2014), *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino.
- Tiililä, Ulla (2000), ”Tapaus päivähoitopäätös”, i Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 214–266.
- Tiililä, Ulla (2001), ”Näkymiä tekstityöhön ja työteksteihin”. *Kielikello* 3/2001, s. 7–11.

- Tiililä, Ulla (2007), *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: SKS.
- Tiililä, Ulla (2011), ”Sanoilla lavastettu virasto. Tietoyhteiskunnan arkea sosiaali- ja hoiva-aloilla”, i Marjut Johansson, Pirkko Nuolijärvi & Riitta Pyykkö (red.) *Kieli työssä. Asiantuntijatyon kielelliset käytännöt*. Helsinki: SKS, s. 162–189.
- Tiililä, Ulla (2015), Makt genom myndighetsspråk. Myt och verklighet, i Jorunn Simonsen Thingnes (red.) *Fra myndig maktspråk til klar kommunikasjon*. Rapport fra Nordisk klarspråkskonferanse Oslo, 28.–29. mai 2015. Nätverket för språknämnderna i Norden, s. 99–106.
- Tiililä, Ulla (2017), ”Sosiaali- ja terveystieteitä kielen ja kielikäsitteiden varassa”, i Sirkku Latomaa, Emilia Luukka & Niina Lilja (red.) *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society*, s. 54–71. <https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4674>.
- Tiililä, Ulla (2018a), ”Legal Discourse As An Example Of Domain-Specific Science Communication”, i John Humbley, Gerhard Budin & Christer Laurén (red.) *Languages for Special Purposes. An International Handbook*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, s. 381–405.
- Tiililä, Ulla (2018b), *Päästäänkö häirinnästä eroon työsuojelohjelmalla?* Valtiolla.fi-julkaisuja. <https://valtiolla.fi/paastaanko-hairinnasta-eroon-tyosuojeluohjelmalla/>.
- Tiililä, Ulla (2020), Asiointikielen rooli vanhuspalvelujen saavutettavuudessa, i Kaarina Hippi, Anne Mäntynen & Camilla Lindholm (red.) *Vanhuus ja kielenkäyttö*. Helsinki: SKS, s. 288–315.
- Vehko, Tuulikki, Pekkarinen, Laura, Lämsä, Riikka, Aalto, Anna-Mari, Virta, Lauri, Kokko, Simo, Keskimäki, Ilmo & Elovainio, Marko (2015), Lääkäreiden ajankäyttö, työolot ja lausunnut perusterveydenhuollossa. *Työpaperi* 31/2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129501/URN_ISBN_978-952-302-567-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Wendel, Lotta (2019), *Dokumentation, profession och hälso- och sjukvård. Rättsliga perspektiv*. Malmö University, Health and Society, Doctoral Dissertation 2019:3.

Lagstiftning

Förvaltningslag 6.6.2003/434.

Hälso- och sjukvårdslag 30.12.2010/1326.

Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården 3.8.1992/734 terveydenhuoltolaki.

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 22.9.2000/812.

Lag om ändring av lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre 9.7.2020/565.

RP 15/2017 rd = Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av landskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården samt till lämnande av underrättelse enligt artikel 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse.

RP 16/2018 rd = Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om kundens valfrihet inom social- och hälsovården och till vissa lagar som har samband med den RP 16/2018.

The #MeToo Movement as an e-Discourse: Social and Legal Effects

Marcel Danesi, Laura Ervo, Lukas Kindberg & Kerstin Nordlöf

The Goals of #MeToo

The phrase “MeToo” was first used on Myspace in 2006 by activist Tarana Burke. It quickly became the moniker for a social-media-based socio-political movement unified ideologically by the #MeToo hashtag and gaining momentum after media personality Alyssa Milano posted an appeal on Twitter on October 15, 2017, following sexual abuse allegations against cinema mogul Harvey Weinstein in early October of 2017: “If all the women who have been sexually harassed or assaulted wrote ‘Me too’ as a status, we might give people a sense of the magnitude of the problem” (Milano 2017). On the following day, Milano’s post was retweeted over three hundred thousand times (Caputi, Noble, and Ayers 2010), spiking two days later with Harvey Weinstein’s resignation, when it reached nearly eight hundred thousand tweets. During 2018, it was tweeted over nineteen million times (Anderson and Toor 2018).

As a movement designed to raise consciousness of the sexually-based mistreatment of women (especially in the workplace) and to assist sexual assault survivors (Burke, n.d.), #MeToo quickly evolved into a powerful worldwide movement championing women’s issues (Buxton 2018), extending beyond its origins as a social media and hashtag activist movement in the US, through which survivors of sexual harassment and assault—the majority of them women-identifying—have been able to share their experiences and ignite public outrage against prominent names in all spheres of society. Debates on the deleterious effects of sexually-motivated abuses of power and harassment against women, via #MeToo, have led to a new era of transnational feminism, as survivors and their supporters share their stories electronically through the Internet (Me Too Rising, n.d.). The lasting political-social-legal effects of the movement are still to be determined, but the fact remains that it has allowed women to voice their concerns in new effective ways through the Internet, with a lessened fear of reprisals (Nicolaou and Smith 2019, Santucci 2020); as such, it constitutes a veritable ideological shift in giving women a powerful new voice throughout the world.

Our purpose is to examine the impact of the e-discourse associated with the #MeToo movement on the outcome of specific legal cases in Sweden and America, as a template for assessing the broader effects it has had on society in the domain of gender discrimination. The study is interdisciplinary. The authors represent the disciplines of jurisprudence and semiotics. Comparative method, legal dogmatics, legal linguistics, linguistic anthropology as well as

semiotics are used as generic analytical tools for discussing the topic from different perspectives. We argue that, while the voices of abuse survivors have been given an equivalence status to those of people in positions of power, they have also led to cases of trial-by-social-media that have had unwanted consequences. Through its effective hashtag intertextuality (cross-references, allusions, etc. to relevant themes, texts, ideas), #MeToo has emerged to oppose and challenge dominant patriarchally-based systems of discourse and the law; but it has also unwittingly led to the loss of reputation and even life of the targets of the discourse campaigns through strategies of shaming and blaming. So, although #MeToo has led to the destigmatization of experiences of sexual harassment and assault, by giving survivors a powerful means to articulate their experiences, it has also had negative outcomes. The latter situation is the reason, perhaps, why the movement has somewhat receded today, especially in the face of urgent issues such as climate change and COVID-19.

#MeToo has also come under fire for its prioritization of upper-class, white voices, which are seen, literally, as the “faces” of the movement, despite the fact that it was initially founded by and for Black and Brown women (Charles 2018, Harris 2018). Additionally, the most recognizable figures, with their personal critiques and protestations, are American ones, even though #MeToo has spread internationally, with correlative movements such as #Masaktach in Morocco and the transnational Muslim #MosqueMeToo one (Warshawsky 2019), pushing for changes outside of those that apply to Western societies. Moreover, the movement is being expanded to include the plight of male victims of abuse as well as victims of other genders. In all instances, the discourse strategies that stifle the achievement of justice are the same, forming a “polyphonic unity,” to use Mikhail Bakhtin’s (1981) notion, as they come together in terms of common experiences and purpose.

As mentioned, it was activist Tarana Burke who founded the movement in 2006, with JustBeInc to aid survivors of sexual harassment and racial discrimination (Nicolaou and Smith. 2019), after an experience she had as a youth worker, in which she found herself unable to admit to a young girl that she was herself a victim of abuse. In her words: “I watched her put her mask back on and go back into the world like she was all alone and I couldn’t even bring myself to whisper... me too” (Burke, n.d.). The latter phrase quickly spread as a rallying cry among women in online contexts, aiming to reduce the stigma of being a survivor and thus combatting the sense of isolation that it had previously engendered.

Since then, #MeToo has had significant impacts on the conduct of legal cases concerning sexual harassment and assault, as well as on reforms to existing criminal legislation. But despite the latter, the number of individuals accused of committing sexually-based assaults has hardly diminished, and may have even increased. For example, in Sweden, statistics show higher numbers of reported sexual assaults than in the past, while the number of legal

accusations and allegations continue to remain low, especially when compared with other European countries (Brå 2020:2). As a consequence, the question arises as to whether or not the relevant criminal legislation has been effective in counteracting sexual crimes. The #MeToo movement may thus be influencing legal responses in disparate ways according to national context. The movement may have also indirectly affected a basic premise of democratic cultures – namely, to equally protect the personal integrity of all members of society, regardless of gender, race, ethnicity, and ideology. It has impugned the principle of the presumption of innocence by generating rumours, conspiracy theories, and false accusations. This has been highlighted by a number of famous cases, to be discussed below.

The #MeToo Movement: e-Discourse Structures and Strategies

In January 2017, on the heels of the Women’s March the day after ex-President Donald Trump’s inauguration, and in the wake of allegations of sexual misconduct against media personalities such as Harvey Weinstein, Roy Price, and Bill O’Reilly, among others, #MeToo gained significant momentum as a hashtag-inspired movement designed to allow for the expression of a commonality of experiences and perspectives on the part of all women. An explosion of allegations of sexual abuse and harassment followed immediately thereafter in all spheres of public life, involving celebrities, politicians, CEOs, artists, doctors, and other public figures (Nicolaou and Smith 2018). Between January 2017 and June 2018, 417 high-profile individuals were subjected to accusations with identifier hashtag, with 193 resigning or dismissed from their positions and another 122 being suspended (Green 2018). The stated mission of the movement has always been to help sexual abuse survivors heal by connecting them to the resources they might need (Harris 2018), and to give their voices social value, challenging the oppressive practices of established sexual politics. The words of one woman encapsulate the ethos and objectives of the movement: “This is not only a significant moment in history; it’s a significant moment in internet history: Me Too marks a time when sexual assault survivors everywhere turned the internet into a platform for their voices and perspectives to be heard and respected” (Buxton 2018).

The language of the movement is key to decoding what it aims to do and how it pursues its objectives. Using Pierre Bourdieu’s notion of *habitus*, language in such situations operates as “structured structures predisposed to function as structuring structures,” which he explains as “principles which generate and organize practices and representations that can be objectively adapted to their outcomes without presupposing a conscious aiming at ends or an express mastery of the operations necessary in order to attain them” (Bourdieu 1980:53). The goal of #MeToo is ultimately to dismantle the existing habitus (the structured structures of patriarchy) that has historically

undermined the victims of sexual abuse by allowing the abusers to use the “structures” advantageously against the victims. The #MeToo movement has led to restructuring of this biased system, by assigning discourse agency to the victims (Ortner 2006:132). It thus constitutes a counterculture movement that centres on women’s plight and on their struggle for autonomy from the dominant male-centred discourse; its effectiveness lies in the power of e-discourse itself, which allows victims to construct their representations of sexual abuse as a collective (rather than as isolated) experience. In effect, each post becomes a rallying cry via retweeting and various other viral messaging systems. Changing social practices and perspectives, such as the perception of gender, requires a change in the language that discusses and frames them (Danesi 2016:6) – the #MeToo movement set out to do just this.

Over time, the hashtag posts and messages coalesce into an overall e-discourse, based on terse and nuanced expressions, steering users towards short and committed speech that magnifies individual cases through hashtag themes as typical rather than exceptional. A perusal of the tweets under the keyword search of the hashtag #MeToo (Keyword Search 2020) has revealed how this comes about—phrases such as “I believe [woman’s name]” or “[man’s name] has been accused of sexual assault,” assign emotive force to the accusation, ascribing unconscious value to women survivors, whether or not the allegations is true. The tweets take the form of assertives, stating allegations and experiences as part of collective expression in an attempt to influence others to “attend to [the] belief” (Danesi 2016:13). Other speech strategies noted from our internet search has revealed a frequent use of expressives, which communicate the speaker’s opinion and emotional reaction towards the allegations, and of representatives, which highlight the position of the speakers in the overall debate on sexual politics. Also significant are declarations which place responsibility for assault on individuals, named or unnamed, imploring others to speak out and act upon them.

Given that Twitter served as the original site of the movement, hashtags have, in effect, become the semiotic and discourse keys to unlocking the movement’s conceptual code. For instance, hashtags such as “#BelieveWomen” or “#BelieveSurvivors,” emphasize a collective belief in women’s and survivors’ experiences. “#MeToo” is itself an assertion of “inclusion” on the platform, revealing the discourse strategy which suggests the “collapsing [of] difference by ‘textualizing’ relations of equivalence between them,” as Fairclough (2003:88) puts it. Overall, the thematics of the hashtags themselves are used to emphasize the solidarity of women against those who seek to keep them subjugated. The choice of “survivors” rather than “victims” is an empowering one, highlighting strength, defiance, and courage juxtaposed against a previous discourse of weakness and victimization, which has been traditionally used to devalue survivors. Such keywords have crystallized into a new feminist ideology, marked by “intersectionality”

(common intersecting experiences) and “equality,” to counteract the previous discourse of oppression. This prevailing discourse strategy gives the movement greater sustainability, providing an emotional framework that groups survivors together rather than isolating them, therefore broadening people’s conceptual horizons (Bourdieu 1980:52) by establishing a more equitable social system that foregrounds the experiences of sexual victims.

The hashtags appear not only on followers’ feeds, but also in lists or collections with tagged content, therefore connecting them to a broader conversation of survivorship and activism based on their themes. Hashtags such as #BelieveWomen and #BelieveSurvivors (among others) draw upon the meanings of every other tweet within that collection, reinforcing the unity of referential structure, not only directly alluding to other texts within these groupings, but also actively incorporating them into the ever-broadening e-discourse. Hashtags operate as a link to this, having evolved into an effective discourse-semiotic tool in raising social awareness on the plight of sexual abuse survivors.

Legal Effects: The Example of Swedish Criminal Law

#MeToo has had significant repercussions on various legal systems throughout the world, in addition to changing the social perceptions of sexual victims. But the movement has also brought about counter-effects on how certain legal principles are applied in various situations, such as the principle of “innocent until proven guilty.” This principle implies that a person’s guilt must be evaluated objectively, in order to determine if an accusation has been made rightfully or wrongfully.

Legal systems change not only with national interests in mind, but also in accordance with international political-legal agreements. Criminal law contains the relevant statutes passed into law by national legislatures as specific mechanisms for protecting citizens against harm, including breeches of personal integrity and for ensuring equal treatment under the law. The latter vary from one legal system to another depending on the political system in place (for example, democracy), perceptions of what “citizen equality” means in historical and cultural terms, and so on. In many systems, property is considered more valuable to protect than other interests, along with personal integrity, with the gender and age characteristics and attendant rights of the alleged law-breaker encoded into the systems. As a result, the legal definition of *sexual assault* varies substantively from one system to another and even from era to era. In Sweden, for example, the sexual assault of a child by an adult was criminalized in 1937 (Diesen 2013:141) and sexual assault within marriage in 1965, by the Swedish Penal Code (The 1864 Penal Code 15:12, Berglund 2007:235). In 2005, the Swedish government eliminated the requirement of violence in a sexual assault against a child, as well as the child’s lack of consent (that is, not knowing any better or being in a situation of dependency on the offender) (Government Bill 2004/05:45:5). In 2018, the

Swedish Criminal Code changed its definitions of sexual assault and sexual abuse, so as to protect personal integrity by stipulating conditions under which the assault or abuse was consensual or not (SFS 2018:618 The Criminal Code 6:1–3, Government Bill 2017/18:177:22). Needless to say, in an international context, not all criminal codes have been adjusted accordingly. For example, in the current Criminal Code of the Russian Federation, Article 16 does not criminalize domestic violence or protect the personal integrity of the victim in many abuse situations, which in most cases involves a woman.

The Swedish Criminal Code espouses several fundamental principles of criminalisation, which aim to safeguard principles, such as the principle of legality, the innocent until proven guilty principle, the principle of humane treatment, and the principle of proportionality (Asp 2010:62). The emergence of the #MeToo movement has cast light on the discrepancies and biases of criminal laws defining sexual assault and sexual abuse within this Swedish and similar systems, which it claims do not protect the personal rights of survivors by not assigning sufficient (if any) criminal responsibility to the alleged perpetrator, in many cases. But, at the same time that the movement has led to changes in attitude towards victims, portraying them as survivors, it has also produced infelicitous consequences – a simple accusation of sexual abuse against a person today, whether true or not, has not only subjected that person to social marginalization at the very least, but also often to loss of reputation and income – a predicament that has at times led to suicide (Frände 2018) – to be discussed below.

According to the Swedish Criminal Code, a criminal act can be defined by either commission or omission (SFS 1962:700 The Criminal Code 1:2). Moreover, an act may not be considered criminal, even if it brings about personal damage, in specific situations. For instance, an act causing personal harm may be accidental or else performed by mutual agreement, as in an emergency when what might be considered to be criminal under different circumstances is considered legitimate because it can save life. Acts of self-defence are also typically excluded from criminal prosecution under specific circumstances (Jareborg 2016:114). These principles have not been impugned by the #MeToo movement. It is the principle of “innocent-until-proven-guilty,” espoused by most legal systems, that is most at risk as a result of public events brought about by #MeToo e-discourses. Since the only two parties involved in a sexual abuse case are, normally, the accuser and the accused, it has always been difficult to apply this principle to many situations. In the past, and to some extent even now, the account of the woman was shaped stereotypically by superficial matters associated with gender perceptions, such as how she dressed (for example, provocatively) or what she may have done in a sexual way to provoke the abuse. Even if this situation has changed legally, with such aspects now being excluded from a sexual abuse trial, #MeToo has been instrumental in arguing that unconscious

gendered imbalances and biases nevertheless persist in the conduct of such trials.

According to the Swedish Criminal Code the punishment of a crime must be based on both the principle of proportionality between the crime and the penalty – that is, on a penalty between being consistent with the severity of the crime and the degree of legal intervention to be enacted – and the principle of equality, whereby equally serious crimes should be punished equally. The latter principle also implies that serious crimes should be punished more severely than less serious one (Asp 2010:67). In practice, such principles imply that penalties should be non-intrusive and sensitive to the rights of the accused person (Asp 2010:68). In the case of sexual assaults, currently the Swedish Criminal Code assigns a penalty of imprisonment between six months and ten years, on the basis of the severity of the crime (SFS 2018:618, Swedish Criminal Code 6:1–3). Similar principles and penalties cross national boundaries. International agreements, such as the Declaration on the Elimination of Violence against Women of 1993 and the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence of 2011, are examples of how the entire world has been responding to the endemic problem of sexual assault and sexual abuse that has existed for many years. The Swedish Criminal Code has been amended on several occasions in relation to crimes of violence and sexual abuse long before #MeToo. But the movement has been instrumental in promoting responses across the world, turning the spotlight on the need to address violence against women concretely and effectively.

The movement has clearly had an impact on perceptions and attitudes with regards to long-standing transgressions against women, fleshing out into the open deficiencies in legal systems and how to remedy them. Through the effectiveness of its e-discourse, strategies, #MeToo has engendered a worldwide debate that has influenced legal structures regarding sexually-based crimes. The problem is that, although #MeToo's influence has led to actual trials, its courtroom is mainly the internet and its social media architecture – a medium that excludes such well-established legal-ethical practices as preliminary investigations by the police and the use of forensic evidence. Given the selective accusatory information of the relevant e-discourses, which makes it virtually impossible to verify as evidentiary, men have been wrongfully accused and put into the position of being unable to make their case for innocence except by counter-accusing the accuser of defamation (SFS 1962:700 The Criminal Code chapter 5). The “virtual cases” tried on Twitter seldom appear in real courtrooms because of the high standards for criminal responsibility enshrined in the law, and the dangers of the accuser of being counter-accused. The end result of virtual trials is shaming, rather than genuine legal procedures. As much as #MeToo has changed the discourse and perceptions on sexual crimes, it has done so at times by ignoring fundamental principles of the law. It remains to be seen

when the balance between discursivity and legality will be reached within the movement.

Influences on Procedural Law

As discussed, #MeToo has been a powerful social movement based on the power of intertextuality in e-discourse platforms; but, this situation has also led to “trials-by-social-media,” based on selective information and intensive hashtag allegation campaigns leading to cases that have been tried on the internet, precluding the accused’s right to 1) *a fair trial* and 2) *the right to be heard*. There were none of the following: 1) presumption of innocence, 2) *favour defensionis*, and 3) *equality of arms* (whereby both sides must have equal procedural instruments), which are fundamental procedural principles. There is always a risk that trial by media – in this case by social media – and its effects of public opinion shapes the views of decision makers, especially if they are lay members and jurors who do not have professional training that impels them to keep their own emotions from influencing decision making. Also, the practice of 4) *best evidence*, was watered down with respect to which witnesses were involved. The verdict was given in advance by people who did not have 5) *jurisdiction*. Ignoring this set of basic legal principles is typical of trial-by-media events (see for instance Fredman 2002:303–309).

#MeToo has, consequently, only put procedural practicalities at risk, but also turned procedural principles upside down, especially whenever #MeToo-discourses have been accepted blindly and taken seriously. Unfortunately, this seemed to be the general pattern during that time when #MeToo online trials were booming. Bolstered by the voices of media celebrities, socialites, and other kinds of influential figures, who have taken an active role in the movement, providing testaments of their own travails and their credibility has at times overshadowed legal testability. A powerful strategy is to identify alleged perpetrators of sexual abuse or assault in a public way through social media platforms – going against the right to privacy of those being accused as well as the innocence principle. Such behaviour negatively affects legal procedures as a whole. Compared with the traditional media trials, the #MeToo social media trial system was more effective because it allowed the victim to air grievances directly to the masses.

As a result, the #MeToo e-discourse became global, gaining broad publicity, impugning the right of the accused perpetrator of sexual crimes to legal privacy (about privacy see for instance Melander 2019:961–962). In legal court procedures, there is no need to produce sensationalistic reports. In contrast to real courtroom proceedings, trial-by-social-media 6) *does not afford a privacy protection*.

Moreover, the relevant cases happened a long time ago. Therefore, it was even more difficult to determine which of the allegations were true and which ones probably were false. There was thus 7) *no limitation of prosecution*, which has two aspects to it. First, the rule *limited time period* in which to

collect the relevant evidence. If the allegation happened a long time ago, it is difficult to get appropriate proof and evidence. Often, such cases end with indeterminate judgments. Second, and more importantly, there is a moral aspect to long-standing cases. If something has happened a very long time ago, the moral need to find out the truth and to conduct an investigation is no longer that strong if at all necessary. Something, which has happened a very long time ago is perceived as water under the bridge. The police, prosecutor, and victim have the obligation to conduct the trial in a reasonable amount of time. If not, the case should not be opened at all. This is based on the idea of finality according to which uncertainty causes more moral damage than correcting the injustice.

In cyberspace the accusation remains indefinitely, even if the case happened a long time ago, and thus perceived as ongoing rather than unresolved. This is again a problem from the perspective of procedural principles. Namely, a fair trial must happen in a reasonable time (see for instance Ervo 2005:109–154, Ervo & Dahlqvist 2014:273–274 and Kastula 2009:21–65). There are two reasons for this: to guarantee the best evidence and the best possible decision making, and to minimize the suffering of the parties who often think that the trial is stressing even more than the original crime (Rouhiainen 2014:19–20).

It is relevant to note that the #MeToo-identified guilty parties were so-called “good enemies”. Nils Christie and Kjetil Bruun launched this concept in the 1980s (Christie & Bruun 1986:12). It is perceived as a way to “let off steam” and aggressions in an acceptable way. When criticising “good” enemies, people can feel how good they are themselves in comparison. By doing and feeling so, they can take their aggressions out on enemies and feel their own superiority. However, not all enemies are “good” in this sense. To be a good enemy, the person needs to fulfil the following criteria. First, the enemy needs to be clearly defined by common folk, such as, for instance drug users as contrasted with people who use “just” alcohol. Second, there should be no real risk for normal people or their friends to be passed as drug users or it should not be too risky to do so. That kind of limited group of outsiders is safe, However, people who abuse alcohol are not easily identifiable. So, there is a risk of anyone being identified as an alcoholic. The category is then no longer an assignable to a limited group of outsiders, and such “good enemies” can no longer be used as safety valves (Laitinen 2002). The groups that are “good enemies” vary according to era. Drug users were such a group in the 1970s. Given that such models of ascribed criminality are now subsiding, along with #MeToo hashtag trials, it is still relevant to look retrospectively on the effects that the movement has brought about on legal procedures and their relation to public perceptions. Media trials fulfill an immediate need for justice and atonement, whereas the usual court trial, take more time and involve arguments on both sides of a case, with judges, defense attorneys, and prosecutors negotiating outcomes of a case, which can be seen as

downplaying public feelings such as the need for atonement. One aspect of #MeToo online justice is that it has sensitized courtrooms to be much more attuned to the need to respond more quickly and effectively to real accusations. It can therefore be asked if the system is too complicated, too obscure, too scary. Clearly, what the #MeToo phenomenon has made clear is that the protection of victims and victimizers needs to be totally re-examined in the context of ongoing social justice movements (see for instance Ervo 2005:241–244 and Vuorenää 2001:231–246).

Negative Outcomes: Highly-Publicized Cases in Sweden and America

As implied in the discussion above, a central problem with hashtag trials is that they may not be based on the same principles of law that are applied in real courtrooms, and may be often used as a forum for personal revenge schemes. In effect, the #MeToo movement has had significant impacts on the general structure of current laws, seemingly at odds with each other, as cases of paramount interest to the general public have shown, especially in affecting the legal relations between the accuser and the accused. Swedish law, for instance, provides legal mechanisms to ensure protection against sexual abuse and against the defamation that may result from abuse accusations. When proven guilty in a court of law, under the law sexual offenders face harsh punishment. A requirement in sexual abuse cases is ascertaining the identity of the offender – a requirement which is afforded under oath to the sexually abused person. Certain limits are nonetheless placed on this fundamental right. For instance, the accuser must place her allegation before legal authorities who allow the accuser to provide evidentiary stipulations for identifying the perpetrator. Now, while #MeToo has raised awareness to the plight of abused survivors, it has also allowed accusers to skip around this legal requirement, conferring to any accuser the right to identify supposed offenders publicly through social media, replacing the legal system in passing judgement in individual cases and its mechanisms for protecting both the accuser and the accused.

A remarkable case-in-point, which occurred during peak interest in the #MeToo-movement, from 2017–2019, concerned allegations against a famous Swedish television host that he had sexually assaulted one of his co-workers, eleven years prior to proceedings in the Court of Appeal. It has been called “the first #MeToo judgement in Sweden” (Svea Hovrätt, B 6863-18). According to the plaintiff, the TV host had violently assaulted her sexually without her consent. The statute of limitations had precluded pursuance of the allegation in full. A former co-worker, who was one of the witnesses against the accused, came forward to present the case on social media platforms frequently. One of her posts contained a provocative picture of the TV host along with the tagline “[Our] own Harvey Weinstein #MeToo.” Due to the long period of time that had passed between the alleged sexual assault and the

legal proceedings, neither criminal intent nor the alleged actions could be proven beyond a reasonable doubt, allowing the accused had to be freed from all charges. However, the proceedings themselves, along with vast interest in the case on the part of both conventional media (newspapers and broadcasting) and social media, brought about major negative consequences for the accused. He lost his employment and the prospect of engaging in future projects. The spread of the allegations and the damages to the defendant's reputation cannot be overstated. The TV host was not proven guilty in a court of law, but he had to live with a guilty verdict nonetheless assigned to him, not by a judge or a jury, but by the media universe.

Following the case, several news agencies were heavily criticized for their active part in the public humiliation of the TV host. Six of these (*Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Expressen*, *Aftonbladet*, *Metro* and *Hänt i veckan*) were either "blamed" or "faulted" for their involvement by the Media Council (part of the Media Ombudsman), mainly due to lack of factual support for claims of criminal behavior prior to the criminal proceedings. According to self-regulatory industry standards there were several severe ethical violations related to the case. However, no Swedish court has yet tried the agencies for criminal defamation and, thus, no restitution has been made. The case showed that the identification of a purported criminal offender via #MeToo justice garnered harsh consequences for the accused even though a non-guilty verdict was passed by the courts.

Another high-profile case was the one against a man, dubbed "Kulturprofilen," which started when on November 21, 2017 after eighteen women co-wrote an article for *Dagens Nyheter*, later published in book-form, accusing a proprietor of a prestigious "culture-club" of several crimes of sexual assault, threats, violence, and harassment (Gustavsson 2019). Following publication of the article, the man was charged on two counts of sexual assault and eventually sentenced for both, after losing appeals (Stockholms tingsrätt, B 15565-17 and Svea Hovrätt, B 9085-18). Only one of the eighteen accusers received compensation after the criminal proceedings because, as in the case above, a long time had passed between the alleged actions and the court proceedings. The point here is that the attacks against assailants from both conventional and social media laid the ground for pursuing his prosecution. A major difference between this case and the one above, apart from the different juridical outcomes, was the fact that the accused was given ample time to dispute the charges against him by the media before publication. However, in the end, the man was "sentenced" by both the courts and the public.

A third well-known case of a #MeToo-related case concerns a deceased theater director. Due to extensive, but often unsubstantiated, media scrutiny of his alleged sexual misconduct as head of Kulturhuset Statsteatern, he was pushed out of employment. A few months later, he ended his own life in a supposed act of hopelessness. No proceedings, either of a criminal or civil

law nature, have come before the courts as of now. However, the Media Ombudsman, through the Media Council, heavily and extensively criticized the news outlet responsible for the original reports (Aftonbladet, exp. nr. 12/2019, dnr. 18176). In December 2017, the news agency had launched a series of detailed reports on the theater director's purported character as "an unsteady dictator." The director had not been offered any opportunity to respond to the charges, even though some of the alleged events had occurred many years prior to the reports. The Media Council also concluded that, while initially plausible, many of the claims in the reports were utterly groundless and were, in fact, later disproven. Among those claims were the suggestions that the theater director had "forced an actress to carry out an abortion," that he had "forced a young man to rehearse in the nude," and that he had "effectively silenced matters of physical violence where criminal charges would otherwise have been made." Some of the reports remained available online for more than six months after having been disproven or contradicted. However, given the nature of online media, the Ombudsman concluded that false claims and subjective opinions could not easily be contradicted or refuted. Consequently, the theater director was forced to suffer indefensible damage to his character and irreparable harm to his reputation.

The characterization of the director as a "generally bad guy" served no legally identifiable function (in relation to Criminal Law), nor was it relevant to any of the supposed victims of his alleged actions in a legal sense. As such, publication of the supposedly "bad actions" and the detailed account of the supposed offender's actions, served only the political and financial interests of the newspaper, not justice in any legal sense. The newspaper seemingly took it upon itself to carry-out a derogatory campaign against a single individual outside of the confines of legal rights of the individual.

Other cases and #MeToo-stories have led to criminal convictions for defamation (sv. *förtal* eller *grovt förtal*). Three such cases of special interest are: "the Media Man Case" (Stockholms tingsrätt, B 1755-18), "the Film Director Case" (Nacka tingsrätt B 7995-18), and "the Former Member of Parliament Case" (Södertörns tingsrätt, B 3405-18). All three concerned large-scale defamation cases that gained widespread public attention through all kinds of media platforms, wherein sexual abusers were named indiscriminately, denying them the right to a presumption of innocence until proven guilty by the usual legal system, and convicted in the court of public opinion instead. In the Media Man Case, a famous actress, columnist, and media personality had previously published a detailed story in which she accused an unnamed man – whom she described as "a powerful man of the media" – of a sexual assault she had been forced to suffer after being drugged. The crime had supposedly taken place in 2006. During the early stages of the #MeToo movement she decided eventually to provide the name of her supposed attacker. She also claimed he was responsible for sexual abuses to other women. Naming or identifying someone as "criminal" to any other

person constitutes *defamation* in Swedish Criminal Law, which requires that an accusation can be deemed “defensible” legally. This is intended to maintain a delicate balance between competing legal-criminal interests in any defamation case. The right to name another person as a sexual offender before the legal authorities is a right in itself and, as such, does not constitute defamation, as long as it is supported by the defensibility argument. But in this case, the naming of the offender to a large social media audience went against this legal principle.

The post in which she first named her offender garnered massive support on social media, with conventional news outlets quickly following suit. The Media Man lost his employment as a result. The accuser was subsequently prosecuted for defamation. In its reasons for this verdict, the court referred to the time and place of the defamatory post, noting that the post was directed to a specific audience for a self-serving purpose, and indicating that the accuser’s reason for publishing the post was inspired by the #MeToo movement. But the court stressed that, since she could have served the interests of the movement without naming her supposed perpetrator, her actions were indefensible. Due to the fact that the defamatory posts concerned severe sexual assault, the court concluded that she was to be sentenced for “gross defamation” (sv. “grovt förtal”). The defamatory remarks did not serve a legally identifiable defensible interest. She had the right to name her offender before the legal authorities to have her case tried and heard. The social media exposition of the supposed offender was not deemed an appropriate alternate path for vindication, even when legal means failed.

The Film Director Case was also shaped by social media exposure of a certain individual in lieu of an actual criminal lawsuit or even a civil one against him. The case concerned a single post in two separate forums where the accuser did not directly name the supposed perpetrator. Instead, she indirectly identified him by describing his line of work as a film director, even citing the title of his most famous film. The posts were made in a “closed forum” (although at least 9000 users had access to it). The director was easily identified by forum members and his name shared across a number of open platforms. As a result, the accused lost employment, and his damaged reputation made it virtually impossible for him to pursue any potential future projects with other production studios. The post was made because almost 25 years had passed between the alleged sexual assault and the court proceeding, making it impossible to seek a conviction beyond a reasonable doubt. The court noted, as in the Media Man Case, that the #MeToo movement itself was not to blame, reasserting that its purpose was to change social and political attitudes, not to allow for grievances to be aired in public. Since the accuser could have used the hashtag to make a general statement, rather than disgracing the identity of the accused, she was given a suspended sentence for gross defamation and forced to pay a fine for substantial damages. As in the previous cases, the #MeToo-movement is, clearly, in and of itself a legitimate

political and social justice movement; but it sidesteps legal boundaries by allowing people to use its name for personal reasons.

The third defamation case stands apart from the other two. Whereas the two former cases concerned personal experiences of alleged sexual misconduct, the Former Member of Parliament Case does not. In this case, a politician had identified a co-worker and former member of parliament as a sexual deviant – claiming that he was both a pedophile and a sexual assaulter in a social media post, without concrete evidence. According to her subsequent admission, made in the district court, the aim of her post was to influence his election negatively. The court noted that this attack had nothing to do with the #MeToo movement. And she too was sentenced for gross defamation to a suspended sentence, fine, and damages. The case is a very rare instance of when someone misused the movement as a platform to serve personal interests without claiming an actual specific interest in the purported criminal behavior. This reinforces our distinction between the #MeToo-movement as a powerful e-discourse one based on the attainment of justice for the victims of sexual abuse, but also as a movement that has given individuals a platform on which to air personal grievances or to sidestep courtroom laws and rules.

Accusations of sexual abuse, misconduct, sexual or violence are still subject to basic principles for the administration of justice. As a socio-political movement #MeToo has been effective in identifying systemic injustices, but it has also lent itself as a form of exculpatory and even vindictive personal forum. It has been used, in other words, as “trial by social media” strategy that was not foreseen by the originators of the movement. The common thread in the cases above is the fact that the rubric of social media activism has made it possible for self-serving accusations to be proffered, free of the ethical constraints, otherwise provided for in Swedish Criminal Law. Nonetheless, it is surprising to find that the Swedish Media Council has remained largely silent on the matter, perhaps because industry-based ethical transgressions have taken place. So far, no actions against social media platforms have taken place in Swedish legal systems. While several sentences in the district courts condemn the actions of certain users, the proprietors of the defamation-generating outlets have not undergone extensive legal scrutiny.

Two highly publicized cases in America, which are strikingly similar to the Swedish ones above, can be added to the present discussion. In one case, a talk show host and journalist was fired from a major media outlet after eight women had accused him of sexual advances and harassment. As reports emphasized, the women were encouraged to come forward by the climate of justice-seeking that was generated by the #MeToo movement. In effect, the movement had empowered the women to seek justice against the individual, and in so doing, their accusation was seen as vindicating women’s subservient plight in sexual politics. In other words, it was seen broadly as a strike against

the masculinist narrative that had been plaguing American society for centuries. The second case also involved a famous television talk show host, who was fired amid allegations of workplace sexual misconduct. Like the previous case, this one crystallized amid a wave of #MeToo social media reports of sexual misconduct in the workplace of powerful men in politics and the media. While the accused individual acknowledged having relationships with colleagues, he claimed that they were consensual. As a consequence, he sought his own financial retribution against dismissal. He lost his job and he counter-sued his accusers.

Cases such as those described here have brought about criticism of the #MeToo movement as focusing too much on cases of individual sexual misconduct, rather than emphasizing the need to change institutional norms that would help those experiencing sexual abuse. Moreover, by focusing on the misdeeds of high-profile public figures, it might have underplayed the stories of regular workers. Even its founder, Tarana Burke, has voiced such misgivings, pointing out that the media attention on the high-profile perpetrators goes against the original aim of the movement to highlight the plight of current and future sufferers (Jeffries 2018). Nonetheless, despite such unfortunate cases as those described here, overall #MeToo has changed the workplace climate by questioning the “ecosystem” that enables sexual and emotional abuse of women in particular. It has put forth a new narrative of sexual equality that, while having had negative effects in individual cases, has at the very least opened up a discourse that –while needing refinement – has become a socially-wide effective one.

Conclusion

Using as a primary strategy, a social-media crafted e-discourse, the #MeToo movement has had considerable effects on social consciousness, while having had various negative ones, as the legal aspects of some of the cases discussed here have brought out. With key phrases such as “women,” “survivors,” “human rights,” “women around the world,” and others, it has engendered a powerful form of emotive discourse, to use Roman Jakobson’s (1960) well-known designation, that has been effective in re-shaping perspectives and ideologies with regard to women and their rights. Against the backdrop of the logico-argumentative discourse of courtrooms and legal systems, this type e-discourse has led to changes in attitudes at all levels of society.

Overall, the #MeToo movement is based on an oppositional discourse challenging remaining residues of rigid patriarchy in cultures throughout the world. Its effectiveness is based on a fundamental principle of language – a change in the meanings of words and of social narratives leads to a change in perspective. The unique capacity of Twitter hashtags to embed links to groupings of relevant posts has enabled a self-sustaining form of intertextuality, directly linking each post to a broader conversation and therefore encouraging collective engagement, which aims to foster a new form of

gender consciousness. Within the #MeToo e-discourse, the sharing of experiences of sexual harassment and assault, accompanied by themes of consent, bodily autonomy, and violations of this autonomy, provide an alternative conceptual framework within which women and other survivors can label and articulate their experiences; in other words, it renders sexual abuse based on power dynamics concrete and thus open to deconstruction.

From the legal point of view the movement has had both positive and negative effects, as discussed in this article. From the current procedural law perspective, it has shown the negative consequences of the use of social media trials for punitive purposes – a fact that has plagued the #MeToo movement since its inception. These pose a risk to real justice, recalling previous shaming trials and campaigns that need not concern us here. Injustices have, in effect, been carried out because of the misuse of the movement. And this is the reason why, perhaps, the movement has receded somewhat from the mainstream. The movement works best as a discourse channel for garnering support for needed radical structural changes in social attitudes and the law. However, it fails to be effective when it focuses on individual scandals and permits the venting of grievances, as Tarana Burke has herself suggested.

In sum, ##MeToo as an e-discourse has subsided in the face of other global problems, such as pandemics and climate change. Although the movement has had a concrete impact on raising issues of social justice for women, it has not really impugned legal systems based on the principles discussed here. It has primarily shed light on their operations. As such, it remains a discursive movement, rather than a strictly legal one.

References

- Aftonbladet*, exp. nr. 12/2019, dnr. 18176.
- Anderson, Monica & Skye Toor (2018), How Social Media Users Have Discussed Sexual Harassment Since #MeToo Went Viral. *Pew Research Center*. 11 Oct. 2018. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/11/how-social-media-users-have-discussed-sexual-harassment-since-metoo-went-viral/>.
- Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2014), *Straffrätt*. Uppsala: Iustus.
- Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2010), *Kriminalrättens grunder*. Uppsala: Iustus.
- Bakhtin, Mikhail (1981), *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press.
- Berglund, Kerstin (2007), *Straffrätt och kön*. Uppsala: Iustus.
- Bourdieu, Pierre (1980), *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Brå Rapport 2020:2, (2020), *Anmälda och uppklarade våldtäkter i Europa*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Burke, Tarana (n.d.), The Inception. *Justbeinc*. <https://justbeinc.wixsite.com/justbeinc/the-me-too-movement-cmml>.

- Buxton, Madeline (2018), With Me Too Rising, Google Maps The Spread Of A Movement. *Refinery29*, Vice Media Group. www.refinery29.com/en-us/2018/04/196748/me-too-google.
- Caputi, Theodore L., Nobles, Alicia L. & Ayers, John W. (2019), Internet Searches for Sexual Harassment and Assault, Reporting, and Training Since the #MeToo Movement, *JAMA Internal Medicine* 179, s. 258–259.
- Charles, Thalia (2018), The White Washing of #MeToo, *Medium: Period Movement*. <https://medium.com/periodmovement/the-white-washing-of-metoo-bf778620f29>.
- Christie, Nils (1977), Konflikt som eiendom, *Tidskrift för rettsvetenskap*, s. 113–132.
- Christie, Nils & Bruun, Kettil (1986), *Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Espoo, Weilin + Göös.
- The Criminal Code of the Russian Federation, Article 16.
- The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), CETS 210, Istanbul, 11.V.2011.
- Danesi, Marcel (2016), Discourse, Dialogue, and Conversation: A Schematic Overview, i *Case Studies in Discourse Analysis*, s. 1–26. München: Lincom Europa.
- The Declaration on the Elimination of Violence against Women Proclaimed by General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993.
- Diesen, Christian & Diesen, Eva F. (2013), *Övergrepp mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*, 2 uppl., Vanda: Norstedts Juridik.
- Ervasti, Kaijus (2002), Lainkäytön funktiot, *Lakimies* 2002, s. 47–72.
- Ervo Laura (2005), Kommunikation i en rättvis rättegång, speciellt muntlighetens betydelse vid domstol, i Eric Bylander & Per Henrik Lindblom (red.) *Muntlighet vid domstol i Norden: en rättsvetenskaplig, rättspsykologisk och rätsetnologisk studie av presentationsformernas betydelse i förfarandet vid domstol i Norden*. Uppsala: Iustus.
- Ervo, Laura (2005), Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Helsinki: WSOY.
- Ervo, Laura (2008), Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus. Käsikirja lainkäyttäjille. Helsinki: WSOY.
- Ervo, Laura (2014), Nordic Court Culture in Progress: Historical and Futuristic Perspectives, i L. Ervo and A. Nylund (red.), *The Future of Civil Litigation*. Cham: Springer.
- Ervo, Laura & Dahlqvist, Amie (2014), Delays in Civil Proceedings: Comparative Studies Between Finland and Sweden, i L. Ervo and A. Nylund (red.) *The Future of Civil Litigation*. Cham: Springer.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fredman, Markku (2002), Rikosasioiden julkisuus, *Oikeus* 2002, s. 303–309.
- Frände, Carolina (2018), Jag vill bryta tystnaden efter Benny Fredrikssons död. *Svenska Dagbladet*. 5 May 2018. <https://www.svd.se/om/benny-fredriksson> [2021-03-01].
- Government Bill 2004/05:45, En ny sexuallagstiftning.
- Government Bill 2017/18:177 En ny sexuallagstiftning byggd på frivillighet.

- Green, Jeff (2018), #MeToo Snares More Than 400 High-Profile People. *Bloomberg* 25 juni 2018. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-06-25/-metoo-snares-more-than-400-high-profile-people-as-firings-rise>.
- Gustavsson, Matilda (2019), *Klubben*. Stockholm: Bonnier.
- Harris, Aisha (2018), She Founded Me Too. Now She Wants to Move Past the Trauma, *The New York Times*, 15 oktober 2018. www.nytimes.com/2018/10/15/arts/tarana-burke-metoo-anniversary.html.
- Jakobson, Roman (1960), Linguistics and Poetics, i T. A. Sebeok (red.), *Style and Language* 34-45. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Jareborg, Nils & Ulväng, Magnus (2016), *Tanke och uppsåt*. Uppsala: Iustus.
- Jeffries, Zenobia (2018), Me Too Creator Tarana Burke Reminds Us This is About Black and Brown Survivors, *YES! Magazine* 4 Jan. 2018. <http://www.yesmagazine.org/people-power/me-too-creator-tarana-burke-reminds-us-this-is-about-black-and-brown-survivors-20180104>.
- Kastula, Teemu (2009), Rikosasioiden kohtuullinen käsittelyaika ja rikosoikeudenkäyntien viivästymistä vastaan olevat tehokkaat oikeussuojakeinot – erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Master's Thesis 22 Oct. 2009, University of Helsinki, Faculty of Law, Department of Criminal Law, Procedural Law and General Jurisprudential Studies. Published in Edilex 3 March 2010. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/6859>.
- Keyword Search: #MeToo. Twitter 29 April 2020. https://twitter.com/search?q=#MeToo&src=typed_query.
- Laitinen, Ahti (2002). *Oikeussosiologian perusteet*. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Leppänen, Tatu (1998), *Riita-asiain valmistelu todistusaineiston osalta*. Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Lindblom, Per Henrik (2000), Processens funktioner – en resa i gränslandet, i *Progressive Process. Spridda uppsatser om domstolsprocessen och samhällsutveclingen*, s. 41–85. Uppsala: Iustus.
- Lindell, Bengt (2003), *Civilprocessen*. Uppsala: Iustus.
- Melander, Sakari (2019), Rikos, julkisuus ja yksityisyyden suoja. *Lakimies* 2019, s. 953-983.
- Me Too Rising (n.d.), *Google*, Google, metooring.withgoogle.com/about.
- Milano, Alyssa. Twitter post. 15 Oct. 2017, 4:21pm. https://twitter.com/Alyssa_Milano/status/919659438700670976.
- Nicolaou, Elena & Smith, Courtney E. (2019), A #MeToo Timeline To Show How Far We've Come & How Far We Need To Go. *Refinery29*. Vice Media Group. 7 Oct. 2019. www.refinery29.com/en-ca/2019/10/8534374/a-metoo-timeline-to-show-how-far-weve-come-how-far-we-need-to-go.
- Ortner, Sherry B. (2006), *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham: Duke University Press.
- The 1864 Penal Code 15:12.
- Rouhiainen Minna (2014), Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen ja hyvityslaki erityisesti rikosprosessin kannalta. Pro gradu-tutkielma.

- Joulukuu 2014, Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta
Published in Edilex 8.5.2015 www.edilex.fi/opinnaytetyot/15177.
- Santucci, Jeanine (2020), Former Staffer Tara Reade Says Joe Biden Sexually
Assaulted Her in 1993. Here's What We Know. *USA Today* 28 Apr. 2020.
<https://www.usatoday.com/story/news/politics/elections/2020/04/28/joe-biden-sexual-assault-allegation-what-we-know-tara-rea-de/3039909001/>.
- SFS 1962:700 The Criminal Code 1:2.
- SFS 1962:700 The Criminal Code chapter 5.
- SFS 2018:618 The Criminal Code 6:1–3.
- Virolainen, Jyrki (1995), *Lainkäyttö*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Vuorenpää, Mikko (2001), Målsägandens rättigheter i Finland. Några kritiska
synpunkter. *JFT* 2001/2–3.
- Warshawsky, Jana (2019), Activists Talk Whitewashing of #MeToo Movement,
How It Progressed Internationally. *Washington Square News*. October 3
2019. <https://nyunews.com/news/2019/10/02/news-discussing-metoo-transnationally/>.

Case Law:

- Svea Hovrätt, B 6863-18.
Stockholms tingsrätt, B 15565-17.
Svea Hovrätt, B 9085-18.
Stockholms tingsrätt, B 1755-18.
Nacka tingsrätt, B 7995-18.
Södertörns tingsrätt, B 3405-18.

Hur rapporteras från en rättegång och varför? Rättegångsrapportering som medietransformation

Beate Schirmmacher & Corina Löwe

Inledning

Narratologi och språkvetenskap har länge intresserat sig för berättelsens roll inom rättegången (se Brooks 2006; Kjus 2010). Mer sällan har forskningen vänt blicken mot hur nyhetsmedier rapporterar från en rättegång. Rättegångsrapportering ska ge insyn i rättsväsendet och bevaka rättegångens regelstyrda förhandling av en social konflikt. Rättegången förmedlas i form av en nyhetsartikel som väcker intresse och sätter händelser i en kontext för sina läsare.

Enligt Jane Johnston and Rhonda Breit behöver det komplexa samspelet mellan journalistiska värderingar och juridiska ritualer i rättegångsrapportering undersökas bättre. De efterfrågar mer forskning för att förstå hur "court stories are reproduced as news stories" och en "narratology of courtroom reporting" (Johnston & Breit 2010:47).

Dock kan det enskilda fallets specificitet, dramatik och konfliktpotential lätt skymma genrens gemensamma drag. För att lyfta fram dessa gemensamma drag närmar vi oss rättegångsrapportering från ett intermedialt perspektiv. Rättegångsrapportering är mer än en interdiskurs (Siemens 2007:26) som förmedlar mellan en juridisk fackdiskurs och en vardagsdiskurs. Det är ett berättande som överskrider mediegränser när en social konflikt representeras som rättsfall i rättssalen för att sedan överföras till en nyhetsartikel. Adaptionprocessen för med sig att multimodal muntlig kommunikation blir till text och illustreras med bildmaterial, att många timmars förhandling i rättssalen komprimeras till några textspalter. Ett intermedialt perspektiv kan bidra till att synliggöra hur rättegångsrapportering både representerar rättsprocessen och transmedierar den enligt nyhetsmediers konventioner. I en analys av denna medietransformation (Elleström 2014) uppmärksammar vi gemensamma drag i ett heterogent material från tre nationella kontexter. Vi undersöker vilka element av rättsprocessen som representeras i artiklarna, hur rättsfallen transmedieras och vilket sammanhang det finns mellan medierepresentation och transmediering.

Rättegångsrapportering mellan rättsväsendet och nyhetsmedier

Relationen mellan rättsväsendet och nyhetsmedier rymmer både ömsesidigt beroende och ett konfliktpotential. Rättegångsrapporteringens syfte är att informera allmänheten om rättsprocesser och domslut (Machill et al. 2007:63). Men journalister är också alltid på jakt efter nyheter. I rättssalen hittar journa-

lister berättelser om det oväntade, avvikande, konfliktfyllda och de rapporterar om dessa händelser enligt journalismens och inte enligt rättsväsendets lagar (Johnston & Breit 2010:50). Denna konfliktpotential mellan rättsväsendet och nyhetsmedier kan eskalera när nyhetsmedier genom att följa sin dramaturgi ingriper i juridiska processer (Pollock 2001:13), när uppmärksammade *media trials* behandlar rättsväsendet endast som källa för dramatik, underhållning och profit (Surette 2011:222) eller när journalister tar parti och föregriper juridiska förhandlingar i *trials by media* (Greer & McLaughlin 2012:396). Rättegångsrapportering som endast följer medielogiken betonar i dessa fall precis det som den juridiska processen vill tona ned och lösa.

Journalisters närvaro i rättsalen fyller en funktion i rättsprocessen, eftersom bevakningen av rättegången bidrar till att ”justice is not only done, but seen to be done” (Ingram & Hensall 2019). På så sätt bidrar rapporteringen till att enskilda fall blir till offentliga erfarenheter (Siemens 2007:15). Rättegångar är en form av en regelstyrd konfliktlösning, det som Foucault kallar för en process av sanningsskapande (Foucault 2014). De kan omvandla det ofattbara och traumatiska till en kollektiv erfarenhet (se Felman 2002; Folkvord 2016:122). Rättegångsrapportering kan förmedla detta till allmänheten utanför rättsalen. Rättegångsrapportering handlar därför inte endast om det enskilda brottsfallet utan är alltid en demonstration av hur rättsväsendet fungerar. Enligt Siemens är en annan viktig demokratisk uppgift att journalister med sin bevakning kritiskt granskar rättssystemet (2007:30).

Bara en bråkdel av alla rättsfall väcker mediernas intresse. Urvalet styrs av journalistisk nyhetsvärdering som innebär att skriva om det nya, konfliktfyllda och ovanliga. Brottsmål som involverar kända, flera eller utsatta personer (Johnston & Breit 2010:42) väcker intresse, därtill mindre allvarliga rättsfall med en lokal förankring, fall som anses potentiellt kunna drabba läsarna själva samt sådana som lätt kan berättas och illustreras (Machill et al. 2007:77f). Inte sällan ger själva rättegången en aktuell anledning till att rapportera om ett spektakulärt brott (Johnston & Breit 2010:53).

Rapportering från rättegångar kan betraktas som inbäddad i brottsjournalistik (Pollack 2001:9). Utöver att berätta om aktuella brottsfall förmedlar brottsjournalistik även samhällets uppfattning om ordning, genom att ventilera diskurser om brott, straff, lag och ordning (Pollack 2001:78). Det kan dock finnas anledning till att uppmärksamma rättegångsreportage som en egen genre inom brotts- och rättsjournalistik (Siemens 2007:30). Till skillnad från en nyhetsartikel som fokuserar på att informera om en aktuell händelse, skildrar ett reportage ”människor och miljöer för att berätta om världen” (Aare 2021:3). När målet är att väcka läsarens intresse tillåts berättande och subjektivitet i högre grad. Det är också därför övergripande diskurser framträder särskilt tydligt i rättegångsreportage.

Som en egen specifik genre har rättegångsreportage främst etablerats i tyskspråkiga tidningar. Daniel Siemens daterar den till 1920-talet och

Weimarrepubliken, den första demokratiska statsordningen i Tysklands historia (Siemens 2007:65–81). Genrens framväxt har flera orsaker. Journalister kunde både rapportera om uppseendeväckande brottsfall och presentera en diskurs om politiska och sociala konflikter (Siemens 2009:338). Den snabbt växande populariteten förklaras med att läsarna kunde stilla sin nyfikenhet genom intresseväckande och underhållande artiklar. Specialiserade journalister skapade tillspetsade, samhällskritiska och ibland satiriska skildringar av rättegångar. Politiskt engagerade författare som Kurt Tucholsky nyttjade rättegångsbevakning för att debattera demokratiska värderingar och för att kritiskt granska rättsväsendets strukturer (Tucholsky 1958:143–207). Rättegångsreportage betonar journalistens roll som ögonvittne. Även om det är en uppgift som journalistpionjären Egon Erwin Kisch lyfter fram ett rättesnöre för allt journalistiskt arbete, blir den särskilt viktig i rättegångsreportage. Här ska journalisten använda det som Kisch kallar för ”logisk imagination”, det vill säga ett kreativt gestaltande för att rapportera sanningsenligt och underhållande (Schulz 2009:19, vår översättning). Sammanfattningsvis debatteras det i tyskspråkiga rättegångsreportage om samhället med hjälp av tydliga retoriska och narrativa stilmedel på ett sätt som snarare känns igen från tidningarnas kultursidor. Fram till idag hittar genren sina trogna läsare när rättegångsreportage publiceras i tidningar och återpubliceras i bokform.

Tack vare den medvetna språkliga gestaltningen framträder adaptationsprocessen särskilt tydligt. I reportage från rättsalen gestaltar journalister den pågående förhandlingen om komplexa konflikter och moraliska frågor som samhället behöver förhålla sig till (Löwe & Schirmacher 2021 u.u.). Frågan är dock om detta endast kännetecknar rättegångsreportage. För svensk rättegångsrapportering kan vi inte urskilja lika tydliga genredrag. Här verkar journalister definiera sitt uppdrag som nyhetsbevakning, dock står svenska journalister inför samma utmaning som sina tyska kollegor. Genom att bredda vårt material och inkludera svensk rättegångsrapportering vill vi undersöka hur mer informerande nyhetsartiklar tar sig an utmaningen att rapportera från rätten och om det finns gemensamma genredrag i rättegångsreportage.

Undersökningsmaterialet består av 40 artiklar från tyska, österrikiska och svenska tidningar från 2015–2018. I urvalsprocessen har artiklarna hämtats från såväl dagstidningar som veckotidningar, närmare bestämt 20 rättegångsreportage från den tyska veckotidningen *Die Zeit* och den österrikiska dagstidningen *Der Standard*. Materialet från svenska dagstidningar består av sammanlagt 20 artiklar från en regional tidning, *Smålandsposten*, och en rikstäckande tidning, *Dagens Nyheter*. En avgränsning har skett genom att använda sökordet ”rättegång” på tidningarnas onlineutgåvor för att hitta artiklar inom brottsrapportering om rättsprocessens huvudförhandling. Majoriteten av artiklarna tematiserar brottmål- och inte tvistemål, vilket motsvarar den allmänna överrepresentationen av straffrättsmål inom rättegångsrapportering (Machill et al. 2007:66).

Medietransformation som analysmetod

När vi undersöker rättegångsrapportering som en form av medietransformation utgår vi ifrån ett brett mediebegrepp som lyfter fram hur all kommunikation sker med hjälp av medier, materiella objekt och kroppar och som gör att vi kan uppfatta kommunikationen med våra sinnen (Elleström 2014:3). Rättegången som en ”institutionaliserad arena för konfliktlösning” (Kjus 2010:8) kan därmed uppfattas som ett komplext, multimodalt och regelstyrt medium för att lösa konflikter. Inom ramen för en rättegång medieras en social konflikt genom motstridiga berättelser som presenteras av åklagaren, den brottsmisstänkte, försvarsadvokaten och vittnen. En nyhetsartikel om en rättegång transmedierar i sin tur konflikten och hur den hanteras inom rättsprocessen.

Medietransformation förekommer enligt Elleström (2014:14–20) i två olika former som transmediering och medierepresentation. Transmedieringen rekonstruerar idéer och berättelser som tidigare förmedlats inom ett annat medium, som när journalister som har följt en rättegångsförhandling om ett brott i rätten skriver en artikel om själva brottsfallet. När medietransformation sker med hjälp av medierepresentation så rekonstrueras det tidigare mediets form, struktur och egenskaper. Medierepresentation sker när en journalist som följt förhandlingen skriver en artikel om vad en rättegång är, hur den fungerar, dess former och ritualer. Medierepresentation betyder här alltså inte hur ett fenomen av den sociala världen representeras av medier (t.ex. hur brott framställs i tv-serier) utan hur medier representerar andra mediers sätt att kommunicera.

Transmediering och medierepresentation finns alltid närvarande i medietransformationer – den ena formen förekommer inte utan den andra. En filmadaption återberättar exempelvis en romanhandling i form av rörliga bilder och ljud (transmediering), och det kan förmedlas på olika sätt att berättelsen baseras på en roman (medierepresentation). Ibland sker medierepresentation endast i form av en referens, när filmens för- eller eftertext hänvisar till romanen. I andra fall blir medierepresentation mycket mer framträdande. I de inledande scenerna i Baz Luhrmans *The Great Gatsby* (2013) eller i vinjetten i Heidi Thomas BBC-serie *Call the Midwife* (2012) projiceras den litterära förlagans text in i bilden. Ingen medietransformation är endast transmediering eller medierepresentation.

Följande ingress från en rättegångsrapport från *Dagens Nyheter* visar hur medierepresentation (i fetstil) och transmediation (i kursivstil) är tätt sammanlänkade:¹

---

1 Här som i alla textexempel nedan är namn, platser och tider och andra detaljer ändrade. Ytterligare anonymiseringar markeras med hjälp av hakparenteser.

Två 25-åringar åtalas i morgon tisdag misstänkta för att i juli i år ha kastat tre molotovcocktails mot en kommunaltjänstemans villa i Enskede i södra Stockholm. (DN2)²

Artikeln inleds med att återberätta händelsen som har lett till rättegången nämligen att tre molotovcocktails har kastats mot ett hus vid en viss tidpunkt och på en viss plats. Genom att sammanfatta det viktigaste transmedierar ingressen händelsen. Dock kan också spår av explicit medierepresentation av rättsprocessen skönjas i en och samma mening, eftersom juridiska begrepp som "åtalas" och "misstänkta" väljs och genom att informationen om huvudförhandlingens början ("i morgon") och de tilltalade ("två 25-åringar") ges. Samspelet mellan transmediering och medierepresentation synliggör hur en berättelse både återberättas och transformeras när den byter medium. Att det kan ske på olika sätt kan förtydligas med ett annat exempel från den österrikiska tidningen *Der Standard*:

En 19-åring ville vid sin tidigare skola utföra en massaker som förhindrades av tekniska skäl. Han ter sig insiktsfull. (S1)

Här står fallberättelsen i fokus och i medierepresentationen använder journalisten inte i lika stor utsträckning juridiska termer som i det svenska exemplet. Samtidigt finns en tydlig medierepresentation i artikelns rubrik som talar om en "mordprocess". Dessutom publiceras artikeln under vinjetten "rättegångsreportage". Medan det första exemplet från *Dagens Nyheter* (DN2) fokuserar på hur händelsen evalueras juridiskt inom rättsprocessen, lyfter det andra exemplet från *Der Standard* (S1) fram andra aspekter som den tilltalades planer ("ville utföra") och sinness tillstånd ("insiktsfull"). Följande ingress från ett rättegångsreportage i veckotidningen *Die Zeit* går ännu ett steg längre genom att rama in fallberättelsen med en tolkning:

Har barägaren Adam Wendt gett en lejd mördare i uppdrag att döda hans fru? En rättegångsfars i sju akter. (Z2)

I transmedieringen av fallberättelsen står inte rättegångens aktualitet i centrum utan rubriken vill väcka uppmärksamhet kring det oväntade. "En fars i sju akter" betonar rättegångens ofrivilligt komiska inslag. Medierepresentationen sker explicit genom ordet "rättegång". Som en implicit form av medierepresentation indikerar frågetecknet att frågan fortfarande är omtvistad och att rättsprocessen inte är avslutad.

Redan dessa korta exempel ger en fingervisning om hur transmediering och medierepresentation samspekar, hur de ramar in varandra, men likväl hur tyngdpunkten kan skifta mellan de två formerna av medietransformation. En analys av medietransformation synliggör olika transformationsstrategier i en

---

² Här som i alla följande citat är det vår kursivering för transmediering och fetstil som markerar medierepresentation.

genre som måste förhålla sig till olika juridiska och journalistiska normer och traditioner.

Fokus på motstridiga berättelser och processens konfliktytor

Både den österrikiska dagstidningen *Der Standard* och den tyska veckotidningen *Die Zeit* införde 2015 en vinjett för rättegångsreportage. Under vinjetten ”Gerichtsreportage” (”rättegångsreportage”) i *Der Standard* publiceras artiklar på ca 500–1 000 ord och av en och samma journalist. Artiklar under vinjetten ”Recht & Unrecht” (”Rätt & Orätt”) i *Die Zeit* skrivs av olika journalister, vars artiklar och reportage omfattar ca 2 000 ord. Reportagen från dessa båda källor skiljer sig i omfång och stil. Framför allt finns det tydliga skillnader i förhållandet mellan medierepresentation av rättegången och transmediation av fallberättelsen. Genomgående uppvisar reportage från *Der Standard* en stor andel direkta citat från rättegångens muntliga förhandling:

”Varför åker man med ett hagelgevär och 30 skott till en skola?” frågar Heinz Hilmer, ordförande i nämndemansdomstolen i X-burg, den tilltalade Matthias T. ”Jag trodde att jag var tvungen att göra det”, svarar den 19-årige med låg röst.” (S1)

Artikeln inleds med en dialog mellan rättens ordförande och den tilltalade. Domarens frågor styr huvudförhandlingen som ägde rum i en österrikisk nämndemansdomstol. Fallberättelsen återges med hjälp av medierepresentation genom de olika röster som hördes inför rätten och som vävs in i journalistens transmediation.

Det är en grundläggande teknik i reportagen i *Der Standard*. Cirka 30 % av varje artikel är direkta citat från rätten: dialog mellan jurister och lekmän, citat av expertutlåtanden, vittnen och framför allt av den tilltalade. Motstridiga uppgifter som yttrades vid olika tidpunkter under rättegången återges ofta i artikeln omedelbart efter varandra. Det kan tolkas som ett narrativt grepp som lyfter fram konfliktlinjer mellan rättegångens olika parter eller mellan jurister och lekmän. I följande exempel hamnar den tilltalade i en konfliktfylld dialog med sina egna ord från dagboken:

”Storma skolan, skjuta alla, ha kul”, skrev T. till exempel. ”Jag är verkligen chockad över att jag har tänkt så. Jag kan inte förklara det”, mumlar den åtalade som hoppade av skolan och utbildning inför rätten. (S1)

Utförliga citat som den här förmedlar händelseförloppet av fallberättelsen i dialogisk form och ger läsaren en inblick i kommunikationen i en rättsal som till stor del bygger på frågor och svar:

”Jag trodde att jag var tvungen att göra det”, svarar den 19-årige med låg röst. ”Vad?” – ”Att jag var tvungen att hämnas.” – ”På vilket sätt?” Hilmer släpper inte taget. (S1)

Som exemplet visar kännetecknas en rättsprocess av att inte alla frågor får koncisa svar. När den muntliga förhandlingen representeras i en artikel stärker det journalistens roll som ögonvittne i rättssalen. Artikeln förmedlar på så sätt även vilken lång och omständlig process det kan vara att få fram vad som har hänt.

Rättegångsreportagen i *Die Zeit* är betydligt längre än i *Der Standard*. Det större utrymmet används dock inte för mer medierepresentation. Tvärtom finns här endast korta fragment av medierepresentation; direkta citat upptar ofta mindre än fem procent av varje artikel. Fokus ligger istället på transmediering när fallberättelsen sammanfattas och i viss mån tolkas. Många artiklar bygger upp narrativet kring det som anses vara ett specifikt tema som rättsfallet aktualiserar, exempelvis "Berättelsen om en farlig försummelse kulminerar i slutet av mars 2012" (Z8). Enskilda rättsfall lyfts fram som exempel för övergripande samhällsliga problem med hjälp av formuleringar som "I rättegången visas något mycket exemplariskt" (Z6). I ett annat reportage använder journalisten ett genusperspektiv för att tolka rättsfallet: "Mannlighet och vad som händer när man missförstår den, det är berättelsens tema" (Z1).

Även intertextuella referenser kan användas för att tolka rättsfallet: "Oidipus är namnet på en son som i den antika myten slår ihjäl sin far" (Z2). Liknelsen beskriver en eskalerad fader-son-konflikt, samtidigt som den antyder att det rör sig om ett mordfall.

I *Die Zeit* står fallberättelsen ofta i centrum och själva rättsprocessen hamnar i skymundan. Det verkar nästan som om journalisterna fascinerats mer av det enskilda fallet och dess moraliska förvecklingar än av sin uppgift att rapportera från rätten (Gerasch 1995:115).

När vi i analysen skiljer medierepresentation från transmediation kan vi blottlägga hur de i själva verket samspelar. Det blir tydligt hur medietransformation av själva rättegången i *Die Zeit* fungerar även om journalisten främst presenterar sitt eget perspektiv på rättsfallet. I fallberättelsen vävs in avgörande fragment av medierepresentation, som i följande exempel där en vandalisering av butikslokaler skildras:

[De anställda] klättrar ut genom fönstret. Ute är det kallt, deras [...] fötter lämnar spår i snön. Inne blir det varmare, en **övervakningskamera visar** hur det i ett av rummen, börjar pyra, sedan flammor det upp och slutligen börjar röken att sprida sig tills **video-skärmen endast visar grått. Männerna har tänt en molotovcocktail. "Endast brandkårens ingripande hindrade att elden sprid sig vidare", noterade B-stadens åklagarmyndighet i sin stämningsansökan.** (Z1)

Texten återberättar främst händelser som förhandlades men också *hur* händelserna representerades i rätten genom att citera stämningsansökan och hänvisa till övervakningsbilder som sannolikt utgör bevismaterial i ärendet. Om de anställdas fotspår i snön däremot kan tolkas som medierepresentation

är mer tveksamt. Fotspåren, ett klassiskt bevis på att någon har varit på plats, verkar snarare vara en del av den narrativa gestaltningen, Kischs ”logiska imagination”, och som uppfyller syftet att förstärka bildernas bevisvärde inom ramen för rättegången.

Men oavsett om medierepresentationen sker via dialoger som i citaten ovan från *Der Standard* eller i de fall där det endast finns korta insprängda referenser som i *Die Zeit* fokuserar de tyskspråkiga rättegångsreportagen på den tilltalade. Det är den tilltalades ordval, version, motiv och yttranden som till största delen direktciteras i *Der Standard*. I *Die Zeit* omnämns den tilltalades närvaro i rättsalen genom att beskriva personens position i rummet, kroppsspråk, mimik, klädsel och frisyr. Om hen sitter ”längst fram till höger” (Z1) eller ”förs in via en separat ingång” (Z5), ”sitter bredbent” (Z3) eller ”gungar på sin stol (Z4), ”nickar stumt och småkrattar förläget” (Z6) bär ”slitna tröjor, otympliga glasögon” (Z5), har ”kort hår, mörk kostym, vit skjorta, ingen slips” (Z3) eller har ”haxskägg” (Z4) verkar vara viktigt för att karakterisera den tilltalade, men det bekräftar även journalistens närvaro som ögonvittne. Iögonfallande är att andra aktörers utseende och agerande beskrivs mer sällan; det är fullt fokus på den tilltalade.

Medierepresentation arrangeras ofta på det sättet att rättsprocessens konfliktlinjer synliggörs genom motstridiga yttranden mellan olika vittnen (S3) eller vid olika tidpunkter (S2). Kontrasten skapas också genom att ställa juridiskt och vardagligt språkbruk bredvid varandra. (S1). Även i *Die Zeit* arrangeras fragment av vittnesutsagor så att motstridiga uppgifter om den tilltalade bildar en kontrast:

några skulle säga att [den tilltalade] alltid varit en odåga [...] medan andra i dalen framhäver [...] att han är en redig karl (Z3)

Frank var ”ett monster” fastslår en granne; [och anser att] Paul W bokstavligen uppoffrade sig för sin son och som tack förvandlade denne sitt faders liv till ett ”helvete på jorden”. Under huvudförhandlingen träder en av Franks barndomsvänner fram [...] och han kunde inte säga annat om offret än att ”han var den snällaste, vänligaste personen på jorden”, hans far var däremot en ”gnällspik”. (Z2)

Det motsägelsefulla intrycket som förmedlas här genom medierepresentation förstärks även med transmediering, alltså hur återberättandet av händelserna gestaltas. Olika stilmedel förstärker upplevelsen av konfliktlinjer och oförenliga motstridigheter, framför allt bygger rättegångsreportagen på paradoxer. En rubrik i *Der Standard* åberopar psykologens utlåtande om den tilltalade som att den är en ”påfallande diskret” person. När rubriken talar om en ”påfallande diskret amoklöpare” (S1) har psykologens utlåtande hamnat i ett sammanhang som förstärker fallets motstridighet. I samma artikel förstärks den paradoxala föreställningen om en ”diskret” masskjutning ytterligare genom att den tilltalade omnämns ömsom som pliktrogen (”den värnpliktige”) ömsom som avvikare (”skolavhoppare”) (S1).

Paradoxen används ofta som stilmedel i *Der Standard*, där rubriker ofta förmedlar oförenliga positioner och väcker nyfikenhet med formuleringar som "Den artige återfallspedofilen" (S6). Även i *Die Zeit* förekommer det som stilmedel exempelvis när en rubrik refererar till både ett terrorvälde och till komisk underhållning: "Adam den förskräcklige: En rättegångsfars i sju akter" (Z1). Rubrikens journalistiska funktion är att väcka nyfikenhet och intresse. Kontrasterande uttryck botten dock alltid i motstridiga berättelser i rättsfallet som journalister spetsar till.

Andra återkommande stilmedel inom rättegångsreportage förmedlar något om rättegångens form. I flera artiklar förekommer uppräknings av vitt skilda detaljer från rättegången. En uppräknings som "[s]mörsyra, molotovcocktails, vapen, pengar och makt [...] är ingredienserna i denna berättelse" (Z1) ger effektivt en inblick i de olika områden som förhandlats inför rätten. Sådana till synes osammanhängande uppräknings finns även i många rubriker i *Der Standard*, t.ex. "Den 18-årige gentlemannen och lösa tänder" (S2) eller "tre flaskor vin och ett blodbad" (S12).

Många reportage nämner specifika fakta från rättegången som ett sätt för journalisten att skapa trovärdighet som ögonvittne. I ett särskilt omstritt fall som förhandlats i flera instanser nämner journalisten inte endast detaljer som tidpunkter, platser och vapenkaliber utan kryddar sin artikel med ovidkommande tillägg som "landet kring C-floden som är 155 km lång" (Z3). Detta egentligen ovidkommande faktum liknar medierepresentation av bevisning men används här som ett retoriskt stilmedel som förmedlar hur alla detaljerade fakta i detta rättsfall inte har lyckats skapa en entydig bild av vad som hände.

Som en del av medierepresentationen citerar runt 75 % av artiklarna från *Der Standard* och 50 % från *Die Zeit* frågor som ställts i rättegångsförhandlingen. Andra frågor är retoriska stilmedel ofta i form av flera obesvarade frågor som radas upp efter varandra: "Vem är denne man? Är han högerextrem? Eller en galning? Båda delar? Eller ingetdera?" (Z4).

Juridiskt språk och vardagsspråk, olika sociolekter och stilnivåer möts i rättegångens sociala arena. Även i rättegångsreportagen kan det anses vara ett stildrag att vitt skilda semantiska ordfält kolliderar. I rättegångsreportaget "Adam den förskräcklige: En rättegångsfars i tre akter" (Z1) byggs motsatser upp såväl i titeln som i hela reportagetexten som präglas av kollisionen mellan en hotfull och en karnevalessk diskurs. I ett annat fall som handlar om sexuellt ofredande, beskriver den tilltalade sig själv som "gentleman". Genom hela artikeln byts överdrivet artiga omskrivningar av själva brottet som att "19-åringen ville knyta vänskapsband till det andra könet" av med den tilltalades eget språkbruk, "Jag kom väl med någon ragningsreplik" (S1). Återkommande stilmedel som frågor, retoriska frågor, uppräknings och skillnader används följaktligen för att underhålla läsaren och transmedierar karakteristiska drag av rättegångar.

I de undersökta tyskspråkiga rättegångsreportagen används den tilltalades ord, handlingar och motiv i artikelns vinkling för att skildra rättsfallet och hur det förhandlades. Fokus ligger på den svårlösta konflikten och medföljande motstridigheter. I utförliga dialoger eller korta fragment konfronteras olika versioner av samma händelse som berättats av den tilltalade, vittnen och jurister. Stilmedel som paradoxer, osammanhängande uppräknings och kolliderande diskurser förstärker intrycket av motstridighet som transmedierar att konflikten är svårlöst. Litterära, sociala och historiska diskurser som journalisterna väljer att förankra det specifika rättsfallet i bidrar både till att underhålla och att skapa förståelse för processens konfliktytor och varför konflikten är svårlöst. Utomrättsliga diskurser används för att tolka och förklara spänningar som präglar processen och för att koppla rättsfallet till samhällsproblem.

Fokus på den juridiska processen

Rättegångsrapportering i svenska dagstidningar bildar ingen egen genre. Istället ingår reportage om och från huvudförhandlingar i en bevakning av hela rättsprocessen. Artiklarnas genomsnittliga längd är på ca 200–1 000 ord. I den regionala tidningen *Smålandsposten* är rapporterna kortare, i regel omkring 200–300 ord. Vi fokuserar på artiklar där vi kan utgå från att en journalist från respektive tidning har varit i kontakt med rättsväsendet. Därmed har vi valt bort material från nyhetsbyråer och rapportering från rättegångar i utlandet.

Det första intrycket, framför allt i artiklar från *Smålandsposten* är att det ofta inte rapporteras från utan inför eller efter huvudförhandlingen. Fokus i medierepresentationen ligger på rättsprocessen. Åtal, häktesförhandlingen och polisens utredningsarbete nämns. Artiklarnas ton är saklig och representerar mycket av det juridiska språkbruket: ”[De misstänkta] kvar i häktet” (SMP6), ”Mordmisstänkt häktad av B-stads tingsrätt – efterlyst i [utlandet]” (SMP1). I de fall rubrikerna skapar en kontrast som ska väcka läsarens intresse uppstår den här mellan händelsen och dess juridiska påföljd som i ”Sålde [frukt] – nu väntar rättegång” (SMP5). Endast en rubrik i materialet representerar inte rättsprocessen utan transmedierar enbart brottet: ”Backande bilist bröt gåendes [ben]” (SMP10). Eftersom det rör sig om ett rättsfall som kan drabba läsarna själva (Machill et al. 2007:77), verkar händelsen generera tillräckligt intresse utan att det behövs en komplettering med en juridisk påföljd.

För att i ett kort format förmedla det viktigaste följer många artiklar i den regionala tidningen ett tydligt mönster: Vad förhandlas i rätten (brottsrubriceringen) – vad hände (brottet) – hur argumenterar juristerna – vad är konsekvenserna? Det är själva rättsfallet och juristers agerande och argumenterande som står i centrum. Nästan alla artiklar från svenska tidningar i vårt material har flera och längre direktcitat från jurister och poliser. Ofta är det åklagaren som motiverar sitt yrkande eller polisens presstalesman som

redogör för utredningsarbetet (SMP1). Citat av poliser ger insyn i arbetet som har lett till åtal (DN1, 8, 5) eller jurister förklarar vad domslutets verkställande innebär för de tilltalade (DN8). Viktigt är således hur en social konflikt hanteras av rättsväsendet steg för steg. Detta fokus på medierepresentation syns tydligt i följande exempel som lyfter fram den juridiska processen:

Häktningsförhandlingen tog ovanligt lång tid, även med hänsyn till att allt tolkades. Förhandlingen varade i över [XX] timmar innan domstolens enskilda överläggning och därefter meddelades häktningsbeslutet. Inför stängda dörrar redogjorde chefsåklagare Johanna Johansson för vad som hittills framkommit under utredningen. (SMP3)

När chefsåklagaren sedan redogör för brottsfallet transmedieras den snarare som en berättelse om en utredning av ett brott. Den här artikeln är den fjärde i raden som fokuserar på ansträngningarna att skipa rättvisa i ett regionalt uppmärksammat brottsfall. Fokus i artiklarna ligger inte så mycket på själva brottet utan på rättsväsendets svar på brottet. Läsaren får alltså insyn i hur en utredning och domstolsförhandling går till.

I de flesta artiklar är inte de tilltalade i fokus; endast deras ålder, kön och ibland nationalitet framgår. När en tilltalades yttre beskrivs med att hen "kom till C-stads tingsrätt i handfängsel och klädd i kriminalvårdens gröna kläder" (SMP3) styrker beskrivningen journalistens närvaro på plats men personbeskrivningen är på samma gång avidentifierad. I flera artiklar citeras advokaterna som uttalar sig å de tilltalades vägnar. När en artikel återger förhör med de tilltalade kan det dock förekomma att olika språkbruk tillåts kollidera som i följande rubrik: "20-åringen till [juristen]: [Hajar du inte]?" (DN4).

När bevakningen inkluderar hela rättsprocessen ligger fokus inte nödvändigtvis på huvudförhandlingen. I de flesta artiklarna från den regionala tidningen stannar rapporteringen utanför rättssalen i och med att enbart förundersökningen och åklagaren citeras, exempelvis i ett fall om en inbrottsliga som omhäktas (SMP1). Från den regionala tidningen har vi endast få exempel (SMP3, se ovan) som vittnar om att journalisten faktiskt följde förhandlingen på plats. Rent praktiskt kan det ha att göra med offentlighetsprincipen, som innebär att svenska journalister får tillgång till förundersökningen, åtalet och domen. Till skillnad från sina tyska kollegor behöver svenska journalister inte vara med i huvudförhandlingen för att få en överblick över fallet.

I artiklar från *Dagens Nyheter* rapporteras även från rättssalen, men även här med en rubrik som fokuserar på själva processen: "Rättegång om omfattande [brottsrubricering]härva har startat" (DN3). Artikeln börjar med en transmediering av händelserna som har lett till rättegången: "De lurade [målsägandena], bokade [lokaler], hyrde [bostäder], kontrollerade verksamheten" (DN3). Den här uppräkningslistan utan tydliga samband förekommer också i tyska rättegångsreportage. Här följs den direkt av brottsrubriceringen som 'översätter' fallberättelsen och därmed indikerar hur rättsväsendet ser på de tilltalades handlingar. Det är inte personerna som har hamnat inför rätten som

står i centrum utan den juridiska processen. När samma artikel räknar upp förhandlingens deltagare nämns vid sidan av parterna även andra personer som deltar av yrkesskal som kammaråklagare, revisor, advokater, målsägarbiträde, poliser, häktespersonal och tolkar. Som i ett flertal andra artiklar ges åklagaren större utrymme att argumentera för sina perspektiv när hen ”förklarar grunderna för [brottsrubriceringen] steg för steg” och utförligt redogör för skäl för brottsrubriceringen (DN3). Det ger åklagaren ett visst tolkningsföreträde. Direktcitaten i artiklarna förmedlar också till läsarna hur jurister argumenterar inför rätten.

Det ovan nämnda reportaget (DN3) skildrar en ”historia”, men det kretsar inte så mycket kring de inblandade personerna, utan handlar om ”ännu en berättelse om en [organiserad brottslighet]”. Genom att skriva ”ännu” förknippas det enskilda fallet med en diskussion om ett större samhällsproblem (DN3). Resonemanget om att det som förhandlas här inte är unikt förstärks: ”Mönstret känns igen. Fattiga, utsatta och unga [personer] lockas och luras in i [kriminalitet]” (DN3). Artikeln beskriver inledande hur de tilltalade förs in i rättsalen, men fokus ligger på en av målsägarnas respons på det när hen ”kryp[er] ihop” (DN3). Fallet hålls bakom lyckta dörrar och därför skildras målsägarnas upplevelser av brottet med hänvisning till förundersökningens protokoll. De beskrivs också i allmänna ordalag, vilket skyddar målsägarnas identitet.

Överlag kan det konstateras att fallberättelsen som leder till förhandlingen transmedieras ur offrens perspektiv. Transmedieringen av fallberättelserna uppmärksammar i flera fall konsekvenserna för personer som blivit drabbade av brott. En artikel inför huvudförhandlingen kompletteras med en intervju där målsägaren beskriver hur det kändes att vara utsatt för brott (SMP6). Just risken att utsättas för brott framkommer i flera artiklar: ”förbipasserande var nära att drabbas” (DN1), hur boende i området eller ögonvittnen påverkades av brottet (DN 5), eller hur åhörarna i salen reagerar inför filmen som visar brottet (DN7). Signalen till allmänheten är att brott inte berör endast parterna utan påverkar samhället.

En återkommande aspekt i medierepresentationen är att bevisningen står i centrum (DN1, 8, 5) och om den är stark eller svag. Även här används uppräkningslistor som stilmedel. När olika bevisföremål som knyter de tilltalade till gärningen omnämns (DN7) förmedlar det även att journalisten är insatt i målet. I en artikel transmedieras både fallberättelsen och rättegångsförloppet genom beskrivningen av olika partners relation till ett ”USB-minne med filmmaterial” (DN8). Hur olika rättegångsdeltagare förhåller sig till föremålet, att den har hittats hos den misstänkte, godtas av rätten som bevis, spelas upp i rätten, vad den visar och vad åklagaren anser att den bevisar används i denna fallberättelse från en rättegång som en effektiv röd tråd (DN8). Konfliktlinjerna i domstolsförhandlingen synliggörs på så sätt ofta med hjälp av åklagares och försvarets motstridiga tolkning av ett och samma föremål (DN5).

I den svenska rapporteringen diskuteras ingående den rättsliga arbetsprocessen från polisens utredning till att dom faller. I både nyhetsrapporteringen och reportage i det svenska materialet är det inte den tilltalade som står i berättelsens centrum, utan hur brottet har förhandlats, hur rättsväsendet dömer i det aktuella fallet samt hur samhället reagerar på det. Journalisten förtydligar och tolkar juristernas agerande och argumentation utifrån målsättningen att bekanta läsaren med de juridiska verktygen som används för att lösa konflikten. Rapporteringen diskuterar hur rättsväsendet kan argumentera och om det är adekvat. Journalister blir därmed ledsagare i rättsväsendets djungel.

Diskussion

Analysen av rättegångsrapportering som medietransformation lyfter fram hur artiklarna representerar rättsprocessen och transmedierar samhällsproblem på olika sätt. De skillnader som framkommer kan spåras till olika juridiska och journalistiska traditioner. Dessutom fungerar rättssystemen olika och varje rättsfall behöver skildras utifrån sin egen komplexitet. Även tidningarnas ekonomiska resurser avgör hur journalister kan bevaka en sådan tidskrävande händelse som en rättegång. Dessa olika juridiska, nationella och redaktionella kontexter leder till uppenbara skillnader i materialet.

Skillnaderna leder till olika lösningsstrategier när journalister rapporterar från rättssalen och behöver lösa uppgiften på ett begripligt och översiktligt sätt och förmedla en situation där sanningen är omtvistad. Med hjälp av medietransformationen som analysmetod kan vi beskriva rättegångsrapporteringens berättarstruktur. Journalister sätter en aktuell händelse i en samhällelig kontext genom att såväl belysa brottsfallet som förhandlingen och den effekt rättegången har för de inblandade och samhället. Alla artiklar, oavsett sina stilistiska val, inkluderar dessa två tidslinjer, där den ena ofta används för att förmedla det andra. Genom att granska samspelet mellan medie-representation och transmediation framträder olika narrativa mönster som används för att skildra brottsfallet och dess juridiska hantering.

I rättegångsreportage från *Die Zeit* ligger fokus på att transmediera händelserna som lett till rättegången. Fragment av medierepresentation från rättssalen används för att synliggöra konfliktlinjerna som har förhandlats där i form av motstridiga berättelser. Den tilltalade står i centrum i medierepresentation i *Die Zeit*. Det gäller även för *Der Standard*, men här berättas händelser som lett till rättegången till stor del genom medierepresentation, genom den tilltalades egna ord och dialoger från rättssalen. Även svensk rättegångsrapportering förmedlar fallberättelsen till stor del genom medierepresentation, men fokuserar mindre på den tilltalade och ger i stället utrymme för de professionella aktörernas agerande. Det som framställs som omtvistat i svensk rättegångsrapportering är inte olika berättelser, utan olika tolkningar av lagen och bevismaterial. Vi har också kunnat se hur rättegångsrapportering

transmedierar olika berättelser som leder till rättegång. I tyskspråkiga rättegångsreportage är det ofta berättelsen om ett brott, medan de svenska artiklarna snarare berättar om utredningen eller vad det innebär att bli utsatt för brott.

Rättegångsrapportering uppvisar således olika möjligheter att resonera om en konflikt där sanningen är omtvistad. De två journalistiska tillvägagångssätt som framträder i materialet speglar rättegångars komplexitet, om än från olika vinklar. Genom att driva motstridigheten till sin spets, vilket är ett återkommande mönster i tyska rapporter, skapas en förståelse för att konflikten är svårlöst. Genom att beskriva rättsväsendets arbetsprocess, som i de svenska artiklarna, skapas en förståelse för hur en svårlöst konflikt endast stegvis kan lösas med ett komplext regelverk. Det är inte bara i rättegångsrapportering som komplexa konflikter med samhällsrelevans behöver föras vidare och förklaras för en publik. Genom att analysera hur journalistiskt berättande används för att förmedla rättegångens komplexitet har vi fått syn på kommunikationsstrategier som kan komma till användning för att effektivt kunna förmedla komplexa konflikter och polariserande positioner utanför rättssalen.

Litteratur

- Aare, Cecilia (2021), *Reportaget som berättelse. En narratologisk undersökning av reportagegenren*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Brooks, Peter (2006), "Narrative Transactions: Does the Law Need a Narratology?", *Yale Journal of Law & the Humanities*, 18, s. 1–28.
- Elleström, Lars (2014), *Media Transformation. The Transfer of Media Characteristics Among Media*. New York: Palgrave Macmillan.
- Felman, Shoshana (2002), *The Juridical Unconscious. Trials and Traumas in the Twentieth Century*. Cambridge/MA: Harvard University Press.
- Folkvord, Ingvild (2016), "Rettslig formgivingsarbeid etter terroren 22. Juli 2011", *European Journal of Scandinavian Studies*, 46 s. 120–136.
- Foucault, Michel (2014), *Wrong-doing, Truth-telling: The Function of Avowal in Justice*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gerasch, Sabine (1995), *Prozesswirklichkeit und Gerichtsberichterstattung. Eine Untersuchung der Lokalberichterstattung zu Strafprozessen bei Gewalt- und Sexualdelikten vor dem Dortmunder Land- und Amtsgericht*, München: Saur.
- Greer, Chris & Eugene McLaughlin (2012), "Media Justice. Madeleine McCann, Intermediatization and 'Trial by Media' in the British Press", *Theoretical Criminology* 16 (4)3, s. 95–416.
- Ingram, David & Peter Hensall (2019), "The Rules of Court Reporting", *The News Manual. A Professional Resource for Journalists and the Media*. https://www.thenewsmanual.net/Manuals%20Volume%203/volume3_64.htm [hämtad 210406].

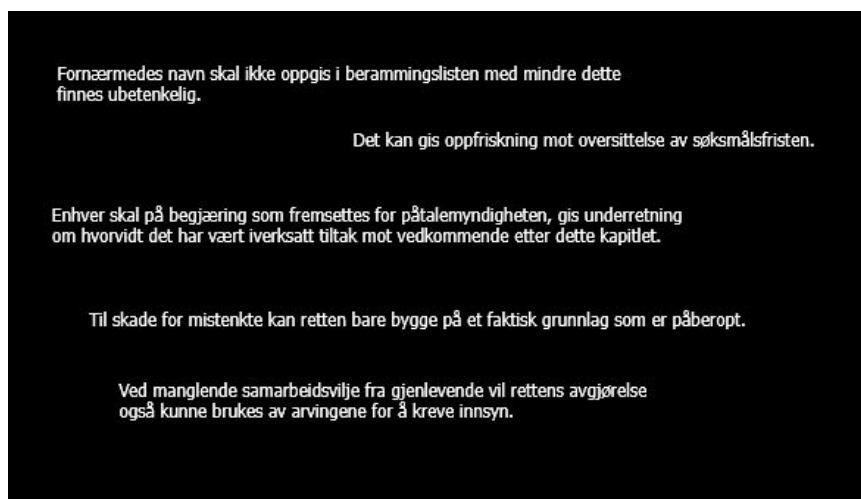
- Johnston, Jane & Rhonda Breit (2010), "Towards a Narratology of Court Reporting", *Media International Australia Incorporating Culture and Policy* 137, s. 47–57.
- Kjus, Audun (2010), *Stories at trial*. Liverpool: Deborah Charles Publications.
- Löwe, Corina & Beate Schirmacher (u.u.). "How to Tell the Story of a Trial – Media Transformation in Court Reporting", i *Narratives in the Criminal Process*. utg. av Frode Helmich Pedersen, Espen Ingebrigtsen och Werner Gephart. Köln: Vittorio Klostermann.
- Machill, Marcel, Markus Beiler & Iris Hellmann (2007), "The Selection Process in Local Court Reporting", *Journalism Practice* 1(1), s. 62–81.
- Pollack, Ester (2001), *En studie i medier och brott*. Stockholm: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Schulz, Michael (2009), *Der "rasende Reporter" Egon Erwin Kisch. Entwicklung vom neusachlichen Flaneur zum politisch agitierenden Berichterstatter*. Hamburg: Diplomica.
- Siemens, Daniel (2007), *Metropole und Verbrechen: die Gerichtsreportage in Berlin, Paris und Chicago 1919–1933*. Stuttgart: Steiner.
- Siemens, Daniel (2009), "Explaining Crime", *Journal of European Studies* 39.3, s. 336–352.
- Surett, Ray (2011), *Media, Crime and Criminal Justice: Images, Realities and Policies*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co.
- Tucholsky, Kurt (1958), *Deutschland, Deutschland – unter anderen. Kurt Tucholsky. Ausgewählte Werke*, utg. av Fritz J. Raddatz. Berlin: Volk und Welt.

Arbeid med klart språk i norske lover

Aud Anna Senje

Hvorfor er det viktig å arbeide med språket i lover og forskrifter?

Det er ikke noe mål at absolutt alle lovtekster skal forstås av absolutt alle. Men viktige lovtekster som angår mange, bør få en språklig utforming som gjør at de lett kan forstås. Lover og forskrifter påvirker beslutninger på alle nivåer i samfunnet, og de setter standard for andre tekster i det offentlige. Hvis lovspråket er innadvendt, komplisert og omstendelig, kan det føre til at rettigheter og plikter ikke blir godt nok belyst, og det er et demokratisk problem.

Figur 1. Språket i mange lover er mer komplisert enn det faglige innholdet krever. I flere tilfeller er det formuleringen, ikke regelen, som gjør det vanskelig å forstå teksten. Disse formuleringene er hentet fra norske lover og lovutkast.

Uklart formulerte regler er vanskeligere å håndheve, så uklart språk i regelverk kan gjøre forvaltningen mindre effektiv. Klarere språk i regelverket vil føre til klarere forvaltningsspråk på de områdene der reglene gjelder, og dermed kan forvaltningen spare både tid og penger. Klart formulerte regler er dessuten lettere å digitalisere.

Hva skjer med lovspråk i Norge?

Undersøkelsen *Kan lovspråk temmes?*, som Difi (Direktoratet for forvaltning og IKT, fra 2020: Digitaliseringsdirektoratet) fikk utført blant statlige saksbehandlere i 2013, viser at det ikke finnes faste rutiner for språklig kvalitetssikring underveis i arbeidet med lover og forskrifter, og at språket i tekstene heller ikke blir gjennomgått til slutt. Respondentene i undersøkelsen oppgir tidspress og innarbeidet skrivekultur som noen av de viktigste årsakene til at språk ikke blir prioritert når lover og forskrifter skal utarbeides.

De siste årene har interessen for språket i lover og forskrifter økt. Krav om klart språk og ryddig struktur inngår i mandatet til stadig flere utvalg som skal skrive nye eller revidere eksisterende lover. Når målet er at lovene skal være oversiktlige og brukervennlige, kommer man ikke utenom arbeid med språket, og da trenger man språkfaglig bistand. Slik bistand kan gis både av Språkrådet og av private aktører. Flere viktige norske lover er revidert eller under revisjon, og flere lovutvalg og departementer har fått språkfaglig bistand i arbeidet.

Her er noen eksempler på språklige krav i mandater for lovutvalg:

Utvalgets lovforslag skal ha god struktur og være skrevet i et godt og klart språk slik at forslaget også forstås av de som ikke er jurister. (Mandat for universitets- og høyskolelovutvalget, 2018)

Loven skal utformes i et klart og godt språk og være informativ og brukervennlig for alle grupper i samfunnet. (Mandat for barnelovutvalget, 2018)

Loven skal utformes i et klart og godt språk. (Mandat for opplæringslovutvalget, 2017)

Et vesentlig siktemål med lovarbeidet er å oppnå brukervennlige regler. Lovforslaget bør derfor ha god systematikk og et enkelt og klart språk. (Mandat for forvaltningslovutvalget, 2015)

Loven skal utformes i et klart og godt språk og være informativ og brukervennlig, også for ikke-jurister. (Mandat for straffeprosesslovutvalget, 2014)

I 2011 etablerte Kommunal- og moderniseringsdepartementet et prosjekt som fikk navnet «Klart lovspråk». Prosjektet var en del av en større satsing på klart språk i offentlig sektor og ble ledet av Direktoratet for forvaltning og IKT (i dag: Digitaliseringsdirektoratet). Formålet med prosjektet var å få mer kunnskap om de språklige utfordringene i regelverket og å sette i gang tiltak for å gjøre språket i regelverk klarere og bedre. Blant tiltakene i prosjektet var kurs, undersøkelser, seminarer og omfattende språklig og strukturell kvalitetssikring av tre utvalgte lovtekster. Målet med kvalitetssikringen var ikke bare å forbedre de aktuelle lovtekstene, men også å utvikle en metode som skulle kunne brukes i arbeid med andre viktige lover. Språkrådet og

Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling var blant deltakerne i prosjektet «Klart lovspråk».

Prosjektet ble avsluttet i 2019, men arbeidet med klart språk i regelverk blir videreført innenfor andre rammer. Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Universitetet i Oslo arbeider med lovspråk på overordnet nivå. Juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo har satt i gang prosjektet «Klarspråk i juridisk forskning og undervisning», som skal bidra til at lover og andre juridiske tekster blir lettere å forstå.

Språkrådets rolle i lovarbeidet

Språkrådet har lenge hatt en sentral rolle i arbeidet med klart språk i offentlig sektor, og språklig kvalitetssikring av lovtekster er en viktig del av oppdraget vårt. Med språklig kvalitetssikring mener vi grundig gjennomgang og redigering av teksten på alle nivåer – fra tegnsetting og setningsbygning til overskrifter, logisk sammenheng og avsnittsplassering. Flere lovutvalg og departementer har fått språkfaglig bistand fra oss. Dessuten har vi holdt mange kurs om godt språk i regelverk.

Språkrådet har arbeidet med lovtekster både på egen hånd og innenfor prosjektet «Klart lovspråk». Vi har deltatt i arbeidet med blant annet disse lovene:

- Grunnloven/Grunnlova
- ny adopsjonslov
- ny forsvarslov med forskrifter
- ny opplæringslov
- ny kommunelov
- ny sikkerhetslov
- ny havne- og farvannslov
- ny barnevernslov
- ny barnelov
- ny forvaltningslov
- ny lov om tros- og livssynssamfunn
- ny valglov
- ny lov om rettshjelp

I arbeidet med mange av disse lovtekstene har vi brukt en tverrfaglig metode som gjerne kalles skriveverksted (se omtalen nedenfor).

Språklig kvalitetssikring av lovtekster er ikke obligatorisk i Norge, og som nevnt finnes det ikke faste rutiner for slikt. De som skriver lovene, avgjør selv om de vil trekke inn språkfaglig ekspertise, enten fra Språkrådet eller fra private aktører. Språkrådet har i liten grad behovd å markedsføre sitt tilbud om bistand. Flere lovutvalg og departementer har på eget initiativ tatt kontakt med oss. Når et lovutvalg tar kontakt, er det som oftest fordi utvalgets mandat inneholder eksplisitte krav til språket i den loven som skal skrives eller

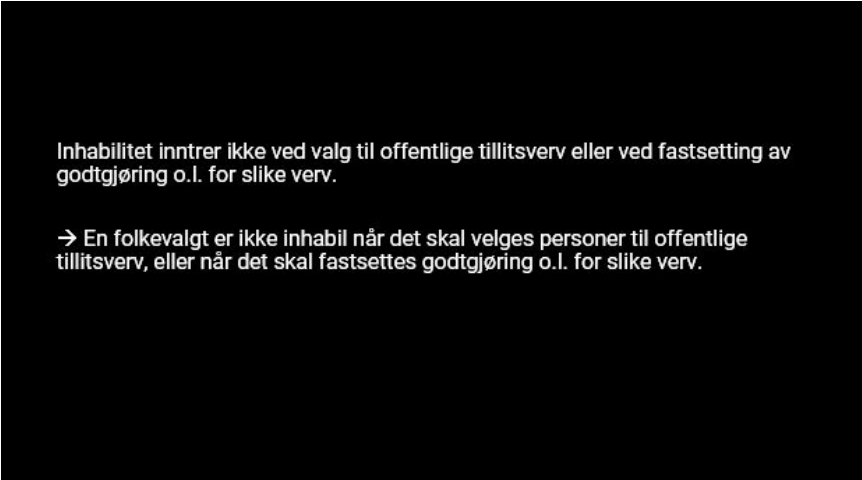
revideres. Språkrådet har bistått både lovutvalg (før høringsrunden) og departementer (etter høringsrunden). Siden vi har begrensede ressurser, prioriterer vi lover framfor forskrifter.

Skriveverkstedmetoden

Den tverrfaglige skriveverkstedmetoden er utviklet gjennom praksis, og den er utførlig beskrevet på nettstedet klarspråk.no og i Difis metodehefte *Råd og tips til dere som skal arrangere skriveverksteder – en arbeidsmetode som setter tverrfaglig samarbeid i system* (Difi 2016a). Flere norske statsorganer har gjort bruk av metoden. Et eksempel er Barne- og familiedepartementet, som lenge har brukt metoden i sitt interne arbeid med tekster.

Skriveverkstedmetoden går ut på at jurister, filologer og andre fagpersoner arbeider med et tekstutkast og diskuterer seg fram til løsninger som sikrer både juridisk presisjon og språklig kvalitet.

Filologenes oppgave er å påpeke uklarheter og hindringer i tekstene og foreslå endringer som kan lette forståelsen. Deltakerne i skriveverkstedet diskuterer teksten i flere omganger og blir enige om hvilke endringer som skal gjøres. Dette arbeidet er som en forhandling, der målet er å finne løsninger som både er forståelige, språklig gode og faglig holdbare.

Inhabilitet inntreffer ikke ved valg til offentlige tillitsverv eller ved fastsetting av godtgjøring o.l. for slike verv.

→ En folkevalgt er ikke inhabil når det skal velges personer til offentlige tillitsverv, eller når det skal fastsettes godtgjøring o.l. for slike verv.

Figur 2. Eksempel på formulering som ble endret i et skriveverksted.

Arbeidsgangen er slik:

- Departementet/lovutvalget sender teksten til filologene (Språkrådet) senest en uke før møtet.
- Filologene sender begrunnede skriftlige innspill til teksten.
- Departementet/lovutvalget vurderer innspillene.
- Innspillene blir gjennomgått i tverrfaglige arbeidsgruppemøter. Forslag blir drøftet, eventuelle misforståelser blir oppklart, og

nødvendige språklige og strukturelle endringer blir innarbeidet i teksten.

Skriveverkstedmetoden er ressurskrevende, men svært nyttig og lærerik for alle parter. Departementer og lovutvalg som bestiller språklig kvalitetssikring av lovteksten, kan lære noe om hvordan utenforstående oppfatter teksten, og denne lærdommen kan de ta med seg videre. I rapporten *Klart språk gir resultater* (Difi 2016b) omtaler Forsvarsdepartementet sine erfaringer med metoden, som ble brukt i arbeidet med ny forsvarslov.

Deltakelse i skriveverksted kan tilføre lovskrivere nyttig skrivekompetanse som kan brukes i annet lovarbeid, men slik kompetanse vil ikke fullt ut kunne erstatte språkfaglig eksperthjelp.

Erfaringer fra arbeidet med lovtekster

Språkrådet har erfart at de fleste skribenter er lydhøre og velvillig innstilt til språklige endringsforslag. I de tverrfaglige arbeidsmøtene er det stor takhøyde, nyttige diskusjoner og rom for saklig uenighet. Stort sett kommer vi fram til gode løsninger. Brukertesting av flere lovtekster (Opinion AS for Difi 2015a og 2015b) har vist at denne arbeidsformen gir lovtekster som er klarere, bedre strukturert og mer forståelige. Tilbakemeldingene fra brukerne er gjennomgående positive. Difi, som ledet prosjektet «Klart lovspråk», har evaluert selve arbeidet med de tre utvalgte lovtekstene (se omtalen ovenfor) gjennom en spørreundersøkelse blant deltakerne i skriveverksted. Undersøkelsen ble gjennomført i to omganger (2014 og 2016) fordi arbeidet strakte seg over flere år, og fordi lovtekstene ble ferdigstilt på ulike tidspunkter. I 2014-undersøkelsen sier 82 prosent av respondentene seg helt enig eller delvis enig i påstanden om at arbeidsformen som er brukt, vil gjøre språket og strukturen i loven enklere og bedre enn det ellers ville ha blitt. 82 prosent er helt enige eller delvis enige i påstanden om at arbeidet gir dem verdifull kompetanse som de kan bruke i annet lovarbeid. I 2016-undersøkelsen sier 92 prosent av respondentene seg helt eller delvis enig i den første og den andre påstanden. 83 prosent er helt enige eller delvis enige i påstanden om at arbeidet gir dem verdifull kompetanse som de kan bruke i annet lovarbeid.

Difi hadde opprinnelig til hensikt å finne ut om de utvalgte lovtekstene som ble revidert innenfor prosjektet, fungerte bedre enn de opprinnelige tekstene, for eksempel ved å undersøke om de nye lovtekstene førte til færre henvendelser og unødige klager. Men på grunn av omorganisering ble Difis arbeid med klart lovspråk i liten grad fulgt opp etter 2018. Det er ikke gjennomført nye undersøkelser som viser om arbeidet med lovtekster de siste årene har gitt konkrete resultater.

I skriveverkstedene får Språkrådet langt på vei gjennomslag for endringsforslagene, men vi kan aldri regne med at sluttresultatet blir «hundre prosent». Likevel blir tekstene språklig sett langt bedre enn de ville ha blitt om vi ikke hadde gjennomgått og kommentert dem.

Før skriveverkstedmetoden ble tatt i bruk (rundt 2014), ga Språkrådet bistand ved å sende skriftlige innspill til lovtekster uten å få noen klare tilbakemeldinger. Det fantes ikke noen retningslinjer for arbeidsmåten. I dag setter Språkrådet som vilkår for bistanden at vi skal få delta i tverrfaglige møter og drøfte og utdype innspillene våre. Dette vilkåret blir stort sett akseptert av oppdragsgiverne. Bruken av skriveverksted som metode representerer et stort framskritt, faktisk et veiskille, i arbeidet med lovtekster. Men enkelte utfordringer gjenstår.

Noen utfordringer i arbeidet med lovtekster

I skriveverkstedene diskuterer kvalifiserte fagfolk seg fram til endringer som gjør tekstene lettere tilgjengelige, og de bruker mye tid og krefter på å lage språklig gode og juridisk holdbare formuleringer. Men i sluttfasen hender det at personer som ikke har deltatt i tekstarbeidet (og som derfor ikke vet hvilke vurderinger og diskusjoner som ligger bak endringene), griper inn og reverserer endringene. Formuleringer som er vanskelige å forstå for uinnvidde, forplanter seg dermed videre til andre lover, forskrifter og andre forvaltnings-tekster.

I arbeidet med språket i en lovtekst avdekkes nesten alltid svakheter ved selve innholdet. Da må det være tid og rom for nødvendige justeringer. Tidspress (ofte fra politisk ledelse) kan føre til at den siste kvalitetssikringen av lovteksten blir ufullstendig, eller at den ikke blir gjennomført. Dermed kan svakheter i teksten bli oversett.

Retningslinjer og verktøy for utforming av regelverk

Det finnes offentlige styringsdokumenter som sier noe allment om utforming av regelverk. Et sentralt dokument er utredningsinstruksen. Utredningsinstruksen er en felles instruks for departementene og de underliggende virksomhetene i statsforvaltningen. Formålet med instruksen er å framskaffe et godt grunnlag for beslutninger om statlige tiltak. I utredningsinstruksen står det at lovforslag og forskrifter skal utformes med utgangspunkt i Justis- og beredskapsdepartementets veileder *Lovteknikk og lovforberedelse* (2000). Denne veilederen dreier seg primært om lovteknikk, men den inneholder også noen generelle anbefalinger om språkføring.

I 2019 lanserte den norske regjeringen sin digitaliseringsstrategi, som inneholder et eget kapittel om klart og digitaliseringsvennlig regelverk. Her står det blant annet:

Regelverket bør være klart og forståelig, uten unødvendige skjønnsbestemmelser og med harmoniserte begreper. [...] Det er behov for å definere prinsipper og kjennetegn for et digitaliseringsvennlig regelverk. Dette arbeidet må også ses i sammenheng med arbeidet for klart lovspråk og innovasjon i offentlig sektor.

Videre står det at regjeringen vil utarbeide en veileder for digitaliseringsvennlig regelverk og klart lovspråk. Digitaliseringsdirektoratet (Difis arvtaker) har fått i oppdrag å lage denne veilederen.

Uavhengig av Digitaliseringsdirektoratets planlagte veileder har Språkrådet lenge arbeidet med å utforme konkrete, eksempelbaserte og sjanger-tilpassede råd for lovskrivere. Resultatet av dette arbeidet er vår veileder *Godt språk i regelverk*, som ble ferdig i 2021. Den er ment å være et praktisk verktøy som kan brukes i skrivearbeidet, og den kan forhåpentlig bidra til å heve kvaliteten på språket i regelverk. En kortversjon av veilederen er publisert på nettstedet klarspråk.no, fellesportalen for klart språk i offentlig sektor i Norge. Nettstedet klarspråk.no inneholder for øvrig både generelle skriveråd og informasjon om språkarbeid. I 2020 ble nettstedet fullstendig revidert og oppdatert med nytt innhold, blant annet mye informasjon om språk i lover og forskrifter. Dessuten inneholder nettstedet en samling eksempeltekster som kan være til hjelp for norske kommuner som ønsker å forbedre språket i tekstene sine.

Språklige krav i to viktige lovforslag

I 2019 ble det lagt fram to viktige lovforslag som kan få konsekvenser også for språk i regelverk: forslag til språklov og forslag til ny forvaltningslov.

Norge har tidligere ikke hatt noen egen språklov. Vi har bare hatt lov om målbruk i offentlig tjeneste (målloven), som regulerer bruken av de to norske skriftspråkene – bokmål og nynorsk – i offentlig sektor. Denne loven skal nå innarbeides i den nye felles språkloven, som blant annet stadfester offentlige organers ansvar for å bruke, utvikle og styrke de to norske skriftspråkene, samiske språk og nasjonale minoritetsspråk i Norge. I forslaget til språklov slås det fast at norsk er hovedspråket i Norge. Lovforslaget inneholder også en egen klarspråkparagraf:

§ 9 *Klart språk*

Offentlege organ skal kommunisere på eit klart og korrekt språk som er tilpassa målgruppa.

Forslaget til språklov ble behandlet i Stortinget våren 2021.

I forslaget til ny forvaltningslov slås det fast i paragraf 8 første ledd at forvaltningspråket i Norge er norsk. Paragrafens andre ledd lyder slik:

Forvaltningsorganet skal bruke et språk som er klart, presist og så vidt mulig tilpasset mottakeren.

Det er et viktig signal at plikten til å skrive klart og forståelig er nedfelt nettopp i forvaltningsloven, som er en helt sentral lov for offentlig sektor. Forslaget til ny forvaltningslov har vært på høring og er nå til behandling i Justis- og beredskapsdepartementet. I høringsnotatet heter det (min utheving):

Det overordnede kravet er i alle tilfeller at forvaltningen skal bruke korrekt, klart og moderne språk, og det bør også være et mål å formulere seg så enkelt og lettfattelig som mulig. Disse språklige kravene har gyldighet både når forvaltningen yter veiledning, driver utredning, treffer og begrunner enkeltvedtak, **utformer forskrifter og annet regelverk** og i forvaltningens virksomhet ellers.

Et klarere språk i regelverket ellers vil hjelpe forvaltningsorganene å oppfylle kravene i den nye forvaltningsloven. Derfor bør det stilles krav til språk i regelverk.

Veien videre

Som nevnt blir krav om klart språk tatt inn i mandatet til stadig flere lovutvalg, og det er svært positivt. Men språklige krav i et lovutvalgs mandat er dessverre ingen garanti for at språket blir prioritert i praksis. Hvordan kan vi da sikre at lovspråket blir godt og klart?

Lover og forskrifter er tekster som skal leve lenge. De bør ha oversiktlig struktur og godt språk. Språkfaglig eksperthjelp og gode verktøy kan hjelpe lovskrivere i arbeidet med tekstene.

Språkrådet kan tilby slik eksperthjelp, og vi har laget verktøy, nærmere bestemt den nevnte veilederen *Godt språk i regelverk*. Men det er frivillig å følge våre råd og bruke våre verktøy. Derfor trengs det noe mer forpliktende.

For det første: Et krav om språklig kvalitetssikring av viktige lover som angår mange, bør tas inn i sentrale styringsdokumenter, først og fremst den nevnte utredningsinstruksen. For det andre: Hvis et krav om språklig kvalitetssikring blir tatt inn i utredningsinstruksen, må statsforvaltningen settes i stand til å oppfylle kravet. Vi trenger en fast og formalisert ordning for obligatorisk kvalitetssikring av regelverk. Ordningen må omfatte kvalitetssikring av både struktur og språk, og den må bygge på den etter hvert velprøvde tverrfaglige arbeidsmetoden (skriveverksted).

Det er viktig at ordningen for språklig kvalitetssikring kommer inn et sted i saksbehandlingsskjeden for utkast til nye lover. Ordningen må være så forpliktende at det skal svært gode grunner til for å fravike kravet om språklig kvalitetssikring. Dessuten må det settes av tilstrekkelig tid til kvalitetssikringen.

Etablering av en fast kvalitetssikringsordning forutsetter et stabilt fagmiljø som har nok ressurser til å dekke behovet. Språkrådet alene kan ikke etablere en slik ordning, men vi ønsker å være en del av den, og vi har gjentatte ganger påpekt at den trengs. Ordningen kan være noe tilsvarende det svenske Granskningskansliet – en fast gruppe med fagpersoner som arbeider for å sikre språklig og juridisk kvalitet i lovgivning.

I budsjettproposisjonen for 2021 skriver Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

Regjeringen arbeider med å stille mer tydelige krav til forvaltningen og med å sette arbeidet med klart lovspråk i system.

Skal et slikt arbeid settes i system, må det følge ressurser med. Foreløpig er det ikke satt av egne budsjettmidler til arbeidet med klart lovspråk, men det er lov å håpe.

Kilder

- Barne- og familiedepartementet (2018), *Utvalgsmandat til arbeidet med ny barnelov*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/a02fb0c0772b4817832ce409f04eaf7c/barnelovutvalg---mandat.pdf>.
- Difi (2013), *Kan lovspråk temmes? En undersøkelse om klart språk i lover og forskrifter*, Difi-rapport 2013:1. <https://www.sprakradet.no/upload/Klarspr%C3%A5k/Dokumenter/difi-rapport-2013-1-kan-lovspraak-temmes.pdf>.
- Difi (2015), *Erfaringer fra lovspråkarbeidet 2014* (Questback-undersøkelse).
- Difi (2016a), *Råd og tips til dere som skal arrangere skriveverksteder – en arbeidsmetode som setter tverrfaglig samarbeid i system*. <https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/vare-egne-sjekkklister-og-rad/rad-og-tips-om-skriveverksteder.pdf>.
- Difi (2016b), *Klart språk gir resultater. 10 eksempler fra stat og kommune*. <http://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/andres-artikler-oppg-kartl/klart-sprak-gir-resultater.pdf>
- Difi (2017), *Lovspråkundersøkelse i departementene*. https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/undersokelser/rapportdifi_klart-lovsprak_kvalitativ-del-0022.pdf.
- Difi (2017), *Erfaringer fra lovspråkarbeidet 2016* (Questback-undersøkelse).
- Finansdepartementet (2016), *Instruks om utredning av statlige tiltak (utredningsinstruksen)*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks-om-utredning-av-statlige-tiltak-utredningsinstruksen/id2476518/>.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2000), *Lovteknikk og lovforberedelse. Veiledning om lov- og forskriftsarbeid*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/bro/2000/0003/ddd/pdfv/108138-lovteknikkboka.pdf>.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2014), *Utvalgsmandat til arbeidet med ny straffeprosesslov*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/mandat_utvalg_straffeprosesslov.pdf.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2015), *Mandat for et lovutvalg til å revidere forvaltningsloven*. https://www.regjeringen.no/contentassets/942a5fc1c6214f728015e3dc20cd3870/mandat_lovutvalg_forvaltningsloven.pdf.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2019), NOU 2019: 5 *Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven)*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-5/id2632006/>.
- klarsprak.no (2020), *Skriveverksted*. <https://www.sprakradet.no/klarsprak/arbeidsmetoder/skriveverksted/>.

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019), *En digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-digital-offentlig-sektor/id2653874/>.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020), *Prop. 1 S (2020–2021) FOR BUDSJETTÅRET 2021*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20202021/id2768453/>.
- Kulturdepartementet (2020), *Prop. 108 L (2019–2020) Lov om språk (språklova)*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/>.
- Kunnskapsdepartementet (2017), *Mandat for offentlig lovutvalg på grunnopplæringsens område*. <https://www.opplæringslovutvalget.no/mandat/>.
- Kunnskapsdepartementet (2018), *Mandat for offentlig utvalg som skal gjennomgå regelverket for universiteter og høyskoler*. <https://www.universitetsoghoyskolelovutvalget.no/mandat/>.
- Opinion AS for Difi (2015a), «Klart lovspråk» – en kartlegging av hvordan forslag til ny forsvarslov virker i praksis. http://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/juridisk-sprak/brukertesting_fd-rapport_forsvarsloven.pdf.
- Opinion AS for Difi (2015b), «Klart lovspråk» – en kartlegging av hvordan forslag til ny adopsjonslov virker i praksis. http://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/juridisksprak/brukertesting_bld_rapport_adopsjonsloven.pdf.
- Språkrådet (2020), *Råd om skrijving av lover og forskrifter*. <https://www.sprakradet.no/klarsprak/om-skriving/sprak-i-lover-og-forskrifter/skriverad/>.
- Språkrådet (2021), *Godt språk i regelverk*. https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak-ny/om-skriving/lover-og-forskrifter/skriverad-lover-og-forskrifter/godt-sprak-i-regelverk_netutgave.pdf.
- Universitetet i Oslo (2019), *Klarspråk i juridisk forskning og undervisning (presentasjon av prosjekt)*. <https://www.jus.uio.no/forskning/prosjekter/klarsprak/>.
- Vinje, Finn-Erik (1995), *Lovlig språk: om språk i lover og annet regelverk*. <https://www.nb.no/items/44eebc1ee4449551e9bc84f2e9ac85d?page=0&searchText=>.

Från tolkad interaktion till enspråkig text – om en asylberättelses framväxt

Cecilia Wadensjö, Hanna Sofia Rehnberg & Zoe Nikolaidou

Inledning

Vid en asylsökandes första möte med Migrationsverket genomförs ett kortare så kallat ansökningssamtal. I detta medverkar den sökande, en handläggare och en tolk. I nästa steg blir den sökande kallad till ett längre utredande samtal, som i denna artikel benämns *asylintervju*. Migrationsverkets syfte med asylintervjun, som kan sägas vara kärnan i den asylutredning som myndigheten gör, är att ta fram underlag för att kunna avgöra om den sökande har rätt till asyl i Sverige och i så fall på vilka grunder. Centrala faser i asylintervjun är ”den fria berättelsens fas”, då den sökande i idealfallet berättar fritt om sina asylskäl, och ”sonderingsfasen”, då handläggaren ställer frågor till den sökande om asylskälen (se EASO 2014). Närvarar gör, utöver den sökande och Migrationsverkets handläggare, en tolk och vanligen även ett offentligt biträde, som företräder den sökande. Asylintervjun dokumenteras genom att handläggaren fortlöpande skriver på en dator, alltså parallellt med att intervjun pågår. Därefter ges den asylsökande möjlighet att komma med tillägg och korrigeringar. Vanligen görs detta genom att intervjuprotokollet skickas till det offentliga biträdet, som förväntas ombesörja att den sökande får möjlighet att gå igenom det. Biträdet skriver sedan en inläga till Migrationsverket med argumentation för varför den sökande bör få asyl i Sverige. Därefter fattar Migrationsverket beslut i ärendet. Formellt görs detta av en beslutsfattare, men i praktiken fattas beslutet i samråd med den handläggare som hållit i asylintervjun. Beslutsunderlaget utgörs av protokollet samt av andra uppgifter som Migrationsverket har tillgång till, exempelvis landinformation.

Även om asylintervjun är en specifik verksamhetstyp, något som framhävs i studier av asylintervjuer, t.ex. av Linell och Keselman (2011) och Barsky (1994, 2016), har den vissa likheter med polisförhör. En likhet av intresse här är att den som leder en intervju samtidigt för protokoll. Att asylintervjuer protokollförs under tiden som de pågår påverkar tolkens arbete på ett konkret sätt, genom att tolken ges och tar ansvar för att tolka för protokollet, konstaterar Pöchhacker och Kolb (2009) i sin närstudie av ljudinspelade asylintervjuer, med engelsktalande sökande, dokumenterade i Österrike. Det faktum att tolkarna i dessa intervjuer uppfattade att de behövde tolka för protokollet innebar två saker som forskarna, med bakgrund inom tolkning och översättning, fann anmärkningsvärt: dels fick de därigenom ett tungt ansvar för den juridiskt relevanta dokumentationen, dels innebar uppgiften en högre kognitiv belastning än vad som hade varit fallet om de enbart hade behövt

vara inriktade på att återge yttranden på ett annat språk. Att tolka för protokollet innebar, enligt författarna, att tolkarna anpassade utpräglat talspråk på engelska till tysk skriftspråksstandard, asylsökandes svar till på förhand anecknade frågor och berättartempot till skrivarens tempo. Det innebar även att tolkarna dikterade skiljetecken och stavningen på namn och termer som den sökande nämnde, samt att tolkarna repeterade passager som skrivaren ville höra igen (Pöchhacker och Kolb 2009:133). Liknande fynd har gjorts av Pöllabauer (2005:271–273), som även hon studerat tolkade engelsk-tyska asylintervjuer inspelade i Österrike.

I den studie som ligger till grund för denna artikel kan vi se liknande och även andra konsekvenser av att protokollet utgör en part i intervjun som deltagarna behöver förhålla sig till. I denna artikel ligger fokus dock inte på att undersöka kognitiva aspekter av tolkars arbete, utan på hur, mer precist, det kan gå till när en asylberättelse konstrueras och hur det parallella protokollförandet kan påverka asylintervjuns innehåll och progression. Studien har som övergripande mål att öka förståelsen för språkliga och tolk tekniska utmaningar, bland Migrationsverkets handläggare, offentliga biträden, tolkar och andra som berörs av asylintervjuer.

Material

Det material som föreliggande studie bygger på är insamlat inom ramen för ett större projekt, *Asylberättelser – om samkonstruktion och rekontextualisering*.¹ Med *samkonstruktion* avses i detta projekt det faktum att alla de som deltar i asylintervjuer – asylsökande, handläggare, offentliga biträden och tolkar – bidrar till att konstruera den berättelse som talas fram parallellt med att den dokumenteras i skrift. Det större projektet undersöker olika aspekter av berättande i asylprocessen. I denna artikel undersöks hur faktauppgifter med potentiell relevans för ett specifikt asylärende tar skriftlig form i ett protokoll skrivet på svenska, under en intervju genomförd på svenska och ryska. Studien har prövats och godkänts av etisk nämnd och samtliga deltagare har medgivit att vi som forskare kan ta del av ärendets olika delar.

I det ärende som vi diskuterar här har vi tillgång till ett rikt material av ljudinspelningar och dokument. I föreliggande studie utnyttjar vi dock enbart vår ljudinspelning och det skrivna protokollet från den första längre, utredande intervjun (2 timmar och 25 minuter) samt det offentliga biträdets inlägga med kommentarer till detta protokoll. Huvudsakligen gör vi en näranalys av en 3 minuter och 25 sekunder lång intervjusekvens.

Den inspelade asylintervjun transkriberades först i sin helhet, både det svenska och det ryska talet, av medlemmar i forskargruppen. Alla egennamn och andra uppgifter som skulle kunna avslöja enskildas identitet ändrades.

---

¹ Tack till Östersjöstiftelsen för finansiellt stöd och till två anonyma granskare för värdefulla synpunkter på en tidigare version av denna artikel.

Den asylsökandes första språk är ett annat än ryska men han har godkänt att intervjun genomförs på det språket. Han förstår även lite svenska. Den som tolkar har både tolkutbildning och lång erfarenhet som tolk. Under intervjun sitter handläggaren och den asylsökande tillsammans med det offentliga biträdet, tolken och forskaren runt ett bord. På bordet finns forskarens bandspelare och en dator. Datorns skärm och texten som växer fram är synlig enbart för handläggaren. Där utdraget börjar har intervjun pågått i en kvart.

Genom att utgå från den obegripliga meningen – som den asylsökande och hans offentliga biträde senare ville stryka från protokollet – och jämföra med den ordväxling som fångats via ljudinspelningen, går det att blottlägga, vilka språkliga och pragmatiska omständigheter som tillsammans har skapat förutsättningarna för att en sådan mening alls hamnade där. Dessutom visar den studerade sekvensen på en komplexitet i tolkade asyLintervjuer som är svår att få fatt på utan att göra detaljerade analyser av det slag som vi redovisar här, en komplexitet som är viktig för berörda parter att känna till.

Kommunikation i tolkmedierade asyLintervjuer

Denna artikel utgår från ett dialogiskt synsätt på språk och tänkande (jfr Linell 2009). För analyserna har samtalsanalytisk teori och metod tillämpats (se t.ex. Heritage 2005; Schegloff 2007). Med hjälp av mikroanalyser av transkriberade sekvenser hämtade från ljudinspelningen av en autentisk asyLintervju har vi kunnat följa hur deltagare svarar på varandras kommunikativa handlingar allt eftersom intervjun fortgår. Till skillnad mot enspråkiga samtal, där *närhetspar*, som exempelvis fråga-svar, typiskt kommer i en följd, skapas i tolkade samtal en fördröjning: fråga – återgiven fråga – svar – återgivet svar. Som interaktionistiskt anlagda studier av tolkmedierad diskurs (t.ex. Wadensjö 1998; 2018) har visat, kompliceras det enspråkiga samtalets enklare mönster bland annat just av den nödvändiga fördröjningen mellan fråga och svar i tolkade samtal. Mönstret blir även mer komplext av att kopplingen mellan yttranden på olika språk inte är genomskinlig för de enspråkiga deltagarna. Den komplexitet i organisationen av turtagning och talsekvenser som kommer sig av det samtidiga protokollskrivandet i tolkmedierade asyLintervjuer har dock inte undersökts närmare i tidigare forskning. Några finska studier utgör viktiga undantag (Määttä 2015; Määttä et al. 2021).

Hur en asylutredning fungerar är beroende av tolkens språkliga och tolk-tekniska kompetenser och även av hur deltagarna anpassar sin talproduktion till det tolkade samtalets specifika villkor. Tolkar förväntas hålla sig till god tolksed som den formuleras av den myndighet som auktoriserar tolkar i Sverige, nämligen Kammarkollegiet (2019). I korthet förväntas tolkar tolka allt som sägs, tolka de andras tal i jag-form, förhålla sig opartiska till parterna, inte ge uttryck för egna åsikter och bevara all information konfidentiell. I det här aktuella fallet ser vi hur innehållet i en asylberättelse dock kan grumlas trots att tolken är lojal med dessa principer.

En omständighet som kan påverka hur asylberättelser formas är när deltagare formulerar sig vagt, något som exempelvis Lee (2009) har uppmärksammat i en studie om tolkning i domstolsförhandlingar. En annan är fragmenteringen som följer av att återgivningar och original måste avlösa varandra ganska tätt i asyLintervjuer, något som Tipton (2008) menar gör att asylsökande kan tendera att tappa tråden i den berättelse som de förväntas leverera. En tredje är kopplad till fenomenet *reparation* (Schegloff, 2007:100–6), inte minst *självreparation*, det vill säga att en talare avbryter ett yttrande och omformulerar sig. När så sker återger tolkar ofta bara själva omformuleringen och inte det som talaren förkastat. Det kan ske både omedvetet och medvetet. Tolkar kan till exempel vilja undvika att skapa genans eller tvetydighet genom att återge reparerat tal. Den andra parten får då inte vetskap om att en självreparation har skett. Tolkar kan även ha egna behov av att självreparera en formulering på det nya språket. Den som lyssnar kan dock inte veta om detta behov har sitt ursprung hos tolken eller om tolken återger den andres (själv)reparation, såvida inte tolken lyckas förmedla vad som är fallet, exempelvis med hjälp av prosodi (Wadensjö 2018:63, 66–67).

Tre och en halv minuters tal

I det offentliga biträdets skriftliga inlägga till det protokoll som fördes under den asyLintervju som här undersöks finns följande kommentar:

Sida 6, stycke 10 – ”Jag hetsar folkgrupper mot varandra medan uigurererna och kineserna är en regering”. Sökanden känner inte igen denna mening varpå den ska strykas.

Den citerade meningen återfinns i protokollet, i ett svar på en fråga från handläggaren. Den asylsökande hade tidigare under intervjun berättat att han inte har något pass att visa upp eftersom polisen i hemlandet tagit det ifrån honom för att förhindra honom att resa ut ur landet. I protokollet återges hans svar som *ett* långt yttrande.

Kan du berätta vad som hände. När tog de passet?

S: det såhär jag berättat att de ringt och kommit men det blir så när de hämtade mig att jag måste kunna samla mig med mina tankar. Då blir så den 20 november kom polisen till mig. Det blev så att polisen kom till mig och började göra rannsakan efteråt anklagade de mig för extremismen. Så och anklagade mig att jag hetsar folkgrupper mot varandra mellan uigurererna kineserna. Jag hetsar folkgrupper mot varandra medan uigurererna och kineserna är en regering.

T: tolken försökte få fram vilken region svaret blev den 20 november

(Ur protokollet från den första längre utredande intervjun, sida 6, stycke 10)

I det protokoll vi tagit del av inleds flertalet stycken med en bokstav följt av kolon. S står för den sökande och T står för tolken. Handläggarens frågor skrivs genomgående utan en inledande bokstav.

Det korta replikskiftet från protokollet ovan motsvarades i verkligheten av en sekvens som alltså varade cirka tre och en halv minut och innebar långt fler än tre turväxlingar mellan talarna. I återstoden av detta avsnitt analyseras den aktuella sekvensen bit för bit. Den återges nedan i nio utdrag. I alla utdrag har det som yttrades på ryska försetts med en idiomatisk översättning till svenska som syns i kursiv stil under den ryska texten. Flera kolon i rad efter en vokal (e::) betyder att vokalen är utdragen i talet. Punkt inom parentes (.) står för en hörbar mikropaus i talflödet. Kommatecken står för fortsättningsintonation, punkt för avslutningsintonation. Ett ohörbart ord markeras med (xx).

Utdrag 1 inleds med att handläggaren formulerar en dubbel fråga: hon ber först om en berättelse, sedan om en tidsangivelse och därefter, med ett utdraget ”å:” (rad 1 nedan), antyds igen att det är just en berättelse om ett bestämt tillfälle, inte bara en uppgift om när den ägde rum, som efterfrågas.

Utdrag 1

- Rad 1 Handlägg.: kan du berätta vad som hände? när kom dom å tog passet å:
Rad 2 Tolk: расскажите об обстоятельствах когда они отбирали у вас паспорт и так далее.
berätta om omständigheterna när de tog/när tog de passet från dig och så vidare.
- Rad 3 Sökande: они у меня собрали паспорт это вот e::: я a::: я же рассказывал о том что они приезжали о том что звонили e:: a:: потом приезжали и::: потом в третий раз (.) нет, нет это получается нет a:: то есть а: нет получается короче вот после того как они все приехали,
dom tog passet från mig de e så e::: jag jag jag a::: jag berättade ju om att dom kom flera gånger om att dom ringde e::: å::: sen kom dom flera gånger å::: sen den tredje gången (.) nå, nå de e blir så nå me::n alltså å: nå de blir så, kort sagt alltså efter att de hade kommit,
- Rad 4 Tolk: de e såhär jag har berättat att dom har ringt å har kommit å sånt. men de blir så, de blir så, de blir så, när dom hämtade mej,

Strax innan den händelse som avspeglas i utdrag 1 har den sökande berättat om tillfället då han blivit fråntagen sitt pass av poliser som kom hem till honom. Genom att be den sökande att berätta detta igen riskerar handläggaren att få honom att framstå som otydlig och sig själv som ouppmärksam. I det aktuella exemplet betonar inte handläggaren ”när” i sin fråga (rad 1), så tolken får ingen tydlig indikation på ifall tidsangivelsen är viktig eller inte.

Att formulera sig vagt är en vanlig strategi att ta till för den som vill dämpa en potentiell effekt av ett ansiktshotande uttalande. För studier av enspråkiga samtal myntade Goffman (1967) begreppet *face-work*. I tolkmedierade samtal, där det som sägs på det andra språket inte är omedelbart transparent för de enspråkiga parterna, är parternas *face-work* avhängigt av om de förväntar sig att tolken tar på sig att släta över eventuellt ansiktshotande yttranden eller inte och om tolken tar som sin uppgift att täcka upp för parterna om de uttalar sig på ett sätt som motparten kan uppfatta som stötande (jfr Wadensjö 1998; Jacobsen 2010; Lee 2011). Som nämndes ovan förväntar sig Migrationsverket att tolkar verksamma i asylintervjuer ska efterleva god tolksed enligt Kammarkollegiet (2019), vilket innebär att de inte ska släta över eventuellt ansiktshotande uttalanden utan återge dem, något som kräver betydande uppmärksamhet, koncentration och ett visst mod från tolkens sida, och även från den som ställer frågor.

Här återger tolken handläggarens fråga snabbt och entonigt, vilket gör att den låter lika vag på ryska som på svenska. Prosodin hade annars kunnat ange vad ordföljden inte gör på ryska. Två tolkningar av tolkens återgivning blir därför möjliga – ”när de tog” (en fråga om vad som hände) och ”när tog de” (en fråga om när) (rad 2). Även den asylsökandes påföljande svar är vagt. Vagheten kommer sig här snarast av att talaren har svårt att hitta ord. Det ska senare visa sig att den asylsökande har förstått frågan som en fråga om ett specifikt datum.

Den sökande börjar sitt svar (rad 3) med att erinra sig själv och lyssnaren om vad han redan sagt om omständigheterna kring att han blev av med sitt pass. Genast stakar han sig och upppepar turuppehållande ord, *polučaetsja* (”det blir så/det slumpar sig så”), *koroče* (kortare/kort sagt) och förlängda vokaler, vars främsta uppgift är att markera att talaren söker ord och vill behålla turen, samt markeringar som *net a.: to est* (”nä mee::n alltså”), som pekar på att talaren vill självreparera, det vill säga förkasta den första delen av sitt yttrande och formulera sig på nytt. Diskurs av det här slaget är extremt svår att återge för en tolk. Dels är den svår att memorera, dels riskerar tolken att generera talaren om hon försöker härma dennes talsvårigheter (jfr Wadensjö 2018:104 ff). I detta fall antydde tolken den asylsökandes formuleringssvårigheter i sin återgivning genom att upppepa ”det blir så” tre gånger i en följd (rad 4). Eftersom tolken gjorde detta utan att själv låta tveksam måste det ha varit svårt för en person som inte har iakttagit hur intervjupersonen stakat sig, utan enbart lyssnat till den svenska versionen av vad han sagt, att förstå att tolkens upppepning här avspeglar den asylsökandes formuleringsproblem. Att den asylsökande har stora problem med att formulera sig antyds dock av ordväxlingen som följer.

Utdrag 2

- Rad 5 Sökande: ещё собраться я не могу сейчас
också samla mig jag har svårt nu
- Rad 6 Tolken: jag måste kunna samla mig också, mina tankar.
(.)
- Rad 7 Sökande: e::: получается полиция а::: они приехали ко мне 20 ноября,
e::: det blir så polisen а::: dom kom till mig den 20 november,
- Rad 8 Tolken: de blir så den 20 november polisen kommer hem ti- kom till mej.
ursäkta.

Den asylsökande kommenterar nu sin pågående talproduktion och låter därigenom förstå att hans berättelse pausas: ”också samla mig jag har svårt nu” (rad 5). Tolken återger detta yttrande innan den sökande tar turen igen och håller kvar den, synbarligen villig att fortsätta svara men inte helt klar över *hur* han ska fortsätta (rad 7). Av detta förs ”jag måste kunna samla mig, mina tankar” till protokollet. Tolken upprepar igen ”det blir så” (rad 8). En jämförelse mellan rad 7 och rad 8 får det återigen att framstå som troligt att tolken verkligen försöker återge allt som den asylsökande säger, inklusive det turuppehållande *polučaetsja* (”det blir så/det slumpar sig så”) (rad 7). Dock härmar hon inte hans långa tvekpåuser ”e:::” och ”а:::” (rad 7). Den sökandes diskurs är full av sådana och att härma dessa skulle naturligtvis kunna uppfattas som extremt ansiktshotande, men det hade möjligen kunnat göra handläggaren mer uppmärksam på den sökandes formuleringsproblem. Samtidigt hade tolken dock riskerat att själv framstå som den som har problem med att formulera sig. Beroende på kontexten behöver tolkar avväga i vilken mån de kan ”visa fram” eller ”spela upp” vad parterna säger.²

Slutligen reparerar tolken något som hon själv just sagt – ”kommer hem ti- kom till mig” (rad 8) – när hon upptäcker att hon använt fel tempus. Det avslutande ”ursäkta” (rad 8) markerar tolken som sitt eget tillägg genom att skifta tonhöjd och röstvolym, och det är inget som hamnar i protokollet. Det gör däremot en hel del av det som den sökande säger som snarast är ämnat att kommentera och reparera det egna talet, alltså inte att fylla på med innehåll i asylberättelsen.

När intervjun fortsätter är den asylsökandes talproduktion fortsatt trevande.

---

2 För en diskussion om dessa olika tolkstrategier, kallade *relaying by displaying* respektive *relaying by replaying*, se Wadensjö 1998:246–248.

Utdrag 3

- Rad 9 Sökande: и:: полиция они получается, ко мне домой пришли, и::: ачали всё обыскивать дома.
å::: *polisen dom det blir så, kom in hos mig i mitt hem, å:::*
började leta runt överallt hos mig.
- Rad 10 Tolk: det blev så att polisen kom hem till mig, å dom började (.) göra sin rannsakan,

Den sökande nämner igen att polisen kommit hem till honom, och när tolken återger vad han sagt använder hon det juridiskt färgade ordet ”rannsakan” (rad 10), dock inte *husrannsakan*, den juridiskt korrekta termen för en polisiär husundersökning. Tolken hade kunnat välja ett mer vardagligt ord, som ”leta” (rad 9). Men det ryska substantivet *obysk* (sök/husrannsakan) och verbet *obyskivat* ’(söka/leta) har samma rot. I tolkens snabba val av stilmnivå hamnar hon på den högre. Intressant nog kan den sägas vara mer anpassad till handläggarens och det offentliga biträdets referensramar än till talarens/den asylsökandes dito. Att tolkar anpassar återgivningar till lyssnares förväntningar i valet mellan möjliga tolkningar är begripligt och inte alls ovanligt, eftersom tolken på så sätt bäddar säkrare för lyssnarens bidrag till fortsatt dialog. I protokollet syns tolkens ordval – ”rannsakan” – och inget annat.

För att inte riskera att glömma detaljer i ett yttrande kan tolkar ibland tendera att ta turen och flika in en återgivning, om än aldrig så kort, så snart tillfälle ges. Å ena sidan kan deltagare uppfatta detta som något som förstärker samtalets fragmentariska karaktär. Å andra sidan, för en berättare som förväntar sig återkoppling, kan tolkningen på det andra språket fungera som en slags bekräftelse, som uppmuntrar till fortsatt tal. I detta samtal förekommer ofta, som i utdraget nedan, att den sökande går ner i prosodi, något som brukar signalera att en tanke är avslutad, och därefter yttrar en konjunktion i form av en utdragen vokal ”å:::” (rad 11), något som vanligen signalerar att talaren har mer att säga. Den utdragna vokalen tycks trigga tolkens snabba återgivning.

Utdrag 4

- Rad 11 Sökande:и после этого они меня о::обвинили в экстремизме. [и::: якобы
och efter detta a:::anklagade de mig för extremism. [å::: de påstår
- Rad 12 Tolk: [efteråt dom
anklagade mej i extremismen.

För tolken kan det vara svårt att avgöra om en snabbt inflikad återgivning är motiverad. Å ena sidan säkrar den möjligheten för den aktuella lyssnaren att följa vad som sagts samtidigt som den bekräftar för den aktuella talaren att tolken följer denne uppmärksam. Å andra sidan, att avvakta med återgivningen kan motiveras av att den skulle kunna störa talarens tankegång (jfr Tipton 2008). Efter turväxlingen i rad 11–12 fortsätter dock den sökande sin

påbörjade tanke (rad 13 nedan) och handläggaren kan protokollföra det som den sökande sagt, både om att han anklagats för extremism och om vad som skulle ha motiverat denna anklagelse.

Utdrag 5

Rad 13 Sökande: якобы я вызываю е:: н- н- национальную рознь м:: (.) якобы я
вызываю национальную рознь мм между уйгурами и
китайцами.

*det påstås att jag framkallar e:: e-e- etnisk fientlighet m:: (.) det
påstås att jag framkallar etnisk fientlighet me me me mellan
uigurer och kineser*

Rad 14 Tolk: så och anklagade dom mej attt jag hetsar folkgrupperna mot
varandra, att jag hetsar folkgrupper mot varandra mellan uigurer
och, между уйгурами и?
mellan uigurer och?

Rad 15 Sökande: и китайцами [эТИМИ
och kineser [dessa

Rad 16 Tolk: [och kineserna

Tolkars yttranden fyller två grundläggande funktioner, dels som återgivning av andras tal på ett nytt språk, dels som samordnande kuggar i en pågående diskurs. Återgivningar fungerar implicit samordnande i kraft av att de, i princip, kommer som varannan tur i ett tolkat samtal. Vissa av tolkars yttranden fungerar explicit samordnande. Till exempel kan tolkar behöva försäkra sig om att de har hört rätt.³ Här gör tolken detta genom att med frågeintonation repetera något den sökande nyss sagt på ryska: ”mellan uigurer och?” (rad 14). Det får avsedd effekt. Den sökande fyller i med ”och kineser” (rad 15), som tolken återger (rad 16). Av det överlappade ”dessa” (rad 15) och fortsättningen (rad 17 nedan) förstår vi att den sökande var i färd med att precisera att hans sak inte gällde vilka kineser som helst utan de kineser som bor i Xinjiangregionen.

---

3 Om klassificering av tolkyttranden i kategorierna implicit och explicit samordnande, se Wadensjö 2018:58–59.

Utdrag 6

- Rad 17 Sökande: и этими китайцами которые живут в этом Синьцзяне, в автономном районе
å dessa kineser som bor där i Xinjiang, i den autonoma regionen.
- Rad 18 Tolk: ме- то есть между уйгурами и китайцами? правильно? я говорю.
me- alltså mellan uigurer och kineser? är det korrekt? som jag säger?
- Rad 19 Sökande: да. между уйгурами и китайцами, якобы я выставлял,
ja. mellan uigurerna och kineserna, det påstås att jag har lagt ut,

Möjligen missar tolken regionens namn eftersom hon fortsatt är upptagen av att försäkra sig om att hon hört rätt (rad 18) innan hon uppdaterar handläggaren. Den sökande bekräftar korrektheten i ”mellan uigurerna och kineserna” (rad 19) och gör därefter en ny ansats till att nämna vad han har anklagats för. Det framgår av tolkens nästa yttrande att hon har anklagelsen klar för sig och att hon har hört honom nämna en region men inte uppfattat vilken (rad 20, nedan). Egennamn, särskilt om de är obekanta för lyssnaren, är en känd utmaning för tolkar, vilket illustreras av sekvensen som följer.

Utdrag 7

- Rad 20 Tolk: да понятно. [в каком районе?
det är klart. [i vilken region?/ungefär när?
- Rad 21 Sökande: [(xx) (.) a?
[(xx) (.) va?
- Rad 22 Tolk: в каком районе вы сказали?
i vilken region/ungefär när sa ni?
- Rad 23 Sökande: это было 20 ноября..
det var den 20 november.

Tolken ber igen om en repetition av något den sökande sagt (rad 20 och 22). Den sökande hör eller förstår först inte (rad 21) och svarar sedan på ett sätt som kan ge intryck av att han här har tappat tråden (rad 23). Men så behöver det faktiskt inte ha varit. Om den sökande tror att tolken har hört att han nämnt Xinjiang (rad 17) och nu är inriktad på att svara på utredarens fråga ”när?” kan han ha uppfattat *v kakom rajone?* (”i vilken region?/ungefär när?”) på ett sätt som tolken inte verkar ha förväntat sig, nämligen som ”ungefär när”. Den asylsökandes snabba svar (rad 23) vittnar om att han är angelägen om att visa att han kan ange ett exakt datum. Det faktum att frågan *v kakom rajone?* kan uppfattas på olika sätt skapar ett brott i den aktuella asylberättelsen som knappast någon hade kunnat förvänta sig, ett brott som alltså gav avtryck i protokollet.

Tolken avvaktar en kort stund innan hon fortsätter.

Utdrag 8

- Rad 24 Tolk: .hhh. okej. (.) i alla fall att jag e::: hetsar folkgr- grupper mot varandra.
- Rad 25 Handlägg.: SKRIVER
- Rad 26 Tolk: mellan uigureerna å kineserna i en region å tolken försökte få fram vilken region,
- Rad 27 Handlägg.: SKRIVER
- Rad 28 Tolk: svaret blev de var den tjugonde november.
- Rad 29 Handlägg.: SKRIVER (.) vilken region? [frågade du?
- Rad 30 Sökande: [нет
[nej
- Rad 31 Tolk: tolken frågade, vilken region nämnde han, men svaret blev de blev de va den tjugonde november.

Efter mikropausen följer en tung utandning, ett ”okej” (rad 24), som signalerar tolkens ansats till att börja tala, en ny mikropaus och sedan ”i alla fall” (rad 24), i sammanhanget snarast att förstå som en reservation för att det som ska följa kan te sig underligt. Något som bidrar till att lyssnaren kan uppfatta det så är att tolken här inte upprepar någon svensk motsvarighet till den ryska partikeln *jakoby*, ett uttryck som återkommande används av den sökande (t.ex. rad 19). Denna partikel, som markerar att man anför någon *annans* påstående, kan översättas på flera olika sätt på svenska beroende på kontexten, till exempel med *det påstås*, *de säger* eller som i tolkens tidigare återgivningar: ”dom anklagade mej” (rad 12, rad 14). Men här, när tolken återger den asylsökandes yttrande igen (utdrag 8), sker det utan markeringen att det som sägs om honom är vad någon annan har påstått. Handläggaren kopplar inte heller ”att jag e::: hetsar folkgr- grupper mot varandra” (rad 24) till det som tolken sagt innan, utan denna formulering förs in i protokollet som ett konstaterande av ett faktum.

I utdrag 8 ovan framgår tydligt hur tolken orienterar sig mot det pågående protokollskrivandet. Hon matar på med information allt eftersom tangentbordet tystnar. Hon återger den sökandes yttranden som hon har uppfattat dem och hon återger också sin egen kontrollfråga till honom. Hon tydliggör att det är ”tolken” (rad 26) som initierat kontrollfrågan, allt enligt gängse normer för tolkning i offentlig sektor. Den aktuella tolken är utan tvivel skolad i tolk-teknik och tolketik. Ändå sås i denna sekvens ett frö till ett missförstånd som blir protokollfört och inte närmare utrett. Vi vet inte om handläggaren hör den protest som kommer från den sökande i form av ett *net* (”nej”) (rad 30). Vi vet inte heller om handläggaren tänker att namnet på den region som tolken försökt få fram alls är av vikt. Av fortsättningen förstår vi att handläggaren är tillbaka vid den inledande fråga som återgavs i rad 1, och nu, dryga tre minuter senare, formuleras den tydligare (rad 32 nedan). På inspelningen hörs den som en inbjudan till den sökande att berätta fritt om hur det gick till när hans pass blev beslagtaget, snarare än en fråga om att ange en bestämd tidpunkt.

Utdrag 9

Rad 32 Handlägg.: okej. kan du berätta om när dom tog ditt pass?

Rad 33 Tolk: когда собрали? när?
när tog dom/dom tog?

Rad 34 Handlägg.: mm,

Rad 35 Sökande: ну:: в тот момент они всё собрали получается паспорт
ja::: vid det tillfället tog dom allt det blir så passet.

Rad 36 Tolk: de blev exakt e:h vid den stunden som de tog passet. med sig.

Rad 37 Handlägg.: SKRIVER okej.

Oturligt nog behöver tolken kontrollera också handläggarens fråga (rad 32). Kontrollfrågan kommer först på ryska, vilket tyder på att tolken ställt in sig på att adressera den sökande, men repeteras genast på svenska: ”när?” (rad 33). Själva växlingen mellan arbetsspråken är en av de större utmaningarna vid tolkning i samtal. Att ord på ”fel” språk smyger sig in i talet är vanligt hos tvåspråkiga (Skaaden 2017:83) och händer ibland även rutinerade tolkar. Fortsättningen tyder på att både handläggaren och den sökande uppfattat sig som tilltalad. Tolkens korta yttrande följs av handläggarens återkoppling ”mm,” (rad 34), som lätt kan förstås som en bekräftelse på att något uppfattats korrekt och som inbjuder till att fortsätta. Den sökande kan ha uppfattat denna signal. I alla händelser blir det han som fortsätter. Han inväntar alltså inte en ny återgivning från tolken utan verkar ha uppfattat hennes kontrollfråga *kogda sobrali?* (“när tog dom/dom tog?”) (rad 33) som en återgivning av handläggarens fråga (rad 32) och formulerar ett svar (rad 35). Även om detta svar innehåller få, om ens någon detalj om hur det gick till när den sökande blev av med sitt pass, så nöjer sig handläggaren med detta, säger ”okej” (rad 37) och återkommer inte till denna fråga igen.

Sammanfattande diskussion

Det tal som i protokollet sammanfattades i tre repliker – en fråga från handläggaren, ett svar från den sökande (eller snarare en svensk version av ett ryskspråkigt svar) och en kommentar till detta svar från tolken – motsvarades i verkligheten av dryga tre minuters tal, uppdelat på 37 talturer som särskilt mot slutet interfolierades med samtidigt protokollskrivande. I analysen av talturerna synliggörs ett flertal omständigheter som påverkar framväxten av asylberättelsen. Den första är vaghet, i såväl handläggarens fråga som i den sökandes tal. Vaga formuleringar kan ha sin grund i olika kommunikativa fenomen, allt ifrån en talares önskan att inte generera sin samtalspartner till en talares formuleringsproblem. I det aktuella fallet (utdrag 1) tillkommer dessutom en vaghet som hänger ihop med asylintervjuns två centrala faser – den fria berättelsens fas och sonderingsfasen. Handläggaren har i början av intervjun sagt att hon först vill låta den asylsökande berätta fritt om sina asylskäl och att hon därefter kommer att ställa frågor. Förstod tolken och sedan den asylsökande hennes fråga (rad 1) som en inbjudan till fortsatt fritt

berättande, eller som en fråga som syftar till att klargöra en tidpunkt, eller både och? Gränsen mellan asylintervjuns fas ett och två, som handläggaren har annonserat ska komma, kan ha tett sig oklar för den sökande, av flera skäl. Transkriptionen av den aktuella intervjun visar också att den tänkta fasindelningen inte motsvarar den faktiska. Utdrag 1 visar en vagt formulerad inbjudan att berätta fritt. Handläggarens nästa inbjudan är inte vag (rad 32), men tolken hinner inte återge den innan den sökande behandlat den som en riktad fråga, och den sökandes riktade svar följs inte upp. Handläggaren går vidare till en ny fråga.

Utdrag 2 illustrerar att tolken, som verkar inriktad på att tolka allt som sägs, tolkar både det som den sökande säger för att lägga till innehåll till asylberättelsen och det som han säger för att administrera själva berättandet. För den som skriver protokollet kan det vara svårt att avgöra vad som är vad. I det aktuella fallet, där den asylsökande genomgående har problem med att hitta ord, ofta stammar och gör självreparationer, blir denna fråga genomgående aktuell i de två asylintervjuer med honom som vi observerat.

Ibland måste tolkar sekundsnabbt välja mellan olika möjliga översättningar av ett ord eller uttryck. Detta illustreras här första gången i utdrag 3, där tolkens val för att återge den sökandes *obyskivat* står mellan ett vardagligare uttryck för att söka eller leta igenom en bostad och ett juridiskt uttryck för polisiär husundersökning. Ett annat exempel är frågan *v kakom rajone?* (i vilken region?/ungefär när?) (utdrag 7, rad 22). Ords potentiella mångtydighet snarare ökar än minskar när två språk är inblandade och deltagarna ser olika kontexter som givna. Det faktum att olika saker kan åsyftas med ett och samma ord eller uttryck är utbildade tolkar ofta beredda på. Till exempel ställer tolken senare i samma intervju en snabb kontrollfråga för att klargöra om den asylsökande med *babusjka* åsyftar 'farmor' eller 'mormor'. Ett och samma ord på ryska motsvaras av två olika på svenska. I exemplet som återges i utdrag 7 har tolken hört den sökande säga *rajon* ('region') och hon är uppenbarligen inte beredd på att ordet tillsammans med *v kakom* ('i vilken') kan förstås metaforiskt.

Utdrag 4 och 5 belyser hur turtagningen i tolkade samtal styrs av tolkens avvägning när det gäller om hon ska utnyttja mikropauser för att leverera tolkning av korta sekvenser, eller avvakta tills den som talar tydligt lämnar ifrån sig ordet. Skälen för att utnyttja en mikropaus är 1) att den andra primära parten, det vill säga lyssnaren, hålls uppdaterad, 2) att en återgivning kan fungera som en positiv återkoppling till talaren och 3) att risken för att tolken ska glömma någon detalj minimeras. Skäl *emot* kan vara att talaren riskerar att tappa tråden och därför producerar fragment snarare än en sammanhängande berättelse, som Tipton (2008) har påpekat. I den aktuella sekvensen ser vi även en annan nackdel, nämligen att tolken med en kontrollfråga riskerar att tappa fokus från den pågående diskursen, vilket kan göra att hon missar potentiellt viktiga detaljer.

Utdrag 6 visar att ett geografiskt namn, Xinjiang, och det faktum att tolken inte uppfattar det direkt blir källa till ett missförstånd. Detta missförstånd kom sedan att avspegla sig i protokollet (sid 6) i formuleringen: ”tolken försökte få fram vilken region svaret blev den 20 november”. För handläggaren, och för den beslutsfattare som läser protokollet, kan tolkens kommentar uppfattas som att den sökande varit ovillig att lämna en uppgift.

Att protokollet blir en part i samtalet som turtagningen måste anpassas efter demonstreras i utdrag 8 och 9. Tolken reglerar tydligt sin egen turtagning med hänsyn till protokollskrivandet. Ett sådant fokus kan leda till att yttranden som kommer parallellt med det tal som designas för protokollet bortprioriteras, vilket här hände med den sökandes protest (rad 30).

I ljuset av denna undersökning ter sig de obegripliga raderna i protokollet som den asylsökande inte kände igen (”Jag hetsar folkgrupper mot varandra medan uigurerna och kineserna är en regering”) snarast som en preliminär formulering, en skrivrest, som handläggaren missat att ta bort. Att samtidigt skriva protokoll och leda en intervju kan utan tvekan utmana en handläggares uppmärksamhet och förmåga.

I denna artikel har vi visat hur mångtydighet i språk och komplexitet i turtagning påverkar vad som hamnar i protokollet från en asylintervju. Generellt för tolkade samtal gäller att gränsen mellan mina och dina ord kan framstå som suddig: de primära parterna kan ha svårt att avgöra vems tveksamhet, oro eller tvärsäkerhet som färgar ett yttrande, den andra partens eller tolkens, i synnerhet om deltagarna inte iakttar varandra under samtalet utan är upptagna av annat, som här, där en deltagare samtidigt skriver protokoll. I ett tolkat samtal, där minst tre meningsskapande individer deltar, varav två inte talar samma språk, ökar dessutom komplexiteten i hur deltagarna skapar mening av det som sägs och görs.

Undersökningen av ordväxlingen, de tre och en halv minuters tal som resulterade i den korta protokolltext som återgavs i början av denna analys, visar att tre deltagare i asylintervjun bidragit till innehållet – den asylsökande genom att berätta och kommentera sitt berättande, handläggaren genom att ställa frågor och överföra tal till skrift och tolken genom sina ordval och sitt sätt att flika in återgivningar. Samtliga dessa deltagare har dessutom bidragit genom sitt sätt att anpassa sig till den tolkade intervjuens icke-standardmässiga turtagning. Undersökningen visar att ogenomskinligheten i vilka språkliga handlingar som utförs på det andra språket, och vem som utför vilka språkliga handlingar, kan göra det svårt både för handläggaren att föra protokoll och för den asylsökande att lämna bidrag till protokollet. Resultatet pekar mot att deltagarnas kunskaper om turtagning i tolkmedierade samtal och om skillnader mellan talspråk och skriftspråk kan ha betydelse för utformningen av den text som hamnar i protokollet.

Detta resultat manar till närmare studier av fler asylintervjuer, med olika konstellationer av deltagare, språk och kompetensnivåer hos de professionella parterna. Detaljerade undersökningar av det slag som genomförts här skulle

naturligtvis inte kunna genomföras på plats, av deltagare i en asylintervju. Men utbildning i och kunskap om språkliga och kommunikativa utmaningar i tolkade asylintervjuer skulle enligt vår mening göra handläggare vid migrationsmyndigheter, offentliga biträden och tolkar bättre rustade.

Referenser

- Barsky, Robert F. (1994), *Constructing a Productive Other: Discourse theory and the convention refugee hearing*. Philadelphia: John Benjamins.
- Barsky, Robert F. (2016), *Undocumented immigrants in the area of arbitrary law: The flight and plight of people deemed "illegal"*. Abingdon, UK: Routledge.
- EASO (2015), *EASO practical guide: Personal interview*. (EASO Practical Guide Series, December 2014.) European Asylum Support Office. <https://easo.europa.eu/sites/default/files/public/EASO-Practical-Guide-Personal-Interview-EN.pdf> [Hämtad 2020-11-28].
- Goffman, Erving (1967), *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon.
- Heritage, John (2005), "Conversation analysis and institutional talk", i Sanders, Robert & Kristine Fitch (red.), *Handbook of Language and Social Interaction*, Mahwah, NJ, Erlbaum, s. 103–146.
- Jacobsen, Bente (2010), "Interactional pragmatics and court interpreting: An analysis of face", i Schlesinger, Miriam & Franz Pöchhacker (red.), *Doing Justice to Court Interpreting* [Benjamins Current Topics 26] s. 193–239.
- Kammarkollegiet (2019), *God tolksed. Kammarkollegiets råd till auktoriserade tolkar.*: https://www.kammarkollegiet.se/download/18.27f1fe4c168c1d817515205f/1551777027993/God_tolksed_mars2019.pdf [Hämtad 2020-05-08].
- Lee, Jieun (2009), Interpreting implicit language during courtroom examination. *Applied Linguistics* 30(1), s. 93–114.
- Lee, Jieun (2011), A study of facework in interpreter-mediated courtroom examination, *Perspectives Studies in Translatology* 21(1), s. 1–18.
- Linell, Per (2009), *Rethinking Language, Mind and World Dialogically: Interactional and Contextual Theories of Human Sense-making*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Linell, Per & Olga Keselman (2011), "Trustworthiness at stake: Trust and distrust in investigative interviews with Russian adolescent asylum-seekers in Sweden", i Alex Gillespie & Ivana Marková (red.), *Trust and Conflict: Representation, Culture and Dialogue*. Hove: Routledge, s. 156–180.
- Määttä, Simo (2015), Interpretation the discourse of reporting: The case of screening interviews with asylum seekers and police interviews in Finland. *Translating & Interpreting*, 7(3), s. 21–35.
- Määttä, Simo, Puumala, Eeva & Ylikom, Riita (2021), Linguistic, psychological and epistemic vulnerability in asylum procedures: An interdisciplinary approach, *Discourse Studies* 23(1), s. 46–66.
- Pöchhacker, Franz & Waltraub Kolb (2009), "Interpreting for the record", i Sandra Hale, Uldis Ozolins & Ludmila Stern (red.), *The Critical Link 5*:

- Quality in interpreting – a shared responsibility*. Amsterdam: John Benjamins, s. 119–134.
- Pöllabauer, Sonja (2005), "I don't understand your English, Miss". *Dolmetschen bei Asylanhörungen*. Tübingen: Narr.
- Schegloff, Emmanuel (2007), *Sequence Organization in Interaction: A Primer in Conversation Analysis*. Vol 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skaaden, Hanne (2017), *Den tvåpartiska tolken*. Nacka: Sköna konstner.
- Tipton, Rebecca (2008), Reflexivity and the social construction of identity in interpreter-mediated asylum interviews. *The Translator* 14(1), s. 1–19.
- Wadensjö, Cecilia (1998), *Interpreting as Interaction*. London: Longman.
- Wadensjö, Cecilia (2018), *Kontakt genom tolk* (andra upplagan). Stockholm: Dialogos.

Tidigare nummer av HumaNetten hittar du på
<https://open.lnu.se/index.php/hn>

Höstnumret 2020	består av två separata huvudteman: transspråkande respektive småländsk litteratur och kompletteras med tre andra refereegranskade artiklar
Vårnumret 2020	är en festskrift tillägnad Gunilla Byrman, mest om språk
Höstnumret 2019	är en festskrift tillägnad Maria Lindgren och innehåller en blandad samling studier om språkvetenskap och didaktik
Vårnumret 2019	har temat ämnesspråk och ämneslitteracitet, samt tar en titt på 70-talets kulturdebatt
Höstnumret 2018	handlar bland annat om pirat- likväl som demonbekämpning
Vårnumret 2018	granskar posthumanistisk litteratur och publicerar några nyblivna professorers installationsföreläsningar
Höstnumret 2017	är ett jubileumsnummer tillägnat 10 år av litteraturvetenskapliga sommarkurser som bland annat innehåller artiklar om så skilda ämnen som vampyrer, bilderbokshajar, Harry Potter och Astrid Lindgren
Vårnumret 2017	granskar olika aspekter av språk och kön och tar en titt på behovet av ordentliga språkkunskaper på exportföretag
Höstnumret 2016	diskuterar staters historiska utveckling i en rad länder från Afrika till Asien, lyssnar på röster från Umeå och kollar in läromedel
Vårnumret 2016	tar oss från postkoloniala studier till litteratur och svenskt språkbruk
Höstnumret 2015	befinner sig på resande fot, i Belarus (Vitryssland), i Indien och på Östtimor

Vårnumret 2015	reflekterar över 2014 års valresultat, sakprosa som begrepp och språkets böjningar samt tänker på tankesmedjan Humtank
Höstnumret 2014	firar förläggaren m.m. Peter Luthersons födelsedag, följer norrmannen Peter Hauuffs äventyr i (förra) sekelskiftets Indokina samt tar en djupare titt på en serie kopparstick från 1700-talet
Vårnumret 2014	är en festskrift till nordisten Per Stille som under året håller på att gå i pension, varför innehållet till stor del kretsar kring runor
Höstnumret 2013	sysslar med makt, kritik och subjektivering i Foucaults anda, fortsätter att fundera över arbetets eventuella mening samt firar 100-årsminnet av Martha Sandwall-Bergströms födelse
Vårnumret 2013	funderar över arbetets mening, bytandet av livsstil under stenåldern samt förekomsten av varumärken och andra tidsdetaljer i modern litteratur
Höstnumret 2012	intresserar sig för det aldrig sinande intresset för Hitler, modernitet och genus hos Wägner och Nordström, undervisning i franska samt åldrandet och språket
Vårnumret 2012	är en festskrift till litteraturvetaren Ulf Carlsson, och innehåller texter om såväl verkliga författarskap som gojor och musicerande vildsvin
Höstnumret 2011	ser tillbaka på efterkrigsdeckaren, studerar våldets filmiska ansikten, fortsätter i spåren efter holländaren Van Galen samt betraktar en småländsk kulturrevolution
Höst 2010 – Vår 2011	funderar över bibliotekets idé och Ryszard Kapuściński oefterhärmliga sätt att skriva reportage
Vårnumret 2010	handlar bland annat om deckaren som spegling av verkligheten, individuella studieplaner och Van Galens memorandum

Vårnumret 2003	är ett blandat nummer där vi bl.a. bevistar en internationell konferens om sexualitet som klassfråga och möter idrottshjälten Gunder Hägg
Höstnumret 2002	behandlar etniska relationer
Vårnumret 2002	ägnas helt och hållet åt temat genus
Höstnumret 2001	domineras av texter från årets Humanistdagar och från ett seminarium om historieämnets legitimitet
Vårnumret 2001	försöker svara på frågan: ”Where did all the flowers go?”
Höstnumret 2000	gör oss bekanta med en filosof, en överrabbin och en sagoberätterska
Vårnumret 2000	diskuterar frågor kring historiens slut, litteraturvetenskapens mening, översättningar och den moderna irländska romanen
Höstnumret 1999	speglar årets Humanistdagar vid Växjö universitet
Vårnumret 1999	rör sig såsom på vingar och berättar om nyss timade konferenser i Paris och Växjö
Höstnumret 1998	Här går det utför! Såväl med svenskan i Amerika och den tyska litteraturen i Sverige som med Vilhelm Mobergs sedebyteg
Vårnumret 1998	bjuder på en ’lycklig humanistisk röra’ av europeiska författare, svenska lingo i fransk tappning och stafel(!)
Höstnumret 1997	speglar årets Humanistdagar som hade temat Möten Mellan Människor